

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

Alapította Heimler Károly.

Kiadja:
a Soproni Szemle Alapítvány

Főszerkesztő:

Szerkesztőbizottság:

DOMONKOS OTTÓ, GIMESI SZABOLCS, GÖMÖRI JÁNOS, HÁRS JÓZSEF titkár, olvasó- és
technikai szerkesztő, JANKÓ FERENC, KUBINSZKY MIHÁLY, MOLNÁR LÁSZLÓ, PÁPAI
LÁSZLÓ, SARKADY SÁNDOR

Soproni Szemle. A Soproni Városszépítő Egyesület helytörténeti folyóirata. Alapította Heimler Károly.

Megjelenteti a Soproni Szemle Alapítvány, Sopron Megyei Jogú Város támogatásával.

Felelős kiadó Dr. Bartha Dénes. Megjelenik évente 4 alkalommal, összesen 24 ív terjedelemben

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 331A szerkesztőség: Beköszöntő

331A szerkesztőség: Beköszöntő

Kedves Olvasóink!

Rendhagyó számot tartanak kezükben – olyat, ami ötven évenként egyszer jelenhet meg. Jelen számunk ugyanis nem a szokásos rovatokkal jelentkezik, hanem – két örömteli köszöntés mellett – teljes egészében a Soproni Szemle újraindítása fél évszázados jubileumának tiszteletére rendezett emlékülés előadásait teszi közzé. Bizonyára Önök közül is sokan jelen voltak, amikor 2005. szeptember 21-én ünneplők sokasága töltötte meg a soproni Vármegyeháza dísztermét, hogy visszatekintsünk folyóiratunk eddigi útjára. Walter Dezső, Sopron Megyei Jogú Város polgármesterének bevezető szavai után az előadók tisztelegtek a korábbi főszerkesztők – Heimler Károly, Csatkai Endre és Mollay Károly – emléke előtt, majd bemutatták, hogy mivel járultak hozzá a Szemle írásai az egyes tudománysszakok műveléséhez. Zárásként a lap eddig megjelent összes évfolyamának tudománymetria elemzése fogta össze a nagyívű áttekintést. Ezt a számvetést tárjuk tehát Olvasóink elé, abban a reményben, hogy segítségével ki-ki újra rácsodálkozhat korábbi izgalmas írásokra, és buzdítást kaphat Sopron város és Sopron vármegye múltjának alaposabb megismerésére. Ezt segíti az az örömdetes tény is, hogy az emlékülésre elkészült és immár mindannyiunk rendelkezésére áll a Soproni Szemle 2004-ig megjelent valamennyi számának teljes szövegét tartalmazó CD-ROM, amelyet a Soproni Levéltárban vásárolhatnak meg az érdeklődők. A CD megjelentetését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Sopron városa és a Soproni Szemle Alapítvány támogatása tette lehetővé.

Rendhagyó számunknak rendhagyóak az illusztrációi is: az egyes írások után Anton Sigel (1763–1846)

soproni témájú akvarelljeiből láthatnak válogatást. Ezzel – egy szám erejéig – megidézzük a Szemle korábbi szerkesztői, elsősorban Heimler Károly és Csatkai Endre idején követett gyakorlatot, amely sokszor a cikkek témájához szorosan nem kapcsolódó, de történeti érdekessége és esztétikai értéke alapján közlésre érdemes képekkel lepte meg az olvasókat. A művészt és újra felfedezett látképeit 2003. évi 3. számunkban Askercz Éva mutatta be. Megköszönjük a képeket őrző Soproni Múzeumnak, hogy lehetővé tette azok megjelentetését. Köszönetet mondunk továbbá mindazoknak, akik munkájukkal, támogatásukkal hozzájárultak az emlékülés sikeres megvalósításához: Sopron Megyei Jogú Városnak, a Soproni Városszépítő Egyesületnek, és végül, de nem utolsósorban a Soproni Levéltár munkatársainak, akik a szervezés és a gyakorlati lebonyolítás fáradságos munkáját végezték.

A Szerkesztőség

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 332 Kovács József László: Sarkady Sándor 70 éves

332 Kovács József László: Sarkady Sándor 70 éves

Sarkady Sándor író, műfordító, a Soproni Szemle szerkesztőbizottsági tagja 2005. március 7-én 70 éves lett. Életművének van egy kevésbé ismert területe, ez pedig a szerkesztői munka, az irodalomszervezés. A tudományszervezés ma már teljes embert kívánó diszciplína, Sarkady Sándor ezt a feladatot is beleépítette életművébe. Önvallomása szerint minden élet szolgálat! Ezért írta idősebb Verő József professzorról:

„Szárnyaló szabad elme voltál,
A szellem csak szabadon szolgál.”

Dobszóló című versében is e sorokat olvassuk: „Lobogni kell halálig.” Sarkady Sándor saját elvei szerint él. 1973-ban az *Érlelő* (a Győr-Sopron megyei fiatal költők antológiája) nőtt ki a keze alól, 1976-ban a Soproni Írók Antológiájában szólaltatta meg a Frankenburg Irodalmi Körhöz kötődő idősebb alkotókat: Becht Rezsőt, Berecz Dezsőt és „ellenzéküket”, a Nyugat 1927-es novellapályázatán győztes Molnár Józsefet. E kötet fontos párdarabja a magyar írók vallomásai Sopronról, *Vallomások egy városról* címmel (1978). (Ekkor még nem kaphatott helyet a kötetben az emigrációt választó Márai Sándor és Cs. Szabó László. A kötet teljesen elfogyott, bővített kiadása ma is időszerű lenne!)

333 Az irodalomszervező Sarkady legnagyobb léptékű vállalkozása egy antológiasorozat, az 1978 óta megjelenő Soproni Füzetek eddigi 19 kötete. Ez a sorozat Sopron (és Magyarország) negyedszázadának irodalmi tükre. Sarkadynak mindig volt ereje a szabadon szolgáló szellem teljesítményeinek összegzésére. A kis példányszámban megjelent *Sopron és környéke* (1991) című antológia a régió történeti, gazdaságtörténeti, művészettörténeti teljesítményeinek hét évtizedét összegzi. Elkerülhetetlen feladat lesz a jövőben Sopron művelődéstörténeti lexikonának összeállítása. Sarkady Sándor az *Aranykönyv* két kötetének (2000 és 2002) tanár- és tudósportréiban ennek alapvető szócikkeit már elkészítette.

Évtizedek óta különböző folyóiratok szerkesztőségi tagja: 1964 és 1974 között az *Életünk*, 1975-től 1981-ig a *Műhely* rovatvezetője, 1990-től a Soproni Szemle szerkesztőbizottságában is helyet kapott. 1997-től a *VÁRhely* szerkesztőségének fontos személyisége. A folyóirat évenkénti négy számának „tisztaságát” az ő gondos szövegszerkesztése szavatolja. A kéziratok sorsát a beérkezéstől a lap megjelenéséig végig figyelemmel kíséri. Az irodalomszervező Sarkady Sándor a rá jellemző gondossággal oldja meg a helytörténeti feladatokat is. Ilyen könyve például az *Emléklap a soproni Széchenyi-szobor felújítására* című album 1997-ből. Megszövegezésében és nyomdászati megjelenésében is igényes kiadvány!

Ez a „szemlélő” felsorolás is igazolja: Sarkady Sándor „nemesen tékozló” egyéniség! Ha mérlegre tesszük szerkesztett köteteit és saját alkotásait, az egyik serpenyőben a felsorolt munkásság; a másikba saját gyermekvers-kötetét, a *Télkergetőt* (1989), az *Igazság pajzsával* (1991) és a *Gyöngyhimnusz*

(1996) című vers- és műfordításköteteit tehetjük. Kétségtelen: a feladatvállalás (antológiák, szerkesztői munka) húzzák le az első serpenyőt!

A Soproni Szemlében megjelent írásaiban is a kortárs irodalom és képzőművészet szolgálata a domináns. Soruk „Az Ady-viták soproni visszhangja” (1969) tanulmánnyal kezdődik; Becht Rezsőt 1976-ban búcsúztatja, a *Soproni Füzetek*ben is ő adja közre Becht Rezső önéletrajzi dokumentumregényét. „A mai Sopron irodalmi élete” (1978) összegző, mértékadó tanulmány. Említést érdemel emellett óvodapedagógus-szakírói munkássága is: számos tanulmánya jelent meg az Óvóképző Főiskola évkönyveiben. Fontos összegzés volt az 1993-ban megjelent *A Benedek Elek Óvóképző Főiskola* című tudományos emlékkönyv. (Társszerkesztője: M. Horváth Adrienn.)

Igazat kell adnunk Jánosy István költőnek, aki *Arcok, lelkek, álmok, versek* című tanulmánykötetében Sarkady Sándor költői alkotásainak gyakoribb megjelenését szorgalmazza! Szakítson ki magának „Egy kis független nyugalmat / Melyben a dal megfogant”... Valljuk be azonban, hogy a tudományszervező, szerkesztő, szöveg-gondozó Sarkady Sándor munkásságára is nagy szükség van. Az *Aranykönyv* tanár- és tudósportréitól a *Laudatio Scarbantiae* (Sopron dicsérete) szövegének megírásáig vezet ez a fontos tevékenysége.

Sarkady Sándorral együtt mi is valljuk: „Minden élet szolgálat!” Kedves Barátunk! Adjon az Isten ehhez is elég erőt Neked! De ne feledd, a szolgálat mellett saját írói életműved további kiteljesedését is várjuk Tőled! Isten éltesen sokáig!

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 334Kubinszky Mihály: Hárs József köszöntése

334Kubinszky Mihály: Hárs József köszöntése

A Soproni Szemle régi munkatársa, sok érdekes helytörténeti írás szerzője és a lapnak évtizeden át fáradságos munkát végző olvasószerkesztője ez év október 17-én jó egészségben betöltötte 80. életévét.

Édesapja, Hárs György, a budapesti műegyetemen végzett építész volt, a két világháború között a modern építészet egyik úttörője Sopronban, akinek több jeles alkotása, többek között az Erzsébet utca és Kiss János utca sarkán álló többszecsziós társasház, máig ékesíti a várost. Három fia közül ketten is apjuk nyomdokába léptek.

Hárs József – alapvetően humán beállítottsága ellenére is – a szakma műszaki oldalán találta meg helyét, s élete aktív munkavállalói szakaszában mindvégig egyetlen álláshelyen és munkakörben dolgozott, a Soproni Tervező Iroda statikai osztályán. Ez az állhatatos helytállás önmagában is kiemelkedő jellemvonás, élénk vetíti a megbízhatóságot, amelyre éppenséggel a helytörténeti írások alapját képező kutatásoknál és az utókor nemzedékeinek átadott ismereteknél nagy szükség van.

335 Hárs József figyelme már korán a klasszikus zene felé fordult, fiatal korában keresetének nagy hányadát hanglemezekre költötte, amikor a lemezjátszó volt még a zenei élet jeles alkotásainak egyetlen közvetítője a zenekedvelő otthonokban. Emlékszem azokra az estekre, amelyeken gyűjteménye ritka darabjainak élvezetét megosztotta egy szűkebb közönséggel. A hangversenyekről pedig kritikusan tudósított, ezzel indult meg kulturális irodalmi munkássága. Járt a levéltárba és a múzeumba, kutatott, gondolkodott, következtetett és megírta véleményét.

Autonóm módon választotta meg témáit; az elsők egyike a Sopron polgári társadalmát 1901-ben megrázó Baubank bukása volt. S az egyik témát követte a másik, mígnem sok-sok évtized kutatói munkájának sajátos műfajban közreadott kvintesszenciája, a Soproni olvasókönyv tavaly megjelenhetett. A válogatás találó, a közölt újság-kivonatok városunk legújabbkori történetének hű keresztmetszetét adják. Ide mégsem ennek a kötetnek a dicsérete illik, sokkal inkább az a megállapítás, hogy ehhez a válogatáshoz a kötetben közölt adatanyag sokszorosának ismeretére volt szükség. Az életmű helytörténeti írásai egyébként is a legkülönbözőbb témaköröket tárták fel: a soproni fényképészetet, az Ünnepi Heteket, a filmszínházak műsortörténetét, és még olyan területekre is

elvezették az író, mint egy szakácskönyvnek az annotált ismertetése. A soproni utcák elnevezéséről írott munkái, köztük a 2003-ban megjelent Mesélő utcák Sopronban című kötet pedig egyúttal történelemkönyv és nélkülözhetetlen helytörténeti segédlet. 1997-ban bizonyítékokkal szállt síkra a helytelen Lövér kifejezésnek a visszaváltoztatására Lőverré, erről írt munkája pályadíjat nyert.

A helytörténet-írói munkásságát szegélyezi, sőt koronázza a szépírói munka, amely ugyancsak széles skálán mozog: az útleírásoktól a színműig. Túlélés című drámáját 1999-ben a Temesvári Színház adta elő Sopronban. A Várhelyben megjelent a szabadságharcot követően Kufsteinben játszódó Életre ítélve című drámája, amelyet most készül az érsekújvári színház előadni.

Hárs József a Soproni Városszépítő Egyesület elnökségének tagja, ismereteit itt nemcsak az új utcanevekre tett mindig helytálló javaslataival kamatoztatja, hanem egyúttal a város kultúráját immár évszázados hagyománnyal támogató közösségnek aktív tagja.

Hárs József szülővárosához mindvégig hű maradt, nemcsak itt élt, de szinte minden munkája a városunkról szól, vagy a városhoz kötődik. Ezért is nyerte el 1994-ben a „Sopron Kultúrájáért”, majd 2002-ben a „Pro urbe” kitüntetést. Nyolcvanadik születésnapján Walter Dezső polgármester is köszöntötte. Ehhez csatlakozik most a Városszépítő Egyesület és a Soproni Szemle szerkesztősége.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005)

336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005)

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / Walter Dezső: A Soproni Szemle jubileumára

Walter Dezső: A Soproni Szemle jubileumára

Tisztelt ünneplő Soproni Szemle!

Tisztelt Szerkesztőbizottság!

Tisztelt Hallgatóság!

Fél évszázad nemcsak egy ember életében nagy idő, hanem egy városban is. 2005 szeptemberében azért gyűltünk össze a soproni Vármegyeháza dísztermében, hogy egy fél évszázaddal ezelőtti, immár történetinek számító eseményre emlékezzünk: a Soproni Szemle, Sopron város és Sopron vármegye helytörténeti folyóiratának újraindítására. Ez az évforduló egy folyóirat életében is sokatmondó. Elsősorban sokat mond a városról, annak kulturális igényéről, azokról a helytörténészekről, akik szívünkön viselik Sopron sorsát, fontosnak tartják a múlt történéseinek hű bemutatását, városépítő elődeink emlékének ápolását.

A város mindenkori vezetése az elmúlt ötven évben hűséges maradt a Soproni Szemléhez. Politikai hovatartozásától függetlenül, a múlt őszinte feltárása, a helybeli lakosok lokálpatriotizmusának

erősítése és a város országosan is egyedülálló gazdagságú történetének megismertetése érdekében mindig is támogatta a fennmaradását, a folyamatos megjelentetését. Így van ez a mostani időszakban, az én polgármesterségem idején is, és kezeskedem azért, hogy amíg befolyásom lesz a városi ügyek vitelére, ez így is fog maradni. Anyagilag támogattuk a Szemle eddigi évfolyamainak CD-n való megjelentetését is, hogy a folyóirat valódi értéke minél szélesebb körhöz eljuthasson.

Kívánom, hogy a folyóiratot kiadó Soproni Városszépítő Egyesület, a Soproni Szemle Alapítvány kuratóriuma, valamint a folyóirat szerkesztősége és szerkesztőbizottsága továbbra is sikeresen végezze munkáját, valamennyi olvasó meglegedésére, és Sopron hírnevének gyarapítására.

Walter Dezső
Sopron Megyei Jogú Város

polgármestere

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 337Horváth József: A Soproni Szemle és más helytörténeti folyóiratok jelentősége az ország történetírás számára

337Horváth József: A Soproni Szemle és más helytörténeti folyóiratok jelentősége az ország történetírás számára

Amikor a konferencia szervezőinek számomra megtisztelő felkérése eljutott hozzám, és rövid töprengés után arra igent mondtam, elgondolkodtam azon: vajon tudok-e én a Soproni Szemléről újat mondani? A tervezett programot megismerve azután megnyugodtam: az utánam elhangzott 13 előadásból a jelenlévők alapos képet kaphatnak a folyóirat tartalmáról. Nekem tehát nem a Soproni Szemle bemutatása az elsődleges feladat; sokkal inkább az, hogy e folyóiratot megpróbáljam elhelyezni megyénk sajtótörténetében, illetve az ország hasonló jellegű folyóiratainak sorában, továbbá az, hogy kísérletet tegyek jelentőségének érzékeltetésére.

Megyénk időszaki sajtójának számbavétele – több évtizedes csapatmunka után, amelyben a Sopron megyei anyag feltárásának nem könnyű feladatát Varga Imréné végezte el – néhány évvel ezelőtt fejeződött be; a „Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779–1995)” című munka¹⁽¹⁾ nem kevesebb, mint 1242 olyan újság, folyóirat és egyéb időszaki kiadvány adatait tartalmazza, amely a történeti Győr, Moson és Sopron vármegye, illetve a mai megye területén jelent meg a fentebb jelzett időhatárok között. Hol helyezkedik el ezek között a Soproni Szemle? Úgy vélem, két szempontból mindenképpen szólnom kell: az egyik a folyóirat életkora, a másik az általa közvetített tartalom.

Mivel az emlékülés egy 59. évfolyamában járó folyóirat újraindulásának fél évszázados jubileumát köszöntötte, felmerülhet bennünk a kérdés: mit jelent egy időszaki kiadvány életében 59 év? Hány olyan újság vagy folyóirat volt eddig megyénk időszaki sajtójának történetében, amely ennél hosszabb ideig jelent meg? A fentebb említett sajtóbibliográfia munkálatai során szerzett tapasztalataimat felidézve úgy gondoltam: nem lehet túlságosan sok ilyen időszaki kiadvány, talán néhány tucatnyi. Azután a kötet alaposabb tanulmányozásához kezdtem, amelynek végén magam is meglepődtem: mindössze öt olyan kiadványt találtam a megyei sajtóbibliográfiában, mely 59 évfolyamnál hosszabb ideig tudott fennmaradni! Vagyis e tekintetben a Soproni Szemle már most az első hat között van megyénk időszaki sajtótermékeinek sorában! Ez már önmagában dicséretre méltó teljesítmény.

Érdeemes megnéznünk azt is, mely kiadványok előzik meg még jelenleg ebben a sorban! A

Magyarországi Papi Imaegyesület Értesítője 1887-ben indult útjára és két rövid – de történelmi okokból érthető, 1919-1920-ban, illetve 1945-1946-ban történt – megszakítás után 1950-ben szűnt meg végleg;²⁽²⁾ azaz 60 évfolyamot ért meg, bár ezt a tényt az utolsó évfolyamain már nem hangsúlyozta. Ez a kiadvány – amint azt címe is mutatja – nem a szélesebb közönség használatára készült; hasonlóan a *Reménysugár* című, *A Győri Kisebb Papnevelde szorgalmi közlönye* alcímmel 1860-ban indított folyóirathoz, ³³⁸amelynek utolsó számát 1923-ból sikerült fellelnünk, „63. évfolyam 4. szám” jelzéssel.³⁽³⁾ A *Reménysugár* már csak azért sem juthatott el az olvasók nagyobb csoportjához, mert fennállásának teljes időtartama alatt megmaradt kéziratosságnak!

Egyetlen mai megyei napilapunk, a *Kisalföld* ⁴⁽⁴⁾ „LX. évfolyam” jelzéssel jelenik meg ebben az évben, azaz éppenhogy megelőzi a Soproni Szemlét; a pontosság kedvéért meg kell azonban említenem, hogy induló száma 1956. november 8-án látott napvilágot, „1. évfolyam 1. szám” jelöléssel; 1959 végéig ezt a sorszámozást folytatta, 1960 januárjától viszont 16. évfolyamként kezdte számozni magát, ezzel előzményének ismerve el az 1945 szeptemberében indult szociáldemokrata *Győri Munkás*-t, illetve annak utódait: a *Győrmegyei Hírlapot* és a *Győr-Sopronmegyei Hírlapot*.⁵⁽⁵⁾ Részben hasonlít ehhez megyénk jelenleg leghosszabb életű újságjának, a *Győri Hírlap*-nak az esete: az 1939-ben megszűnt lap utolsó évfolyamának számain „83. évfolyam” jelzés olvasható, pedig a *Győri Hírlap* 1886-ban indult csak útjára Szávay Gyula szerkesztésében!⁶⁽⁶⁾ Az eltérés oka két, lapfúzió miatti évfolyamszámozás-változás: 1889 őszén az 1880-ban alapított *Hazánk*⁷⁽⁷⁾ beolvadásával negyedikből 10. évfolyamába lép egyből a lap, mely 1896-ban az 1857 óta megjelenő *Győri Közlönyt*⁸⁽⁸⁾ is bekebelezi, így a 17. évfolyamból azonnal 40. évfolyamában lévőnek mondhatja magát – így jut el 1939-re a 83. évfolyamhoz. Míg az ötödik hosszabb életű lap az 1944 decemberében 77. évfolyamában megszűnő *Oedenburger Zeitung*, amely *Oedenburger Nachrichten* címmel indult 1868-ban, és 1879-ben változtatta meg nevét.⁹⁽⁹⁾

Vagyis összegezve megállapíthatjuk: a Soproni Szemle jelenlegi koránál még idősebb öt megyénkbeli időszak kiadvány közül kettő szűkebb kör használatára készült, kettő az évfolyamjelölés-változtatásoknak köszönheti magasabb életkorát, egy pedig megváltozott névvel érte meg a magasabb évfolyamszámot – vagyis az indítása óta változatlan névvel és folyamatos évfolyamszámozással megjelenő Soproni Szemle e tekintetben megyénk leghosszabb ideje megjelenő időszak kiadványának mondható!

A másik lényeges kérdés: tartalmára nézve mely megyebeli folyóiratokkal áll „rokonságban” a Soproni Szemle? A megyei sajtóbibliográfia alapos áttanulmányozása után meg kell állapítanunk: nem sok ilyen jellegű időszak kiadvány látott napvilágot eddig megyénkben. Több tekintetben rokonaként említhetjük az 1861-ben Ráth Károly és Rómer Flóris által útjára indított *Győri Történelmi és Régészeti Füzetek* című kiadványt, amelynek 1869-ben – Ráth Károly hirtelen halála, illetve Rómer Flóris Pestre költözése miatt – történt megszűnéséig 16 fürete jelent meg.¹⁰⁽¹⁰⁾ A két „tudós régiségbúvár” által szerkesztett folyóirat – melyet R. Várkonyi Ágnes az első hazai történettudományi szakfolyóiratnak ³³⁹nevezett¹¹⁽¹¹⁾ – főként a forrásközlés terén alkotott maradandót; de a benne megjelent tanulmányok is fontos források a mai történeti kutatás számára. A meglehetősen széles tematikájú folyóirat nem akart helytörténeti kiadvány lenni; a forrásközlések és a tanulmányok egyaránt az ország szinte minden vidékével foglalkoztak.

Sokkal közelebb áll a most jubiláló folyóirathoz az 1930-ban elindított *Győri Szemle*, amely 1944-ben, a német megszállást követően szűnt meg, 15. évfolyamánál tartva.¹²⁽¹²⁾ A „Győri Szemle Társaság” folyóirataként induló, később „Negyedévi tudományos folyóirat” alcímmel és nem ritkán összevont számokkal megjelenő kiadvány – amint arról 1999-ben megjelent, Jászberényi Ferencné által összeállított repertóriumát¹³⁽¹³⁾ lapozgatva is meggyőződhetünk – többszáz értékes dolgozatot közölt

Győr, ill. Győr megye községeknek múltjával kapcsolatosan; emellett rendszeresen beszámolt a korabeli kulturális élet eseményeiről, és közölt szépirodalmat is. Nem szorítkozott azonban „helyi” tárgyú dolgozatok közlésére; helyet kaptak oldalain más jellegű munkák is.

A *Győri Szemle* tehát azon – akkor még „más megyebeli” – időszaki kiadványok sorában említhető, amelyek részben mintául szolgálhattak a Soproni Szemle elindítói számára. Érdekes tehát egy pillantást vetnünk arra is: más megyékben milyen hasonló jellegű kiadványok láttak napvilágot akkortájt? E tekintetben érdemes utalnom a Soproni Szemle 2004. évi számaiban olvasható „Szemlék szemléje” sorozatra, melyben négy – címében a „Szemle” megjelölést viselő –, jelenleg is élő folyóirat mutatkozott be. Gunst Péter rövid írásából megtudhattuk, hogy a jelenlegi, 1993-ban indult *Debreceni Szemle* „tulajdonképpen folytatása az 1927–1944 között e néven megjelent folyóiratnak, amelyet akkor a debreceni egyetem adott ki”.¹⁴⁽¹⁴⁾ A *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* elődjének a *Szabolcsi Szemle* című folyóiratot tekintik szerkesztői, „amelyet 1934-től a nyíregyházi Bessenyei Kör adott ki 10 éven keresztül azzal a céllal, hogy a szépirodalmi, kritikai, társadalmi és művészeti folyóirat révén bemutassa a szabolcsi kultúrát”.¹⁵⁽¹⁵⁾ Az 1998-ban elindított *Pécsi Szemle* című várostörténeti folyóirat szerkesztői ugyan csak öt évi munkájukról számolhattak be, de rangos elődökre – így az 1908 és 1930 között a Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület által kiadott *Értesítőre*, valamint az 1935-től 1943-ig megjelent *Pannonia* című, számos értékes várostörténeti tanulmányt is közlő évnegyedes folyóiratra – azért ők is hivatkozhattak.¹⁶⁽¹⁶⁾ A négy bemutatkozó folyóirat közül a Gyurác Ferenc főszerkesztő által bemutatott¹⁷⁽¹⁷⁾ *Vasi Szemle* áll a legközelebb – és nem csupán földrajzi tekintetben – a Soproni Szemléhez, hiszen az 1933-ban útjára indított *Folia Sabariensia* a következő évtől már *Vasi Szemle* címmel jelent meg; 1944-ben történt felfüggesztése után 1958-ban folytatta megjelenését, amely folyamatos azóta is.¹⁸⁽¹⁸⁾

340. „A Vasi Szemle annak a kulturális pezsgésnek a szülötte, amely a két világháború közötti időt a magyar szellemi élet nagy korszakává tette...” – kezdi a Soproni Szemle-beli bemutatkozását Gyurác Ferenc főszerkesztő.¹⁹⁽¹⁹⁾ Megállapításával egyet kell értenünk, hiszen azt a többi bemutatkozó is alátámasztotta: az 1930-as években rangos helytörténeti folyóiratok jelentek meg Debrecenben, Pécsen, Nyíregyházán, de Győrön, és még több más településen is. E sorban említhető pl. az 1931-ben Marosi Arnold múzeumigazgató szerkesztésében napvilágot látott *Székesfehérvári Szemle* is, amely havonta megjelenve „elsősorban régészeti feltárások eredményeiről tudósított, de találhatunk benne községtörténeti adatokat, kultúrára, irodalomra és művészetre vonatkozó írásokat, múzeumi értesítőt, kisebb közleményeket, hivatalos tudósításokat tartalmazó rovatokat is”,²⁰⁽²⁰⁾ 1934-től *Dolgozatok Székesfehérvár és Fejér megye életéből* alcímmel negyedévenként, majd még ritkábban jelent meg a szerkesztő 1939-ben bekövetkezett haláláig, a Fejérmegyei és Székesfehérvári Múzeumegyesület kiadványaként. Nem maradhat ki a felsorolásból a *Pannonhalmi Szemle* sem, mely 1926-tól negyedévenként, majd 1936-tól évenként ötször jelent meg, 1944 októberében történt megszüntéig.²¹⁽²¹⁾ bár kifejezetten helytörténeti folyóiratnak aligha nevezhető, számos e szempontból hasznosítható tanulmány látott benne napvilágot, kiváló bencés kutatók tollából. Soproni hatása pedig – a bencések ottani működése révén – joggal feltételezhető. És ha már előzményekről, mintákról, hatásokról szólunk, érdemes megemlítenünk a Sopron földrajzi közelségében, de a határ túlsó oldalán megjelenő *Burgenländische Heimatblätter* is, hiszen a 2005. évben megjelenő számain a „67. Jahrgang” évfolyamjelölés olvasható...

Az említett példákban egyértelműen kitűnik: az 1930-as évek második felében számos jó példa állhatott a Soproni Szemlé elindító soproni lokálpatrióták előtt; bizonyosan ösztönzően hatott Heimler Károlyra és lelkes társaira, hogy a szomszédos megyeszékhelyek lapjai közül a *Győri Szemle* a nyolcadik, a *Vasi Szemle* a negyedik évfolyamába lépett már azidőtájt. Ahogy Mollay Károly később megfogalmazta, „a legtagabb értelemben vett helytörténeti folyóirat lebegett szemük előtt”,²²⁽²²⁾ ez egyértelműen kitűnik az

induló számhoz írt szerkesztőségi beköszöntőből is: „Sopron és Sopron vármegye multjának minden gazdagságát, jelenének problémáit, jövőjének lehetőségeit, a város és a megye történetét, művészetét, kultúráját, szociográfiáját, nyelvi és néprajzi sajátosságait akarjuk ezeken a lapokon összegyűjteni”.²³⁽²³⁾ Hogy mit tettek ezért a folyóirat szerkesztői, hogyan tudták megvalósítani az induláskor megfogalmazott célkitűzéseket, azt a jelen folyóiratszám további írásai részletesen bemutatják; magam tanulmányom hátralévő részében a Soproni Szemle jelentőségéről szeretnék néhány – esetleg szubjektív – gondolatot megfogalmazni, amelyek bennem könyvtárosként és kutatóként munkám során kialakultak.

Hogy a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban hányan használják a Soproni Szemlét, arról konkrét adatokkal nem szolgálhatok: a friss számok levehetőek a szabadpolcra, de a bekötött évfolyamokat sem kell raktárból felkérni. Azt viszont elmondhatom, ³⁴¹hogy magam gyakran veszem kézbe – konkrét kutatási céllal – kötetét; és ha odamegyek érte a polchoz, ott gyakran hiányos a sorozat – annak jeleként, hogy a hiányzó köteteket valaki éppen használja. És bevallhatom azt is: számos tanulmányt használtam már fel kutatásaim során a Soproni Szemlében megjelentek közül: legyen itt elegendő – mivel történelemről, néprajzról mások még szólnak – az értékes sajtó-történeti dolgozatokra utalnom, amelyek közül többet hasznosíthattam a megyei sajtóbibliográfia elé írott történeti vázlat²⁴⁽²⁴⁾ elkészítésekor. De lelkesen használom a folyóiratban napvilágot látott könyv-, könyvtár- és nyomdászattörténeti tanulmányokat is, amelyekből ugyancsak jónéhány található az 59 évfolyamban.

Felmerülhet a kérdés: kihasználják-e az olvasók, kutatók a Soproni Szemle gazdag tartalmában rejlő lehetőségeket? Hozzájutnak-e a számukra fontos tanulmányok bibliográfiai adataihoz? Felhívják-e figyelmüket a folyóiratban „rejtőzködő” írásokra? Ezen kérdéseket vizsgálva két szempontot szeretnék kiemelni. Az egyik: hogyan kereshető vissza az egyes számok tartalma? A Soproni Szemle indulásától kezdődően készített éves tartalomjegyzékeket, amelyek nagyban megkönnyítették az egy-egy évfolyamon belüli keresést; az idő múltával azonban az egyre gyarapodó évfolyamokon belül már egyre inkább szükségessé vált nagyobb időszakot átfogó segédlet készítése. Az első tíz évfolyam repertórium 1957-ben elkészült és megjelent;²⁵⁽²⁵⁾ a folytatás azonban a közelmúltig váratott magára. Most a CD-ROM elkészültével megoldódott ez a fontos probléma: az 1937 és 2004 közötti évek teljes anyaga immár hozzáférhető – ez felbecsülhetetlen segítséget jelent könyvtárosnak és kutatónak egyaránt, és bizonyosan hozzájárul majd a Soproni Szemle intenzívebb használatához. (Persze annak is volt előnye, hogy – repertórium nem lévén – keresgélnem kellett a kötetekben; így gyakran bukkantam rá olyan jól hasznosítható írásokra is, melyeket egyébként aligha kerestem volna.)

A használó szempontjából lényeges kérdés az is: mennyire kerülnek be a folyóiratban megjelent cikkek az adott földrajzi egység vagy szakterület bibliográfiába? Magam az előbbi irányában vizsgálódva két bibliográfiát vettem kézbe és számoltam össze: hány tétel került be a Soproni Szemle írásai közül? A *Győr-Sopron megyei helyismereti irodalom (1867–1980)* című, Jászberényi Ferencné által összeállított, 1981-ben megjelent válogatott bibliográfia²⁶⁽²⁶⁾ összesen 873 tételt tartalmaz; közülük 93 dolgozat a Soproni Szemlében jelent meg, amit meglehetősen magas számnak kell tartanunk. (Megjegyzem: az *Arrabona* című múzeumi évkönyvben megjelent tanulmányok közül ugyanennyit számoltam össze.) A másik a *Rábaköz* című, Gáll Mária által összeállított, 1986-ban Csornán megjelentetett válogatott bibliográfia²⁷⁽²⁷⁾ volt: az ebben felsorolt 410 tételből 58 a Soproni Szemle közlése volt, ami – tekintettel arra, hogy a tételek között az önállóan megjelent munkák voltak többségben – nagyon magas arány; egyben jó bizonyítéka annak is, hogy a folyóirat a megye egészének bemutatását vállalja fel, nem korlátozódik Sopronra és környékére.

Izgatott továbbá az a kérdés is: mennyire hasznosították a Soproni Szemlében megjelent írásokat a helytörténeti kutatók? Az 1990 és 2002 közötti bő évtizedben ³⁴²Győr-Moson-Sopron megyében 61

„falumonográfia” jelent meg; közülük 29 egykori Sopron megyei települések múltját mutatta be.²⁸⁽²⁸⁾ Levettem néhányat a polcra és megnéztem, irodalomjegyzékében találhatók-e Soproni Szemlében megjelent írások. Kelemen István 2001-ben megjelent Fertőhomok-monográfiájának²⁹⁽²⁹⁾ irodalomjegyzékében a 118 tételből 16, Varjú Sándor *Nagycenk gazdasági néprajza* című 1998-ban megjelent munkájában³⁰⁽³⁰⁾ a 82 tételből 8 a Soproni Szemléből származott. Mikó Sándor 1998-ban kiadott nagylózi kötetének³¹⁽³¹⁾ 378 jegyzetéből 15 hivatkozik Soproni Szemle-tanulmányra; Czingráber András 2001-ben napvilágot látott Zsira-monográfiájának³²⁽³²⁾ 152 tételes felhasznált irodalom-jegyzékéből 21 származik a Soproni Szemléből; Baranyai Lenke *Kultúrtörténeti böngésző a Rábaköz és Beled történetéhez* című 2000-ben kiadott kötetének³³⁽³³⁾ 188 tételes irodalomjegyzékében 11 tétel képviseli a folyóiratot; Katona Imre csapodi kötetének³⁴⁽³⁴⁾ 10 oldalas jegyzékében 31 Soproni Szemlebeli dolgozatot számoltam össze, Hárs József fertőrákosi kötetében³⁵⁽³⁵⁾ 37 ilyen tételt találtam, a Briber József és Pájer Imre által jegyzett sopronhorpácsi kiadványban³⁶⁽³⁶⁾ 13-at. De be kell valljam, voltak kevésbé sikeres „fogásaim” is: Lajber Imre fertőszéplaki,³⁷⁽³⁷⁾ Rozsonits Géza fertőszentmiklósi³⁸⁽³⁸⁾ és Szalay Béla dőri³⁹⁽³⁹⁾ kötetében egyetlen ilyen tételt sem találtam, Pájer Imre bodonhelyi dolgozatában⁴⁰⁽⁴⁰⁾ egyet, a Szabó István és Csiszár Attila által jegyzett babóti kiadványban⁴¹⁽⁴¹⁾ hármat, Böhm András ágfalvi kötetében⁴²⁽⁴²⁾ ötöt, Csiszár Attila hőveji munkájában⁴³⁽⁴³⁾ hatot, Rozsonits Géza *Petőháza krónikája* című posztumusz kötetében⁴⁴⁽⁴⁴⁾ hetet... Összességében tehát azt mondhatom: a falutörténetek készítőinek jelentősebb része forgatta a Soproni Szemle évfolyamait, és talált is bennük számára hasznosítható tanulmányokat – bizonyítva ezzel azt, hogy a folyóirat kikerülhetetlen forrás és egyben óriási segítség a megye településeinek történetével foglalkozó kutatók számára!

Hogy mit „hozhat ki” a Soproni Szemle gazdag kincsesbányájából egy „profi kutató”, azt véleményem szerint jól példázza Szende Katalin *Otthon a városban* című, „Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen” alcímű, 2004-ben megjelent munkája:⁴⁵⁽⁴⁵⁾ ennek irodalomjegyzékében 410 tételt számolhatunk ³⁴³össze; közülük 39 a Soproni Szemlében jelent meg. Ezt az arányt már csupán a témának az alcímből is kitűnő szerteágazó voltára tekintve is kiemelkedőnek kellene mondanunk; de méginkább az, ha figyelembe vesszük, hogy a tételek csaknem fele külföldi szakirodalom – azaz a magyar nyelvű, hazai megjelenésű tanulmányok csaknem egyötödét a folyóiratból idézhette a szerző!

Hogy ezt egy PhD-disszertáció szerzője megtehetette, az mindenképpen a folyóirat dicséretét jelenti; és egyben azt is, hogy a tartósan magas színvonalú vidéki helytörténeti folyóiratokban megjelent írások is beépülhetnek az „országos történetírás” eredményeibe. Ezen a kérdésen töprengve levettem a polcra néhány „vaskosabb”, összefoglaló jellegű munkát: találók-e bennük a Soproni Szemlére történő hivatkozásokat? Felütöttem pl. a tíz kötetes *Magyarország története* 1526–1686 közötti kötetét:⁴⁶⁽⁴⁶⁾ a „Források és feldolgozások” című fejezethez csatolt rövidítések jegyzékében örömmel fedeztem fel a Soproni Szemle rövidítését is, nyilván annak jeleként, hogy a közel 130 oldalas annotált irodalomjegyzékben – amelynek tüzetesebb átböngészésére idő hiányában nem vállalkozhattam – többször is hivatkoznak e folyóiratban megjelent tanulmányokra. Hasonló tapasztalatokat szereztem például a nyolc kötetes *Magyar néprajz* köteteinek irodalomjegyzégeit⁴⁷⁽⁴⁷⁾ böngészve is; bevallom: a Domonkos Ottó által szerkesztett *Kézművesség*-kötet mellett még másik kettőbe is belenéztem biztonság kedvéért. A példák sora még nyilván folytatható lenne, de talán az elmondottak is meggyőzően bizonyítják: a Soproni Szemlében megjelent írások legjobbjait figyelembe veszik összefoglaló munkák elkészítésénél is.

Hogy ez így van, ahhoz persze az is kellett, hogy évtizedeken keresztül kiváló szerzők sora írjon rendszeresen a folyóiratba – belenéztem hát néhány személyi bibliográfiába is. Csatkai Endre

bibliográfiáját – amelyet Körneyi Attila állított össze⁴⁸⁽⁴⁸⁾ – a Soproni Szemle közölte két részletben, példás gyorsasággal, egy évvel a szerkesztő-múzeumigazgató halála után. A terjedelmes összeállítás többször volt már nagy segítségemre: legutóbb nemrégiben egy kutatónak sikerült vele örömet okoznom, aki jegyzetei között megtalálta egy Csatkai-cikk fénymásolatát, amelyre egykoron elfelejtette felírni, honnan másoltatta... Mollay Károly publikációinak – amelyeknek egy jelentős hányada szintén itt jelent meg – jegyzékét⁴⁹⁽⁴⁹⁾ ugyancsak a folyóirat közölte; de itt jelent meg Körneyi Attila bibliográfiája is.⁵⁰⁽⁵⁰⁾ Házi Jenő munkáinak jegyzéke⁵¹⁽⁵¹⁾ viszont a születésének centenáriuma szerkesztett emlékkönyvben látott napvilágot; a 114 tételből harmincat a Soproni Szemle tett közzé. Bár ez az arány sem lenne elhanyagolható, érdemes figyelni arra: a publikációk közül 36 még a Soproni Szemle indulása előtt jelent meg, továbbá arra, hogy 1973 után Házi Jenő már nem publikált a folyóiratban; így az 1937 és 1973 között megjelent 68 dolgozatához érdemes viszonyítanunk az itt megjelent harmincat!

344A bibliográfiák kapcsán még egy – számomra könyvtárosként és kutatóként egyaránt fontos – sorozatra kell utalnom: ez pedig a „Sopron bibliográfiája a ... évre” sorozata. A hosszú ideig Hiller István által egyedül,⁵²⁽⁵²⁾ majd Mastalírné Zádor Mártával közösen, később az utóbbi által egyedül jegyzett bibliográfia igen hasznos segédeszköz a kutatás számára, hiszen évenként 20-25 sűrűn teleírt oldalán soproni vonatkozású bibliográfiai tételek ezreit találhatjuk.⁵³⁽⁵³⁾

Összefoglalva mit mondhatok tehát a Soproni Szemle jelentőségéről? A folyóirat eddig megjelent 59 évfolyama fantasztikus forrás a Sopronnal és Sopron megyével foglalkozó kutatók számára! Tapasztalataim szerint – amint az talán az elmondottakból is kiderül – sokan forgatták haszonnal már eddig is. Biztos vagyok abban, hogy a CD-ROM elkészülte – amely 1937–2004. évi számok teljes anyagát tartalmazza – újabb lendületet ad használatának. Kívánok a főszerkesztőnek és a szerkesztőbizottság tagjainak sok erőt az eddigiekhez hasonlóan eredményes folytatáshoz!

* * *

Anton Sigel: Pestis oszlop a Mihály kapu előtt, 1831. Akvarell, toll.
A Szépművészeti Múzeum letétje. Ltsz.: K.2001.7

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 345Varga Imréné: Heimler Károly szerepe a Soproni Szemle életre hívásában

345Varga Imréné: Heimler Károly szerepe a Soproni Szemle életre hívásában

Heimler Károly 1877. október 18-án született Sopronban, régi polgári családból. Apja gabonakereskedő volt. Az elemi elvégzése után az evangélikus líceumba járt, és ott érettségizett 1896-ban. Érettségi után a 11. közös vadászrezredben mint önkéntes szolgált egy évet. A katonaság után jogi tanulmányait Budapesten, Pozsonyban és Kolozsvárott végezte, ahol jogi diplomát szerzett. 1905. július 8-án lépett be a városi rendőrséghez mint alkapitány.⁵⁴⁽⁵⁴⁾ 1908-tól 1921-ig, a rendőrség államosításáig rendőrfőkapitány, majd a városnál különféle minőségben dolgozott. 1925-től 1937-ig, nyugdíjazásáig Sopron város főjegyzője és az árvaszék elnöke volt.⁵⁵⁽⁵⁵⁾ Nyugdíjazásakor Sopron város közgyűlése szolgálati idejéhez az 1921. évi soproni népszavazás körül kifejtett tevékenységéért két teljes évet számított hozzá.⁵⁶⁽⁵⁶⁾

Már 1906-ban bekapcsolódott a Soproni Városszépítő Egyesület munkájába, ahol 1914-től az elnöki tisztelet töltötte be. Neki köszönhető, hogy az első világháború alatt és az azt követő nehéz években az egyesület hiánytalanul folytathatta működését.⁵⁷⁽⁵⁷⁾ Elnöksége idején minden olyan ügygel foglalkozott,

ami Sopront előbbre vitte. Szülővárosa szolgálatába állította minden tudását, műveltségét, emberszeretetét. 1903-tól 1919-ig szabadkőműves, a soproni Széchenyi Páholy tagja.⁵⁸⁽⁵⁸⁾ Az evangélikus egyházközségnél mint presbiter is mozdító és tervező egyéniség volt.⁵⁹⁽⁵⁹⁾ Az 1920-as és '30-as években az Evangélikus Ifjúsági Egyesület választmányi tagja,⁶⁰⁽⁶⁰⁾ majd 1937-ben megválasztják a Soproni Protestáns Egyesület elnökének.⁶¹⁽⁶¹⁾ 1943-ban agyvérzést kapott, félig lebénult, de betegsége szellemét nem akadályozta meg abban, hogy tovább tervezgessen. Tervei nem válhattak valóra, mert 12 évi betegsége után 1954. szeptember 7-én elhunyt. Vagyonának nagy részét közérdekű célra hagyta. Három évtizeden át szolgált városát és fejtett ki sokoldalú tevékenységet. Az utókor maradandó emléket állított neki azzal, hogy utcát neveztek el róla.

Heimler Károly 1937-ben egy folyóirat megvalósítását indítja el. Célja a múlt ápolása, Sopron régi értékeinek bemutatása. Mint a Soproni Városszépítő Egyesület elnöke az 1937. március 5-i választmányi ülésen vetette fel először a Soproni Szemle indításának gondolatát. A választmány elé terjesztette, hogy Sopron kulturális életében hiányt jelent az, hogy még nincsen olyan folyóirata, amely kizárólag csak soproni és sopron megyei vonatkozású dolgozatokat közölne. Azzal, hogy nincsen szemléje, lemaradt az olyan városok mögött, ahol már régen életre hívták folyóiratukat: Szombathely ³⁴⁶(Vasi Szemle, 1934), Győr, Pécs, Miskolc. Heimler Károly úgy gondolta, hogy ezt a mulasztást pótolni kell, „mert nincs még egy ilyen vidéki város, amelynek oly kulturális múltja és jelene volna, mint Sopronnak, és egy sem, ahol oly tudós kör állana e célra rendelkezésre. Ebben a nemes versenyben nem szabad lemaradni.”⁶²⁽⁶²⁾

A kezdeményező elhatározás lebonyolítása az egyesületre hárult. Elgondolása szerint *Soproni Szemle* cím alatt egy tudományos jellegű folyóiratot akart megjelentetni, amely a legszélesebb körben általános irányvonalat képviselné. Felölelné az összes tudományokat és minden szakmára kiterjedne, kizárólag soproni és sopronmegyei dolgozatokat közölne. Az önálló tanulmányokon kívül külön rovatban tervezte lehozni a Sopront és a megyét tárgyaló könyvismertetéseket, eseményeket, megemlékezéseket csak elhaltakról, statisztikai adatokat, bibliográfiát. Ezekkel akarta elérni azt, hogy a lap változatos legyen és olvasható azok számára is, akik a komoly tanulmányokért nem lelkesednek. A cikkeket pedig régi illusztrációkkal egészítenék ki. Úgy gondolta, hogy külön súlyt kell fordítani a tetszetős, ízléses megjelenésre, amihez a fejlett soproni nyomdaipar készen állt.

Az elnökség a lap felelős szerkesztőjévé az egyesület elnökét, Heimler Károlyt választotta, a szerkesztőbizottságba pedig a következőket kérték fel:

Becht Rezső író;

Dr. Csatkai Endre művészettörténészt;

Dr. Freiburger József újságíró;

Dr. Gombocz Endrét, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóját, az MTA levelező tagját, egyetemi tanárt és nyelvészt;

Dr. Házi Jenő főlevéltárost, a Katolikus Konvent elnökét;

Lauringer Ernő főreáliskolai és múzeumi igazgatót, tanügyi főtanácsost;

Leitner József ev. líceumi tanárt;

Dr. Mihályi Ernő bencés tanárt, művészettörténészt;

Németh Sámuel ev. líceumi tanárt és igazgatót;

Dr. Payr Sándor ev. teológiai tanárt, történészt;

Dr. Ruhmann Jenő ev. líceumi tanárt és igazgatót;

Dr. Romwalter Alfréd egyetemi tanárt, az MTA levelező tagját;

Storno Miksa építési vállalkozót;

Sümeghy Dezső megyei főlevéltárost, történészt;

Dr. Szenci Vilibáldot, Sopron város főjegyzőjét;

Dr. Thirring Gusztávot, a KSH igazgatóját, egyetemi tanárt, az MTA tagját, a hazai turizmus úttörőjét, a Magyar Turista Egyesület megalapítóját, akit 1932-ben Sopron díszpolgárává választották;

Dr. Varga Lajost, a biológiai tudományok doktorát, MTA levelező tagját, a Soproni MTA Talajbiológiai Kutató Laboratórium igazgatóját;

Dr. Vendl Miklós egyetemi tanárt, az MTA és a Szent István Akadémia tagját.

[347](#)A választmány az elnök javaslatát elfogadta és a folyóirat megindítását elrendelte. [63\(63\)](#) Az egyesület titkára is beszámolt a történekről. Közli, hogy a választmány is elismerte egy tudományos folyóirat hiányát, ami miatt sok soproni szerző kénytelen volt más városok folyóiratában közölni cikkét. [64\(64\)](#) A Soproni Szemle létrehozására a szerkesztőség megkezdte a működését s ígéretük szerint a lap hamarosan az olvasókhöz kerül. A titkár felhívta a tagok figyelmét arra, hogy támogassák a lapot szellemi és anyagi tekintetben, hogy a város méltó legyen régi hírnevéhez.

A Soproni Hírlap 1937. március 9-i cikkében olvashatjuk, hogy a Soproni Városszépítő Egyesület 73 éves fennállása során számtalan esetben tapasztalhattuk a vezetőség kezdeményezését. Ez történt most is, amikor a Szemle megindítását elhatározták. A cikk írja szerint itt az ideje, hogy Sopron, a kimeríthetetlen anyaggal bíró város végre rendelkezzen egy olyan folyóirattal, amely kultúrrangjához méltóan gyűjti és tükrözi értékeit. Megpendítette azt is, hogy netán a Szemle nem lesz nyereséges, amennyiben kevés lesz az előfizető. Ugyanezen a napon a Sopronvármegye című újság hasonlóan vélekedett a megindítandó folyóiratról és hozzátette, hogy ez év tavaszán indul a lap, negyedévenkénti megjelenéssel, méltó külsővel.

Heimler Károly nagy szívóssággal és szervezőkészséggel, gondosan megtervezve kezdte meg a munkát. Olyan helytörténeti folyóiratra gondolt, amely Sopron és Sopronvármegye múltjának minden gazdagságát, jelenét, problémáit, jövőjét, történetét, művészetét, kultúráját, szociográfiáját, nyelvi és néprajzi sajátosságait gyűjti egybe. Storno Miksa javaslatára 1937. május 15-én jelentette meg a Soproni Szemle első évfolyamának első füzetét a felkért szerkesztőbizottság több-kevesebb támogatásával. Különösen Csatkai Endre, Mollay Károly és Storno Miksa segítette őt. A folyóirat köré gyűjtötte azokat, akik közönségnevelésre vállalkoztak, és az ifjabb nemzedéket is, akiknek tudományos pályakezdeményezésükhöz adott publikálási lehetőséget. [65\(65\)](#)

Az 1937. május 15-én megjelent első füzet (első és második szám együtt) így köszönti az olvasót: „bízó szívvel, de egyben a soproni ember hagyományos megfontoltságával indítjuk el ezt a lapot, abban a meggyőződésben, hogy arra szükség van.” [66\(66\)](#) Gyűjtőlencse akart lenni, amely egyesíti a Sopronnal és Sopron megyével foglalkozók gondolatait, munkájuk eredményét. A lapban a 18 szerkesztőbizottsági tag közül tizenkettőnek a tanulmányát olvashatjuk. A könyvismertetés és bibliográfia mellett képeket találunk Sopron múltjából.

A Sopronvármegye című lap 1937. május 27-i számában azt írta: „Örömmel vesszük kezünkbe az első

füzetet, amelynek ízléses formája is megnyerő.” Dicséri Becht Rezső „az én városom” pompás cikkét. „Lélekkel s szerető szívvel mártott tollal” írt a költő a városról. Thirring Gusztáv, Sopron régi szerelmese, a múlt fáradhatatlan kutatója az első népszámlálásról, Varga Lajos és Mike Ferenc a Fertő halászatát dolgozta fel, Csatkai Endre hűen önmagához tengernyi adatot szolgáltatott, Lauringer Ernő a Sopronban talált capitoliumi triászt ismerteti, s a lelet tudományos jelentőségét világítja meg. Storno ³⁴⁸Pál szép tollrajzai díszítik a füzetet. A komoly kezdet nagyon biztató volt és remélték, hogy a Szemle Sopron kulturális életének meghatározó tényezőjévé válik.

Az újság csupán hat szerkesztőbizottsági tag munkájáról írt. A további hat „belső” szerző sorában Gombocz Endre Kitaibel Pálról; Házi Jenő a Schlippergasseról; Németh Sámuel „Csavaros érem a líceumban” címmel; Payr Sándor a Zinzendorf és Sinzendorf grófokról; Romwalter Alfréd a római kori sajtolt üvegről és tégláról; Vendl Miklós egy római kemenceboltozat tégláiról. A füzetben még az alábbiak tanulmányát olvashatjuk: Breuer Györgyét a Sopron megyei madárvártákról; Csipkés Kálmánét a soproni órakiállításról; Kapi-Králik Jenőét a Stark-féle virginálkönyvről; Kárpáti Sándorét a népdalgyűjtésről; Maár Károlyét Rov váráról; Soós Imréét a Sopron megyei középbirtokosokról a 16. században; Szádeczky-Kardoss Elemérét Zsira környékének geológiájáról. ⁶⁷⁽⁶⁷⁾

Fertsák Jenő törvényhatósági bizottsági tag az 1937. október 12-i városi közgyűlésen Dr. Heimler Károly ny. főjegyző érdemeinek elismerését terjesztette elő. Egyik érdeméül a Soproni Szemlét hozta fel, amely messze földön hivatva a város szépségeit hirdetni a művelt közönség körében. Az elnöklő főispán örömmel mondta ki határozatát, amely szerint a közgyűlés Heimler Károlynak a Soproni Szemle, Sopron város topográfiája és Sopron város szabályrendelet-gyűjteményének összeállításában kifejtett munkájáért hálás köszönetét fejezte ki. ⁶⁸⁽⁶⁸⁾

Az évente négyszer megjelenő folyóiratnak már az első év után nagy volt az erkölcsi sikere, és a tudományos körök is elismeréssel fogadták. Pedig kezdetben sokan kételkedtek abban, hogy ingyen cikkekkel meg lehet-e tölteni a Szemlét – ugyanis a szerzőknek nem tudtak fizetni munkájukért. Ennek ellenére sikerült mindig elegendő írást összegyűjteni. Ha szükséges volt, a nyomdaköltséget Heimler Károly maga fedezte. ⁶⁹⁽⁶⁹⁾ Később a város, a vármegye, és több esetben adakozók is hozzájárultak a költségekhez. Szükség is volt a támogatásra, mert az egyesület 1939-ig már 1000 P-t ráfizetett a folyóirat kiadására. Az elnök szerint „ezt az összeget nem szabad sajnálni a Szemlétől, mert fontos kultúrmunkát töltött és tölt be, amit a sok elismerés is bizonyít.” ⁷⁰⁽⁷⁰⁾ A soproni múlt feltárását és megőrzését szolgálta az is, hogy régi városi krónikákat, naplókat közölt le a lap.

A Soproni Szemle tudományos folyóirat igényével indult, és a soproniak és Sopron megyeiek szülőföldszeretetére épült. Mint ilyen hirdette és hirdeti ma is, hogy ezt a lapot „minden áldozattal és az erők összefogásával fenn kell tartani.” ⁷¹⁽⁷¹⁾

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 349Domonkos Ottó: Csatkai Endre és a Soproni Szemle

³⁴⁹**Domonkos Ottó: Csatkai Endre és a Soproni Szemle**

A Soproni Szemle első korszakában (1937–1944) kezdettől a szerkesztőbizottság tagja volt Csatkai Endre. Ekkor már húsz éves eredményes kutatói múlt állt mögötte. Az 1917-ben írott, „Pár szó Sopron szépségeiről” című cikke ⁷²⁽⁷²⁾ olyan életprogramot fogalmazott meg, amelyben a helytörténetírás elsőrangú helyet kapott. A bécsi és a budapesti egyetemen végzett művészettörténeti tanulmányai, majd 1926-ban megvédett „Kazinczy és a művészetek” c. doktori disszertációja új szemléletét, széleskörű

érdeklődését és felkészültségét bizonyította.⁷³⁽⁷³⁾ Kiváló lehetőséget kapott Kismartonban, ahol a vagyonos műgyűjtő Wolf Sándor tudományos könyvtárát rendezhette, gyarapíthatta. A gyűjtemény tárgyaiból kiállításokat rendezett 1926 és 1937 között. Jelentős terepmunkát végzett a műemlékekben gazdag Kismartonban, Ruszton és környékén, a bécsi Dagobert Frey kezdeményezésére. Közös munkájuk eredményeként jelent meg 1932-ben az első burgenlandi műemléki topográfia.⁷⁴⁽⁷⁴⁾ A *Sopronvármegye* című napilapban százával tett közzé kisebb-nagyobb cikkeket, amelyek mindig hiteles levéltári vagy irodalmi adatokra támaszkodtak. Életmű-bibliográfiáját halála után Körneyi Attila állította össze, részben Csatkai Endre saját feljegyzései alapján.⁷⁵⁽⁷⁵⁾

1937-ben tehát olyan tudományos múlttal és vértezettel került a szerkesztő-bizottsághoz, amelyhez hasonlóval Sopronban csak Házi Jenő főlevéltáros rendelkezett. Heimler Károly teljes bizalmát élvezte, hiszen a folyóirat munkatársai közül a legtöbb cikke neki jelent meg az első nyolc évfolyamban. Ezek száma hetvenhét, benne Sopron megye kastélyairól írott sorozatával, amely már jelentős anyaggyűjtés is volt a majdani topográfiához. Az osztrák Anschluss után már Sopronban lakott egészen 1944-g, amikor is munkaszolgálatra hívták be. Az 1937–1944 közötti évek az anyaggyűjtés, a levéltári kutatás, ismeretterjesztő kurzusok évei voltak. Tudományos könyvtárát és jegyzeteit, Házi Jenő főlevéltáros javaslatára – a városi vezetés hozzájárulásával –, a Soproni Levéltár fogadta be és mentette meg.⁷⁶⁽⁷⁶⁾

A II. világháború után Csatkai Endre került a múzeum élére. Az 1949. évi 13. tvr. alapján megindultak a múzeumi és műemlékvédelmi kutatások. Korábbi tudományos eredményei alapján kapott megbízást munkatársaival a *Sopron és környéke műemlékei* című topográfia megírására. Az eredmény országra szóló volt, követendő példaként szolgált. Dercsényi Dezső és Csatkai Endre munkájukért megosztott Kossuth-díjban részesültek.⁷⁷⁽⁷⁷⁾

A Soproni Szemle újjáélesztésében múlhatatlan érdemei voltak. Látva a folyóirat anyagi nehézségeit, már előre bejelentette, hogy egy évig lemond szerzői tiszteletdíjáról, s szerkesztői honoráriumát sem vette fel az első két évben.

350A Szemle szerkesztése nagy kihívás volt számára, hiszen itt teljesíthette ki az 1917-ben felvázolt életprogramját, hogy a tudományok széles körét művelő kutató és egyben tudományszervező legyen. A soproni és a magyar múzeumok munkatársi gárdájának három generációjával építette kapcsolatait és nevelte a negyedik generációt is. Segítette az ifjak első szárnypróbálgatásait, mindenkit buzdított kisebb-nagyobb témák kutatására és megírására. Bennük látta a Soproni Szemle jövődi munkatársi gárdáját. Mindig is büszke volt tanítványaira. Egy 1963-ban írott feljegyzésében olvashatjuk, hogy az újjáéledt Soproni Szemle 1955–1963 közötti nyolc évfolyamának 150 munkatársából csak 26 azon személyek száma, akik a Heimler-korszak folyóiratának is szerzői voltak, a többi az ő kapcsolatainak, nevelő munkájának eredményeként lett a lap munkatársa.

A Soproni Szemle újjáéledésének küzdelmeit az 50. évforduló alkalmára írott cikkünkben már bemutattuk.⁷⁸⁽⁷⁸⁾ Mégis meg kell ismételni itt is, hogy legfőbb támaszai voltak: Bognár Dezső, Mollay Károly, Mollay János, Tárczy-Hornoch Antal, Takács Endre, Gyulay Zoltán, Verbényi László, akik szerzőként is, és a napi nehézségek megoldásában is segítségére voltak. A politikai jellegű viták mellett a tudományos kérdésekben is rendkívüli diplomáciai érzékkel járt el, békéltető, türelemre intő közbenjárását bizonyítja a Soproni Szemlével kapcsolatos levelezés több ezer tételes gyűjteménye, amelyet a Soproni Levéltár őriz.⁷⁹⁽⁷⁹⁾ De magánlevelezésének több tízezer darabja is tudományos értékkel bír, tudományszervező munkájáról, de a Soproni Szemlével kapcsolatos véleménycserékről is.⁸⁰⁽⁸⁰⁾ Neki köszönhető, hogy a visszavonultságban élő Házi Jenő 1956-ban ismét bekapcsolódott a Soproni Szemle munkájába. Az 1956–1973 közötti időben 33 cikke jelent meg a Szemlében. (Kevesen tudják, hogy Csatkai Endrének házasságkötése alkalmával Házi Jenő volt a násznagya.)

Csatkai Endre a Soproni Szemle 1955–1970 közötti számaiban összesen 222 tanulmányt, cikket, nekrológot, könyvismertetést jelentetett meg. Többször támadták is ezért az első években, mondván, hogy „teleírja” a folyóiratot. Természetesen sokan nem is sejtették, hogy ha az egyes rovatokban szükség volt kisebb közleményekre, azokat milyen gyorsan elkészítette. A támadások miatt időnként „L. E.” (László Ernő) néven írt, s eme álnevel, illetve monogrammal harminchat közleménye jelent meg.⁸¹⁽⁸¹⁾

A legtöbb gondja a nyomdákkal volt. Győrben és Sopronban egy-egy szám szedése, tördelése, korrigálása két-három napig tartott. De az időszakosan jelentkező papírhány, a gyenge minőség, a klisék készíttetése, majd a nyomás hibái mind-mind megkeserítették az életét. Ezekhez járult még a Lapkiadó Vállalat bekapcsolódása a Soproni Szemle megjelentetésébe, és a Hírlapterjesztő Vállalat erősen bírálható munkája. Mindezek többször okozták az előfizetők számának visszaesését, és nehéz volt újabbak szerzése.

Gondja volt a Szemle illusztrációira, képanyagára is. A címlapot még Ágoston Ernő festőművész tervezte, de a végleges formát már Sterbenz Károly készítette el. Az egyes rovatok fejléceit és záró grafikáit ugyancsak Sterbenz Károly rajzolta meg a szerkesztő ³⁵¹kívánsága szerint. A fotók egy részét Diebold Károlytól rendelte a Szemle. Az új felvételek, reprodukciók százait Adorján Attila készítette a múzeum laboratóriumában. A Heimler-korszak megmentett kliséi is többször megjelentek a lapban.

Csatkai Endre 1963 nyarán vonult nyugdíjba. Akkor csak egy másodállás volt vállalható a nyugdíj mellett. Választás elé került, hogy a múzeum tudományos tanácsadója legyen, vagy pedig a Soproni Szemle szerkesztője. Ez utóbbit választotta. Az 1960-as évek második felében a burgenlandi rádióval megélénkültek Csatkai Endre kapcsolatai. Egyik találkozásuk 1970. március 11-re volt megjelölve, három órára. Már napokkal előtte beszélt róla, izgalomba hozta a nagyobb riportnak szánt találkozó. Ez a feszült várakozás látszott rajta utolsó közös ebédünk alkalmával, a Városi Tanács étkezdéjében. A délutáni találkozás közben felállt, hogy egy könyvet hozzon a riport témájához, de összeecsuklott. Özvegye elbeszéléséből tudjuk, hogy utolsó szavai: „Es ist meine Ende” voltak. Másnap, március 12-én hunyt el a Soproni Kórházban.

Sopron Város Tanácsa saját halottjának tekintette. 1975-ben választotta a Tanács-ülés „Sopron Város Díszpolgára”-i közé. Egy rövid mondatba összefoglalva azt mondhatjuk, hogy élete és halála volt a Soproni Szemle.

Anton Sigel: Bánfalvi részlet a Mária oszloppal, évsz. n. Akvarell, toll.
A Szépművészeti Múzeum letétje. Ltsz.: K.2001.9

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 352Turbuly Éva: Mollay Károly és a Soproni Szemle

352Turbuly Éva: Mollay Károly és a Soproni Szemle

Az 1990-es évek elején találkoztam személyesen a névről és munkáiból már korábban ismert tudóssal, akiről egyetemi éveim alatt a német tanszék kiemelkedő tudású és szigorú professzoraként hallottam. A Soproni Szemle szerkesztése és a levéltárban akkoriban útjára indított forráskiadvány-sorozat révén közeli munkakapcsolatba kerültünk. A személyes találkozások, a közös munka során hamar megtanultam becsülni fáradhatatlan munkabírását, fiatalos szellemét, erkölcsi és szakmai következetességét.

Az évtizedek során Mollay Károly tanárként, nyelvészként, történészként és szerkesztőként rendkívül sokszínű életművet épített fel, amelyből ez alkalommal a Soproni Szemléhez fűződő sok évtizedes kapcsolatát szeretném kiemelni. Az anyaggyűjtés során többek között felhasználtam Jankó Ferenc néhány adatát,⁸²⁽⁸²⁾ valamint Domonkos Ottónak a Szemle 2005. évi 1. számában megjelent, a folyóirat 1955. évi újraindulásával foglalkozó tanulmányát.⁸³⁽⁸³⁾ Mollay Károly főszerkesztői levelezése sajnos csak töredékesen, az 1990–93 közötti évekre vonatkozóan került be a levéltárba. Mivel a vaskos dosszié kérésére 2014-ig kutatási korlátozás alá esik, adatait nem tudtam felhasználni. Ha a teljes

levelezés hozzáférhetővé válik, bizonyos, hogy számos új információval szolgál majd a cikk tárgyára vonatkozóan. Nagyon informatív volt a Soproni Szemle már levéltárban őrzött iratai között Csatkai Endre és Mollay Károly levelezése az 1950-es évek közepétől az 1960-as évek végéig.⁸⁴⁽⁸⁴⁾

A fontosabb életrajzi adatok ismertetése mellett arra kívánok kitérni, mit jelentett a Soproni Szemle számára Mollay Károly az 1937 és 1997 között eltelt 60 évben. Milyen szerepet játszott történeti és módszertani munkák szerzőjeként, az újraindítás kezdeményezőjeként és egyik motorjaként? Hogyan segítette Csatkai Endrét annak főszerkesztősége alatt, végül, de nem utolsósorban pedig hogyan határozta meg személyisége a Szemle arculatát, tartalmát az évtizedek során? Természetes, hogy e hatás főszerkesztősége éveiben volt a legmarkánsabb.

Néhány életrajzi adat Mollay Károlyról: 1913. november 14-én született, soproni iparos-paraszti családból. Anyanyelve német volt, magyarul az óvodában tanult meg. A kétnyelvűség, a nyelvjárások ismerete a későbbiekben a nyelvész számára felbecsülhetetlen értékű adomány volt. Hat évtizeden keresztül „szolgáltatta vissza” sokszorosan e támogatást útra bocsátó közösségének – folyamatos figyelme, helytörténeti, nyelvtörténeti munkái, tanítványai, s nem utolsó sorban a Soproni Szemle 25 éves szerkesztése révén. Hogy utóbbi mekkora folyamatos készenlétet, időt és energiát igénylő vállalkozás volt, kívülálló számára nehezen felmérhető.

Édesapja, a vasárugyár géplakatos nem élte túl a háború első évét, édesanyja örökölt földjein és szőlőiben gazdálkodva nevelte fel árván maradt fiait, Jánost és Károlyt. Az elemi iskolát a soproni Széchenyi István Reálgymnázium követte. Mollay Károly tehetsége több, egymástól távol eső területen is megmutatkozott. Kitűnő matematikus és fizikus, Horváth József rajziskolájának tehetséges növendéke volt. Végül ³⁵³a kitüntetéses érettségit követően 1932-ben az Eötvös Collegiumba jelentkezett német–francia szakra.

1937-ben szerzett diplomát, majd egy évvel később bölcsészdoktori oklevelet. Disszertációját a soproni családnevekről írta. 1940-ig gyakornok, majd tanársegéd az egyetemen, később gimnáziumi tanár Salgótarjánban, Pestszentlőrincen, Budapesten. 1941-től a Teleki Intézet munkatársa, 1942-től egykori intézetében, az Eötvös Collegiumban tanít. 1944-ben egyetemi magántanári képesítést szerzett német nyelv-tudományból a budapesti egyetemen, a miniszteri megerősítés azonban a háborús események miatt elmaradt.

1944 májusában a galíciai frontra került. 1945-ben Ausztriában szovjet fogságba esett, ahonnan 1948 karácsonyán érkezett haza. Kisebb kitérők után 1954-től nyugdíjazásáig az ELTE német tanszékén docens, majd 1977-től egyetemi tanár. Régi német irodalmat, német leíró nyelvtant és nyelvtörténetet adott elő. 1960-ban kandidátusi, 1975-ben akadémiai doktori fokozatot szerzett, 1971 és 76 között tanszékvezető volt. Nyelvtörténeti munkásságának csúcsa akadémiai doktori értekezése, az 1982-ben nyomtatásban is megjelent *Német-magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig* című munkája volt.

1984-ben, 71 évesen vonult nyugdíjba, az egyetemen és az Eötvös Collegiumban azonban a 90-es évek derekáig megtartotta történészek és levéltárosok számára német paleográfiai óráit. A soproni városi kancellária középkori német nyelvű anyagának vizsgálata során vált a korai újfelnémet paleográfia nemzetközi hírű szakértőjévé. 1962-től vezette a *Magyarországi korai újfelnémet szótár* munkálatait – nem rajta múltott, hogy a vállalkozás a mai napig nem látott napvilágot. Publikációinak száma meghaladja a 300-at.⁸⁵⁽⁸⁵⁾

Helytörténeti irányú kutatásait elmondása szerint a soproni családnevekről írott disszertációja indította el. Ismernie kellett hozzá ugyanis az egyes családok történetét, amelyekhez várostörténeti kérdéseket kellett megoldani. A nyelvtudóst szülővárosa iránti szeretete Sopron története és a Soproni Szemle felé fordította, tudományos munkásságának és alkotói energiáinak jelentős részét áldozta e tárgyra. A

soproni helytörténetírás legidősebb feladatának egyrészt a forráskiadást, másrészt az egyes források feldolgozását tartotta. Sopron az egyetlen hely Magyarországon – mondta –, ahol a szinte teljességében fennmaradt iratanyagnak köszönhetően a középkortól kezdve feltárhatók egy város történetének legapróbb részletei. E feltárásban oroszlan részt vállalt.

A helytörténész Mollay Károlyt Környei Attila méltatta a Soproni Szemle hasábjain.⁸⁶⁽⁸⁶⁾ Az ő helytörténeti életműve – írta Környei – nem egyszerűen rövidebb, vagy hosszabb tudományos súlyú dolgozatok közzétételét jelentette, hanem életcél és annak megvalósítását. Azon kevés szaktudós közé tartozott, aki pályafutása legelején tudott magának részletes életprogramot, tudományágának fejlődési irányvonalat ³⁵⁴adni. Nagyon korán, 1938/39 során jelentette meg Maár Károllyal közösen a Soproni Szemle hasábjain két részben ma is alapvető munkáját, „A soproni és Sopron megyei helytörténetírás módszere s feladatai”-t, majd 1943-ban a folytatást „Újabb szempontok a helytörténetírás műveléséhez” címmel.⁸⁷⁽⁸⁷⁾ 1939-ben fiatal tudósként Belitzky János megyetörténeti munkáját bírálva bátran kiállt elvei mellett, leszögezve, hogy a helytörténet nem az országos történet lecsapódása, célja nem annak példákkal való illusztrálása, sem a kisebb-nagyobb helyi események, források kicsemegezése. Megvannak a maga sajátos, külön feladatai, amelyeket a forrásanyag lehető legteljesebb feltárásával kell a lehető legmagasabb tudományos színvonalon megoldani, hogy aztán eredményeivel beépülhessen a nemzeti történelembe, formálva, pontosítva azt. Vallotta, hogy a helyismeret, helytörténet művelése nem egyes emberek, hanem munkaközösségek feladata kell, hogy legyen. Egy ilyen munkaközösség lehetőségét látta az előző évben megindult Soproni Szemle körül, hova Heimler Károly hívta meg munkatárának. A kérdés élete végéig foglalkoztatta, ezt mutatja késői közleménye, a Helytörténetírás Kinek? Minek?, amely a levéltári délutánok 1993-ban tartott nyitó-előadásának nyomtatásban megjelent változata volt.

Helytörténeti munkásságának meghatározó részét a Soproni Szemle hasábjain publikálta. Nem lehet azonban említésen kívül hagyni a Csatai–Dercsényi féle topográfiába⁸⁸⁽⁸⁸⁾ írt város- és megyetörténeti összefoglalóját, ami ma is megkerülhetetlen alpmű a kutatók számára, Kottanner Jánosné emlékiratait⁸⁹⁽⁸⁹⁾ és élete utolsó éveiben a *Sopron város történeti forrásai* sorozat három kötetét, az *Első telekkönyvet* (1480–1553), *Moritz Pál kalmár üzleti könyvét* (1520–1529), valamint *Hans Seyfridt házipatikáját és ecetes könyvecskéjét* (1609–1633).⁹⁰⁽⁹⁰⁾

A folyóirat munkatársi gárdájának, majd szerkesztőbizottságának a kezdetektől meghatározó személyisége volt. Első közleménye 1938-ban jelent meg Adalékok Sopron régi helyrajzához címmel, utolsó nagylegzetű tanulmánya, az Egy évtized Soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) 1995-ben. Utoljára az 50. évfolyam beköszöntő szavait olvashattuk tőle 1997-ben. A 60 éves aktív jelenlét, a 25 éves főszerkesztőség, az összességében 1070 oldalt, 254 közleményt felölelő írásos publikáció tette Mollay Károlyt szerzőként és szerkesztőként egyaránt – Jankó Ferenc szavaival – a Soproni Szemle történetének valószínűleg örökre legmeghatározóbb alakjává. A fiatal tanár aktivitását, egyben megbecsültségét jelezte, hogy Verbényi Lászlóval együtt neve hamarosan állandó munkatársként jelent meg, majd 1943-tól mindketten a szerkesztőbizottság tagjai lettek. Számos kisebb-nagyobb cikk, recenzió jelent meg tollából. Szerzőként elsősorban Sopron és a vármegye középkori, kora-újkori társadalom- és településtörténete foglalkoztatta, emellett módszertani keretet ³⁵⁵kívánt nyújtani a helytörténetírás számára. Több vitát indított el a lap hasábjain, szinte minden jelentősebb tudományos vita a személyéhez kötődik. Ilyen volt a már említett Belitzky-féle, a vármegye középkori története kapcsán, amely komoly sértődést váltott ki a megye vezető köreiből, az Ödenburg-vita 1955-56-ban, a helyrajzi neveink védelméről szóló a 60-as évek második felében. Végül a 90-es évek fordulóján a címervitában is véleményét nyilvánított.

Főszerkesztőként sokáig „csak” könyvismertetéseket publikált. Ennek két oka lehetett. Egyrészt nem tartotta etikusnak, hogy szerkesztőként saját munkáival töltse meg a Szemlét, másrészt erre az

időszakra esett egyetemi tanszékvezetősége, akadémiai doktori disszertációjának elkészítése. E munka részeként publikálta a 60-as évek végén „Többnyelvűség a középkori Sopronban” című többrészes tanulmányát. A nagy számú könyvismertetés, bírálat is szorosan hozzátartozott a már említett életprogram megvalósításához, melynek egyik fontos célkitűzése volt a helyi, honi és külföldi szakirodalom naprakész nyilvántartása. Nagyon komolyan vette ezt a feladatot. Bírálatai soha nem maradtak formálisak, gyakran önálló kis tanulmánnyá váltak.⁹¹⁽⁹¹⁾ Csaknem valamennyi tartalmazott tárgyi-módszertani kiegészítéseket.

Főszerkesztőként 1977-ben jelentkezett először hosszabb tanulmánnyal a három középkori városházáról. Érdeklődésének sokszínűségét jelzik cikkei az olasz művelődési kapcsolatokról, zenetörténeti témáról, Kőszeg 1532. évi ostromáról. Nyugdíjba vonulását követően a tanulmányok száma megszorodott. Ennek oka, hogy több ideje szabadult fel soproni témái számára, másrészt szerepet játszott benne az a 80. születésnapja alkalmából készült interjúban említett gondolat, mely szerint: „Koromnál fogva azonban nagy terveket már nem szöhetnek. Mivel az idő véges, az apróbb eredményeket máris publikálom, azért, hogy valami legalább meglegyen. Egy csomó dolog van készülőben...”⁹²⁽⁹²⁾ Az „apróbb” eredmények ebben az esetben olyan tanulmányokat jelentettek a Szemle hasábjain, mint a Kovácsok utcája topográfiája három vaskos fejezete, és a már említett „Egy évtized külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere”.

Visszatérve a Szemle sorsához, Mollay Károly nevéhez fűződik újraindításának felvetése is 1953-ban, a SÜH keretében szervezett nyári egyetem várostörténeti előadásán. Csatkai Endre emlékezik meg arról, hogy „Mollay Károly egy előadásában oly meggyőző erővel szállt síkra mellette, hogy a hallgatóság percekig tüntetett az eszme megvalósításáért; meg is volt az eredménye, a városi tanács végrehajtó bizottsága vette kezébe az ügyet és 1954 közepén a Szemle újjászervezését megkezdtek.” Amikor 1955 elején valósá vált a veszély, hogy egy Győr-Sopron megyei kulturális folyóirat elindításával akarják megtorpedózni a már sínen levő Szemlét, az ő utánajárásával sikerült a végleges engedélyokiratot kijárni.⁹³⁽⁹³⁾

Neve leendő főszerkesztőként is felmerült. Az illetékesek választása azonban előbb Peéry Rezsőre, végül Csatkai Endrére esett. A Szemle körüli csatározások, intrikák, amelyek testvérét, a szervezésben aktív szerepet játszó Jánost is érintették, nem akadályozták meg Mollay Károlyt abban, hogy segítse, támogassa az új főszerkesztő munkáját, akihez azonos szakmai és erkölcsi alapelveken nyugvó szeretetteljes barátság kötötte. A zavartalan együttműködés meggyőző bizonyítéka, hogy már az első számban olvasható volt „A régi és az új Soproni Szemle” címmel elemző, a szerkesztők és a leendő szerzők számára egyaránt irányt és programot mutató cikke arról, milyennek képzel el az újra-induló folyóiratot. Csatkai Endrével folyamatos, heti levelezésben álltak. Leveleikből kiderül, hogy gyakorlatilag minden cikket, a szerkesztés, nyomtatás és terjesztés során felmerült összes problémát megbeszéltek. Mollay tárgyilagos, kimerítő elemzést, kritikát adott a megjelent számokról, valódi és egyenrangú társa volt a főszerkesztőnek a másfél évtizedes közös munka során. A megszólítás általában Kedves Bandi bátyám, olykor Tisztelendő Nagyúr, Nékem bizodalmas jó uram. Az aláírás legtöbbször Karcsi és családja, de olvashatjuk a Carolus m.p. egyetemi tanító kitételt is. Visszafelé Kedves Karcsim, Domine bevolens, Mollay Károly úrnak a megszólítás. „Bion mondom nagy örömet okozott manu propriád...” írta egy másik alkalommal Csatkai. A szeretetteljes hang nem zárta ki a tárgyilagos bírálatot: „Én legutóbbi levelemben nem azt írtam, hogy elkorcsosult a Szemle, hanem néhány cikkről megírtam, hogy nem jók. Írtam én már dicsérő szavakat is. Kritikámban, amely köztünk maradt, mindig a Szemle javításának szándéka, semmi más nem vezetett. Én a hibásra, rosszra nem mondom azt, hogy jó.”⁹⁴⁽⁹⁴⁾ Máskor: „Részemről nem áldozat, ha lemegyek Sopronba szerkesztőbizottsági ülésre, hanem szükséglet, hogy előbbre vihessem a magam módján is a Szemle ügyét; meg lehetőség, hogy hazakerülhessek, megint megnézhessenek valami részletet a városban, a városi levéltárban, frissítsem az emlékeimet, ami nélkülözhetetlen egy olyan kutatónak, aki kerületi rendőrkapitányok előadóinak

kegyéből évente egyszer, ha jól megy kétszer utazhat a saját szülővárosába.”⁹⁵⁽⁹⁵⁾

Csatkai Endre halálát követően megbízott, majd teljes jogú főszerkesztő volt 25 éven keresztül. Ahogy már említettem, a korszak levelezése sajnos még nem hozzáférhető. A megjelent számok, évfolyamok tartalma, egyéb források alapján lehet képet rajzolni erről az időszakról, a nehézségekről. Hogy ilyenek voltak, tanúsítja egy jegyzőkönyv, mely szerint 1980-ban a Szemle költségvetését 30%-kal csökkentették; a különbözetet a Városszépítő Egyesület próbálta kipótolni. Felmerült, hogy gyengébb minőségben, rosszabb papíron jelenjék meg a lap. Ezt elvetve Mollay Károly és Hiller István felajánlották, hogy a minőség és a Szemle megjelenése érdekében lemondanak szerkesztői tiszteletdíjukról. Ugyanezen a rendkívüli elnökségi ülésen fogalmazta meg Mollay Károly, hogy hasonló típusú folyóirat (akkor, 1980-ban), nincs több Magyarországon. 34 évfolyamával külföldön is tekintélyt vívott ki magának. Igen széles értelemben, az élet minden területét figyelembe véve művelte a helytörténetet. A szerkesztőség alapelve Heimler óta, hogy nem fogadnak el minden cikket. Ezzel elérték, hogy minden magyar történeti munkában, bibliográfiában számon tartják a Szemlét, szakmunkák bőségesen idézik cikkeit. Ugyanakkor gondot jelent, hogy sok fontos témára nehéz megfelelő színvonalú szerzőt találni.⁹⁶⁽⁹⁶⁾ Egy 1981. április 17-i szerkesztőbizottsági ülésen készült feljegyzésből az derül ki, hogy főszerkesztőként ³⁵⁷határozott elképzelései voltak arról, milyen segítséget vár a szerkesztőség egyes tagjaitól. Elsősorban megadott tárgyú cikkek megírását kérte, illetve mások munkáinak lektorálását. Már Csatkaival folytatott levelezéséből is kiderült, hogy az írást tartotta a szerkesztőség legfontosabb feladatának, nem volt jó véleménnyel a szerkesztőségi tagság dicsfényében fürdőző, ámde az asztalra keveset, vagy színvonalatlan munkát lerakó munkatársakról. Arról, hogy a főszerkesztő személye milyen módon hatott a megjelent cikkek tematikájára, Jankó Ferenc ír. Annyi azonban elmondható, hogy a Szemle a Csatkai-érához képest szerkesztősége idején szikárabb, „tudományosabb” lett. Részben egyéniségéből, részben abból eredően, hogy nem a városban élt, kevesebb lett a tudományos igényű „kis színes” közlemény, amelynek Csatkai utánózzhatatlan mestere volt.

A rendszerváltás idején Mollay Károly a napi politikát távol tartva, a Szemle és Sopron érdekében végzett munkát megbecsülve segítette át a lapot a felmerülő nehézségeken. Ezekben az években számos, a szerkesztés napi feladatain túlmenő kérdést kellett megoldani. Ilyen volt a kiadás anyagi alapjainak biztosítása, amely végül továbbra is a város támogatásával, de új jogi formában, a Soproni Városszépítő Egyesület által kezdeményezett Soproni Szemle Alapítványon keresztül valósult meg. Nyomdaváltás történt, jelentős energiákat kötött le az előfizetők számának megtartása, sőt növelése.

Ami szerkesztési elveit illeti, ezek nem változtak az évtizedek során. Minőségpárti volt, a jót elfogadta, tűzön-vízen át támogatta, a rosszat, nem tökéleteset barátainak sem nézte el. Egy lektori vélemény kapcsán írta még Csatkai Endrének: „Amicus est Plato, sed magis amica est veritas.”⁹⁷⁽⁹⁷⁾ Még Házi Jenő is megorrolt rá, annak ellenére, hogy munkásságát nagyra becsülte és a háború után mindent elkövetett azért, hogy politikai „megbízhatatlansága” ellenére megjelenhessen a folyóirat hasábjain. Csatkainak írt leveleiben többször kitért arra, hogy a 70 éves tudóst méltó módon kell köszönteni a Szemlében. A középkori városi könyvek egyike, a Bírósági könyv (Gerichtsbuch) Házi által tervezett kiadásának lektori véleményében azonban Házi közreadásának erényei mellett a hibákat, változtatni valókat is felsorolta, amit a nagy tudású levéltáros annyira a szívére vett, hogy többet nem publikált a Szemlében.

A szerkesztőségi ülésekre betegségét megelőzően még 80 évesen is leutazott. A napi kapcsolattartás továbbra is a helyi munkatársakkal, elsősorban Hárs Józseffel folytatott levelezés révén bonyolódott. Meghatározta a lap arculatát, fáradhatatlanul végezte a szerkesztés, javítás rabszolgamunkáját, tartotta a kapcsolatot az olykor nehezen kezelhető, késlekedő szerzőkkel. Ugyanakkor a tőle megszokott szilárdsággal, állhatatossággal védte a Szemle színvonalát, távol tartva a mindennapok változó

értékítéletétől, a múltó, ám divatos témáktól és szerzőiktől. Történeti és emberi ítélőképessége nagy szerepet játszott abban, hogy a Szemle országosan ismert és elismert folyóirat lett és maradhatott annyi éven át.

1995 novemberében, már súlyos betegen írta: „Most készülök levelet írni Ádám Antalnak, amelyben véglegesen lemondok szerkesztői tisztemről. Tegnap, 82. születésnapomon jutottam erre az elhatározásra: 25 évig nagy lelkesedéssel, örömmel szerkesztettem a Szemlét, mostanra belefáradtam... Viszont nem tartanám becsületes [358](#)dolognak, hogy az 1996/1. számtól kezdve is én szerepeljek szerkesztőként, mikor a munkát már teljes egészében Magának kell vállalnia. Ami erőmből maradt, azt csak saját munkáim tető alá hozására kívánom fordítani.”[98\(98\)](#)

1991-ben Révai Miklós-díjjal, 80. születésnapján a Köztársasági Érdemrend közép-keresztjével, 1995-ben Pais Dezső-díjjal ismerték el több mint fél évszázadot felölelő munkásságát. Sopron legmagasabb elismerését, a díszpolgárságot 1996 decemberében kapta meg. A cél, a hajtóerő azonban soha nem a díj, az elismertség, hanem maga a feladat volt – mondta a már idézett interjúbán. „Nálam a munka, vagy amit publikálok, az önmegvalósítás eszköze és független attól, hogy azt most elismerik, vagy sem. Boldog vagyok, hogy végső soron egész életemben azzal foglalkoztam, ami a hobbim volt.”

Anton Sigel: Vásonfőhérités a bánfalvi völgyben, évsz. n. Akvarell, toll.
A Szépművészeti Múzeum letétje. Ltsz.: K.2001.10

359Gömöri János: Régészeti témájú tanulmányok a Soproni Szemlében

Az alábbiakban régészeti korszakonként és azon belül témakörönként tekintjük át, hogy mennyiben tükrözte és tükrözi Sopron város helytörténeti folyóirata városunk és az 1920-ban megcsonkított Sopron megye régészeti kutatásainak eredményeit.

A „KÖH országos lelőhely-nyilvántartó adatbázis” soproni része 2005-ben készült el.⁹⁹⁽⁹⁹⁾ A hatalmas adatmennyiség dossziéi a régészeti munkaszobában egy egész polcot foglalnak el, és jelenleg a Soproni Múzeum gyűjtőterületének mintegy 1100 régészeti lelőhelyéről nyújtanak információkat. A lelőhely-nyilvántartó lapokon több százszor hivatkoznak a Soproni Szemlében megjelent publikációkra. A SSz. eddigi 58 évfolyamában mintegy 100 régészeti közlemény jelent meg, tehát a Szemlét végiglapozva elvileg az eddig ismert lelőhelyek mintegy 10%-áról találhatunk adatokat. Természetesen ez az arány nagyon hozzávetőleges, hiszen a múzeumi és az ásatási jelentések,¹⁰⁰⁽¹⁰⁰⁾ vagy az egyes régészeti korszakokat¹⁰¹⁽¹⁰¹⁾ áttekintő írások mellett a kiállításismertetőket,¹⁰²⁽¹⁰²⁾ a konferencia-beszámolókat,¹⁰³⁽¹⁰³⁾ a szakkönyv-recenziókat¹⁰⁴⁽¹⁰⁴⁾ és a nekrológokat¹⁰⁵⁽¹⁰⁵⁾ is fontosak a soproni régészet kutatástörténetének felvázolásához, nem beszélve a más szakfolyóiratokban megjelent soproni vonatkozású közleményekről.¹⁰⁶⁽¹⁰⁶⁾ Emellett számos várostörténeti és műemléki témájú **360**cikk tartalmaz régészeti vonatkozásokat. Gondoljunk csak az Árpád-kori ispáni vár azonosítása körül forgó Ödenburg-vitára,¹⁰⁷⁽¹⁰⁷⁾ vagy az ásatásokkal is kutatott bánfalvi Árpád-kori Mária Magdolna-templomra.¹⁰⁸⁽¹⁰⁸⁾

SSz. 1955. évi újraindításakor Mollay Károly foglalta össze az 1937–1944 közötti nyolc évfolyam cikkeinek tanúságait.¹⁰⁹⁽¹⁰⁹⁾ A Soproni Szemle első, 1937. évi évfolyamában hat régészeti vonatkozású dolgozat jelent meg. Közülük három cikket az egyetem Bányászati-Kohászati Karának professzorai, Romwalter Alfréd és Vendl Miklós írtak. A „Római kori sajtolt üveg Sopronból”;¹¹⁰⁽¹¹⁰⁾ „Egy Sopronban lelt római kemenceboltozat téglájának közzetani vizsgálata” és a „Sopronban lelt ókori salakok és téglák” című cikkek iparrégészeti, archeometriai dolgozatok voltak. Gallus Sándor szép fényképfelvételekkel illusztrált cikkében a korábbi várbeli és Károly-magaslati (főleg Bella Lajos által irányított) vaskor-kutatások eredményei foglalta össze.¹¹¹⁽¹¹¹⁾ A dolgozatok leginkább a római kor emlékanyagával foglalkoztak. Lauringer Ernő, a Reáliskola igazgatója és a Városi Múzeum vezetője a „capitoliumi trias szobrok” első rekonstrukcióját mutatta be,¹¹²⁽¹¹²⁾ illetve egy másik cikkben két akkoriban talált római kori sírkő feliratait ismertette.¹¹³⁽¹¹³⁾ A rövid német nyelvű összefoglalókat is tartalmazó dolgozatokban a római kori város topográfiája szempontjából ma is jól hasznosítható lelőhely-adatok szerepelnek. Azt is megemlíti a szerző, hogy a bécsi egyetem régész kutatói, Kubitschek, Schober, Camillo Praschniker „majdnem minden évben megtekintették tanítványaikkal a Sopron városi múzeum régészeti gyűjteményét”. Jóleső érzéssel állapíthatjuk meg, hogy Scarbantia iránt töretlen az érdeklődés az osztrák tudományos szakkörökben és német, szlovák és cseh egyetemi csoportokhoz hasonlóan mostanában is „majdnem minden évben” felkeresik múzeumunkat a régészeti tanszéki kirándulások résztvevői. Mint arra később visszatérünk, Scarbantia mellett fontos vonzerőt jelentenek Sopron vaskori leletei is.

A régészeti kutatás akkor válhatott tervszerűvé, amikor régész szakember került a Soproni Liszt Ferenc Múzeum állományába. Nováki Gyula „A Sopron környéki kutatások tíz éve (1945–1955)” c. dolgozatában 1955-ben foglalta össze az eredményeket, 1956-ban pedig „A Sopron környéki régészeti kutatások feladatai”-t is helyesen határozta meg.¹¹⁴⁽¹¹⁴⁾ Ha csak az általa felvázolt fő témaköröket

érintenénk, akkor is nagyjából valós képet rajzolhatnánk a város és környéke régészeti kutatásának helyzetéről. Legfontosabb megállapításai, hogy az őskor kőkori, rézkori és bronzkori időszakainak lelőhelytérképére felrajzolhatunk bár pontokat, lelőhelyeket, e korszakok települési és temetkezési jellegzetességeinek részletesebb megismerése és publikálása azonban még várat magára.

Mindeddig sajnos nem folytatódott a budapesti egyetem régészprofesszorának, Banner Jánosnak a „Néhány sopronkörnyéki őskori leletről” írott dolgozata hasonló közlemények megjelentetésével. Pedig, mint Banner a nagycenki, petőházi, babóti és rábapordányi későrézkori (Kr. e. 3600–3000) bádeni kultúrába tartozó leletek kapcsán [361](#) írja, „a soproni múzeum régiségtára a közismert burgstalli leleteken kívül néhány olyan ókori leletet is őriz, amelyek nagyobb figyelmet érdemelnek”. [115\(115\)](#)

A Szemle eddigi évfolyamaiban 14 olyan dolgozat található, amelyek a több évezredet átölő őskori kultúrák emlékanyagait ismertetik, ezek közül 12 cikk a Kr. e. a 7–1. századok közötti vaskorral, főleg a korai vaskori Várhely (Burgstall) halomsíraival és sáncával, valamint a késő vaskori kelta leletekkel foglalkozik. Nováki Gy. áttekintő munkájában is kiemelte e téma kutatásának fontosságát, maga már 1955-ben felvázolta „A soproni Várhely ásatásának történetét”-t. [116\(116\)](#) Rövidesen nagy szervezőmunkával emlékművet is állíttatott a két jeles soproni vaskor-kutatónak, Bella Lajosnak a Várhelyen és Paúr Ivánnak a Bécsi-domb kelta temetője feltárójának.

Kétségtelen, hogy a vaskori kutatások meghatározó fontosságúak Sopron esetében. A várhelyi ásatásokat 1973–1977 között az MTA Régészeti Intézetének munkatársa, Patek Erzsébet folytatta. [117\(117\)](#) Az ásatás időszakában Szádeczky-Kardoss Gyula (Erdészeti és Faipari Egyetem, Erdészeti Felmérési Tanszék, Sopron) hallgatóval szakszerűen felmérte a várhelyi sáncokat és halomsírokat, amely a további kutatásokhoz biztos alapokat szolgáltat. Másrészt az egyetemisták bekapcsolása a munkába számos, a korai vaskori lelőhelyről írott egyetemi és középiskolai diákkori dolgozatot eredményezett. A 131. halomsír rekonstrukciója is elkészült az ásatások után, [118\(118\)](#) ezt azonban 2002-ben más konstrukcióval újjá kellett építeni. A Várhelyen 2005-ben megkezdődtek a „Kelta napok” rendezvényei, amelyek tovább növelik a lelőhely ismertségét.

A másik jelentős vaskori település a Sopron Jereván városrésze alatt található ún. Krautäcker lelőhely. A Jerem Erzsébet vezetésével itt feltárt Hallstatt-kori valamint kelta település és temető Közép-Európa egyik legjobban kutatott lelőhelye. [119\(119\)](#) Leletmentő ásatásokon [120\(120\)](#) vagy terepbejárásokon [121\(121\)](#) számos más vaskori falu nyomára is rábukkantak a kutatók; illetve újraértelmezték korábbi ásatások leleteit, pl. a Bécsi-dombi kelta temető [122\(122\)](#) jelképes temetkezését. A vaskori Sopron fontosságát mutatja, hogy már két, a keleti Hallstatt-kultúrával foglalkozó nemzetközi „Osthallstattkultur” konferenciát rendezett városunkban az MTA Régészeti Intézete a Bécsi egyetemmel a Soproni Múzeum Régészeti Gyűjteményével együttműködve 1994-ben és 2002-ben.

Nováki 1956. évi kutatási tervében a vaskori kérdések mellett a római kor problematikáját emelte ki. Scarbantia topográfiájának kutatását az egyik fő feladatként határozta meg. Maga is kihasznált minden lehetőséget, hogy „A soproni talajvizsgálatok és a településtörténet” [123\(123\)](#) összefüggéseit vizsgálja, illetve hogy értelmezze az adatokat a „soproni belváros rétegeinek kronológiájához”. [124\(124\)](#) Megállapította, hogy a római kori város és a középkori [362](#) bel- és külvárosrészek kiterjedése nagyjából megegyezett. Máig érvényes megfigyelése, hogy a későrómai kor (ma úgy gondoljuk, hogy a longobárd-kor vége, 568) és a 10. század között nem mutatható ki települési réteg Sopron belvárosában. Nováki Gyula figyelme kiterjedt a környék római kor emlékeire is, a tó-malmi, római kori halastavakról [125\(125\)](#) és a „Scarbantiába vezető római út”-ról. [126\(126\)](#) Az ásatásokkal kutatott római villák [127\(127\)](#) közül az egyik fertőrákosiról olvashattunk a Szemle hasábjain. A fertőrákosi Mithraeum [128\(128\)](#) részletes leírását Tóth István közölte. A nagylózi római villában talált fém öntvény

rövid ismertetését e sorok írójától olvashattuk.¹²⁹⁽¹²⁹⁾

A római kori köemlékek közlését Alföldy Géza folytatta. Ismertette a scarbantiai római kori fórum déli részén talált Liber pater oltárt, amelyet egy italikus telepes állított.¹³⁰⁽¹³⁰⁾ Nagy nyeresége a Scarbantia-kutatásnak, hogy több témát dolgoztak fel széles látókörű budapesti, vagy más illetőségű ókor-kutatók. Így a Fabricius-házi római kori kőtárát rendező Alföldy Géza,¹³¹⁽¹³¹⁾ vagy Mócsy Adrás.¹³²⁽¹³²⁾ A szórványos de értékes leletközléseket¹³³⁽¹³³⁾ az 1960-as évektől válthatták fel az addigi eredményeket összefoglaló dolgozatok. Külön ki kell emelni a Scarbantia-kutatás meghatározó egyéniségét, Sz. Póczy Klárát, aki nem csak a soproni Fabricius-ház pincéjében kiásott épületmaradványok, illetve a scarbantiai városfalak és a capitoliumi templom feltárásában végzett fontos munkát, de emellett számos érdekes leletet¹³⁴⁽¹³⁴⁾ is publikált. A „Rabszolga-élet Scarbantiában” c. dolgozatában Diceus-pohár kapcsán foglalkozott az amphitheatrumi játékok főszereplőivel, a gladiátorokkal is.¹³⁵⁽¹³⁵⁾ Az amphitheatrum feltárásáról korábban Stornó Miksa,¹³⁶⁽¹³⁶⁾ legutóbb Gömöri János és Karl Kaus¹³⁷⁽¹³⁷⁾ értekezett. A scarbantiai capitoliumi templom bejáratának feltárását egy dolgozatában a capitolimi triászt rekonstruáló Szakál Ernő¹³⁸⁽¹³⁸⁾ szorgalmazta. A fórum helyének pontos meghatározásáról¹³⁹⁽¹³⁹⁾ Gömöri János írásai jelentek meg. Ugyanő közölte a fórum-insula egyik helyiségében talált „ludus duodecim tabularum”¹⁴⁰⁽¹⁴⁰⁾ játékasztal leírását és rajzát. A scarbantiai temetők újabb és újabb részleteinek feltárásáról eddig kevés közlemény¹⁴¹⁽¹⁴¹⁾ jelent meg.

A népvándorlaskor kutatási területéről, a hegyközi germán temetőről először Nováki Gyula számolt be,¹⁴²⁽¹⁴²⁾ majd ásatásra meghívta a téma legjobb ismerőjét, Bóna Istvánt,¹⁴³⁽¹⁴³⁾ aki **363** folyamatosan ismertette a 6. századi temető ásatási leleteit. Avar-kori temetőmaradványok a Pozsonyi úti homokbányában¹⁴⁴⁽¹⁴⁴⁾ és a Balfi úti téglagyárnál¹⁴⁵⁽¹⁴⁵⁾ kerültek elő. A nagycenki avar sírokról nem jelent meg közlemény a Szemlében. Több átfogó dolgozat foglalkozott azonban a késő-avar kor, illetve a 9. század kérdéseivel, utóbbi korszakról elsősorban egyik kiemelkedő leletünk, a Cundpald-kehely eredete kapcsán írtak a kutatók, László Gyula,¹⁴⁶⁽¹⁴⁶⁾ Bóna István,¹⁴⁷⁽¹⁴⁷⁾ Váczy Péter,¹⁴⁸⁽¹⁴⁸⁾ Szőke Béla,¹⁴⁹⁽¹⁴⁹⁾ Szőke Béla Miklós.¹⁵⁰⁽¹⁵⁰⁾ Az avar kori és 9. századi vaskohászat maradványait e sorok írója tárta fel és ismertette.¹⁵¹⁽¹⁵¹⁾ Így a nyugati határvidék magyar honfoglalást megelőző évszázadának régészeti térképén a Sopronköhida és a Sopron-Présháztelepi lelőhelyek mellett újabb biztos pontokat tüntethetünk fel.

A magyar honfoglalás koráról, a szakonyi és a veszkényi 10. századi temetőkről csak rövid említéseket olvashatunk a Soproni Szemlében. Az Árpád-kor kutatásában meghatározó a korai soproni vár kérdése. A 26 Árpád-kori régészeti leletet ismertető cikk zöme a soproni ispáni vár kutatásának eredményeiről szól. Az 1956. évi régészeti munkatervben Nováki Gyula Sopron szempontjából kiemelt jelentőségűnek ítélte meg ezt a témát. A városfalak műemléki rekonstrukcióját megelőző szervezett városfalkutatás négy évtizeden át, 1959-től és 1999-ig állami támogatással töretlenül folyhatott, az utóbbi években elapadt a központi támogatás. Még a Soproni Műemlékhelyreállító Kft-t, az országos jelentőségű egykori OMF építészeti vezetőjét és telepet is felszámolták, ami nagy vesztesége Sopron városának a városrégészeti kutatások szempontjából is. A városfalakról a SSz-ben is jelentek meg összefoglaló, áttekintő dolgozatok.¹⁵²⁽¹⁵²⁾ Az égett sánccal foglalkozó 1986. évi soproni konferencia előadásai közül Nováki Gyula és Sándorfi György,¹⁵³⁽¹⁵³⁾ Tóth Sándor,¹⁵⁴⁽¹⁵⁴⁾ illetve Tomka Péter¹⁵⁵⁽¹⁵⁵⁾ összefoglalásai az itt ásató régészek tapasztalatának birtokában íródtak. Gömöri János dolgozatában a sánc archeometriai vizsgálatait nyitott templom utcai ásatási szondát ismertette.¹⁵⁶⁽¹⁵⁶⁾ A sánc kiegészének kérdését faipari szempontból Józsa Béla,¹⁵⁷⁽¹⁵⁷⁾ ásványkőzettani vonatkozásban Iváncsics Jenő,¹⁵⁸⁽¹⁵⁸⁾ kiegészi hőmérsékletek rekonstruálására Kriston László,¹⁵⁹⁽¹⁵⁹⁾ geomágneses kutathatóság tekintetében Verő József,¹⁶⁰⁽¹⁶⁰⁾ kémiai összetételét tekintve György Lajos és Takács Sándor¹⁶¹⁽¹⁶¹⁾ vizsgálta. **364**A kiegész kérdéséről Macher Frigyes¹⁶²⁽¹⁶²⁾ írt, az égett sáncanyag termolumineszcens

keltezést Benkő Lázár¹⁶³⁽¹⁶³⁾ ismertette. Ugyanezekben a Szemle-számokban további nyolc olyan régészeti cikk jelent meg, amelyek hazai, illetve burgenlandi és szlovákiai égett sáncokat ismertettek. Az ispáni központhoz tartozó épületeket, illetve a közeli falvak feltárt házait csak érintőlegesen ismertették folyóiratunk hasábjain.¹⁶⁴⁽¹⁶⁴⁾ Az Árpád-kori leletek ismertetései közül a történeti háttér megrajzolása miatt is kiemelkedik Bóna István dolgozata a darufalvi ezüstkincsről.¹⁶⁵⁽¹⁶⁵⁾ Az ispáni vár hétköznapijaiba enged betekintést a 12–13. századi lábbeli-viseletről szóló dolgozat Mocskonyi Melinda tollából.¹⁶⁶⁽¹⁶⁶⁾

Az Árpád-kori település-, gazdaság- és technikatörténet szempontjából fontos, Nováki 1956. évi munkatervében is kiemelt kutatási terület a környékbeli vasolvasztó helyek feltárása és értelmezése. Amint a bevezetőben, az 1937. évi első Soproni Szemle évfolyam számainak tartalmáról már említettem, a kohászprofesszorok figyelmét felkeltették ezek a technikai emlékek. A salakvizsgálatok közzététele után két évvel Romwalter Alfréd már „A Hallstatt - La Tène korabeli vaskohászat Sopron környékén” című dolgozatában¹⁶⁷⁽¹⁶⁷⁾ foglalta össze az addigi eredményeket, illetve feltételezéseket. Az őskori vaskohászat¹⁶⁸⁽¹⁶⁸⁾ feltételezése nem volt teljesen alaptalan, később bebizonyosodott a Sopron környéki kelták vaskohászatának ténye. A dolgozatokban említett vassalak-lelőhelyeken kormeghatározó lelet nem került elő, amint azt Nováki Gyula a Magas-hídnál feltárt kemencemaradványokról írta,¹⁶⁹⁽¹⁶⁹⁾ azonban az 1970-es és 1980-as évek ásatásai után korai középkoriaknak, Árpád-koriaknak bizonyultak.¹⁷⁰⁽¹⁷⁰⁾

A középkori város épületeinek¹⁷¹⁽¹⁷¹⁾ feltárásával, így a régebbi középkori zsinagóga kútjának leleteivel¹⁷²⁽¹⁷²⁾ és más középkori leletek, így vaskulcsok,¹⁷³⁽¹⁷³⁾ számszeríj-alkatrészek,¹⁷⁴⁽¹⁷⁴⁾ ötvöstégelyek¹⁷⁵⁽¹⁷⁵⁾ ismertetésével is foglalkoztak a város történetének kutatói. Már korábban felfigyelt a kutatás a soproni dorongút-maradványokra, amelyekről e sorok írója összefoglaló ismertetést tett közzé.¹⁷⁶⁽¹⁷⁶⁾ A tágabb környék középkori település-történetének régészeti-történeti feldolgozása is megkezdődött.¹⁷⁷⁽¹⁷⁷⁾

Hogyha befejezésül feltesszük a kérdést, hogy Sopron és környéke régészeti kutatásában mi valósul meg Nováki Gyula 1956. évi régészeti tervéből, azt kell válaszolnunk, hogy a fő témákban jelentős előrelépések történtek az elmúlt fél évszázad alatt. Ezek a régészeti eredmények azonban nem tükröződnek hiánytalanul a Soproni Szemle hasábjain ³⁶⁵és ezen eredmények rendszeresebb közzététele a továbbiakban a helyi régészek felelőssége lesz. Hogyha jelentősebb eredményeiket a nemzetközi kutatáshoz való hozzájárulásnak is számítva, idegen nyelven megjelenő szakfolyóiratokban is teszik közzé, Soproni vonatkozású közleményeiket jó lenne rövidített formában a város közönségének szóló helytörténeti folyóiratban is megjelentetni. Ebben a tekintetben példát lehet venni Nováki Gyuláról, Patek Erzsébetről, vagy Holl Imréről, akik időnként a Szemle szélesebb olvasóközönségének is összefoglalták kutatásaik eredményeit.

Az őskorkutatásban, mint említettük, a vaskor megismertetésében történt jelentős előrelépés, közel sem lehetünk azonban még elégedettek. Hiányzik még egy szakember által írt hiteles Várhely-ismertető, és hátra van még a várhelyi erőd belső építményeinek szondázó ásatása is. Teljesen elhanyagolt a korábbi, kőkori, rézkori és bronz-kori ásatási eredmények feldolgozása, közzététele.

A római-kori Scarbantia topográfiájának megismerésében nagy léptekben haladunk előre a belvárosi építkezések miatt. Sikerült meghatározni a fórum pontos elhelyezkedését és az úthálózat nagy részét is feltérképeztük. Tisztázódott a római város-fal időrendi helyzete, több feltárt részlet azonban még közöletlen.

A népvándorlaskor, germánok, avarok, valamint a 9. század megismertetésével több dolgozat foglalkozott, jelentős lelőhelyekről azonban nem olvashattunk a Szemle hasábjain. Az Árpád-kori

emlékek közül a soproni ispáni vár és a környékbeli vaskohászati tevékenység megismertetése területén fejtettek ki a kutatók nagyobb aktivitást. A középkori emlékek ismertetése és a gazdag levéltári forrásanyaggal való egybevetése azonban még csak éppen elkezdődött.

Érdemes írni a régészeknek a Soproni Szemlébe, mert ez a kiadvány megtalálható a jelentősebb egyetemek Régészeti Tanszékeinek polcain és folyóiratunk cikkeit idézik a legfontosabb szakbibliográfiák és az összefoglaló régészeti munkák.

Anton Sigel: Kilátás a bánfalvi kolostorból, 1840. Akvarell, toll.
A Szépművészeti Múzeum letétje. Ltsz.:K.2001.11

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 366Szende Katalin: Középkor-tudományi írások a Soproni Szemlében

366Szende Katalin: Középkor-tudományi írások a Soproni Szemlében

Amikor idestova húsz esztendővel ezelőtt egyetemi professzorom, Kubinyi András egyik szemináriumán „A középkori Sopron kutatása” címmel kellett dolgozatot készítenem, egy új világ tárult fel előttem. Ekkor vettem ugyanis először kezembe a Soproni Szemlét, ekkor csodálkoztam rá először arra a gazdag kincsesbányára, amit ez a folyóirat megindulása óta a középkor-tudomány számára

jelent. Ez a gazdagság csak részben fejezhető ki számokkal. Jankó Ferenc kimutatásai szerint az egyes főszerkesztői korszakokban 7,6; 13,8; 10,3 illetve 12,4 százalék a középkorral foglalkozó írások részaránya a megjelent cikkek között.¹⁷⁸⁽¹⁷⁸⁾ Ez talán kevésbé markáns, mint a jelenkori, vagy akár a korai újkori írások terjedelmi mutatói – habár ez utóbbi korszakkal gyakran vannak átfedések, hiszen a középkor végét Sopronban nem lehet pontos dátumhoz kötni. Ha azonban a megjelent cikkek ismertségét és szakmai súlyát figyeljük – bár az idézettségéről nem állnak rendelkezésünkre számszerű adatok – azt tapasztalhatjuk, hogy a Szemle igencsak rangos helyet vívott ki magának a középkor-tudomány számos területén

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 366Szende Katalin: Középkor-tudományi írások a Soproni Szemlében / Miért fontos a Soproni Szemle a középkorkutatás számára?

Miért fontos a Soproni Szemle a középkorkutatás számára?

A folyóirat fontosságát, országos szinten is tükröződő jelentőségét két egymással szoros kapcsolatban álló tényező határozza meg: egy objektív és egy szubjektív elem. Előbbi alatt az elsőrangú forrásanyagot, utóbbi alatt pedig a széles és jól képzett szerzőgárdát értem. Vegyük szemügyre először röviden az első tényezőt! Amint azt Mollay Károly az újraindítás utáni második évfolyam egyik „programadó” cikkében tömören és öntudatosan megfogalmazta: „Városaink között a forrásanyag gazdagsága tekintetében Sopron áll az első helyen.”¹⁷⁹⁽¹⁷⁹⁾ A tudós nyelvész és helytörténész itt leginkább az írott forrásokra gondolt, mert valóban a Soproni Levéltár őrzi a Magyar Országos Levéltár után a mai Magyarország területén a legnagyobb számú középkori oklevelet és városi könyvet. Ugyanilyen fontosak azonban a több mint egy évszázada folyó, és különösen az utóbbi évtizedekben igen intenzíven végzett városi régészeti kutatások által felszínre hozott épületrészletek és a tárgyi leletanyag. Végül de nem utolsósorban maga a városi tér: a középkori eredetű épületek sora, a Belváros és a történelmi külvárosok máig megőrzött 13. századi eredetű utcahálózata és telekrendszere teszik Sopront párfját ritkító helyszínné a középkori városi élet kutatói számára. Mindez olyan komplex, több tudományág módszereit is felhasználó medievisztikai kutatás lehetőségét rejt magában, amely európai szinten is érdeklődésre tarthat számot, és amely számos különböző publikációs fórumot mondhat magáénak. Ezen fórumok egyik rangos képviselője a Szemle.

A szubjektív oldal, mint fentebb jeleztem, a kitűnő forrásadottságok miatt Sopronhoz vonzódo kutatógárdát foglalja magában. A középkor esetében, lévén hogy a ³⁶⁷források elolvasása, illetve feltárása és értelmezése viszonylag nehezen megszerezhető előismereteket igényel, kevesebb az amatőr a szerzők között. Ugyanakkor az írások többsége olyan szándékkal és stílusban készült, hogy a nem szakember érdeklődők is haszonnal forgathatják, ismeretterjesztő céllal is felhasználhatják őket. A szerzők köre területi és intézményi kötődésük szempontjából három csoportra osztható. Ez nem egyszerű adminisztratív besorolás: ha a személyek mellé rendeljük az általuk publikált cikkeket és tanulmányokat, láthatjuk, hogy az egyes csoportok képviselői más-más szemszögből közelítenek a Szemlében feldolgozott témáik felé.

Az első csoportot azok a szerzők alkotják, akik életük során soproni intézményekben, elsősorban a Soproni Levéltárban és a Soproni Múzeumban, továbbá a műemlékvédelem ide kötődő intézményeiben dolgoznak vagy dolgoztak. Legtöbbjük számos, akár több tucatnyi cikket is közzétett lapunk hasábjain. Közéjük tartozott már a kezdeti évfolyamoktól Házi Jenő, akinek több fontos, máig is idézett tanulmánya a folyóirat korai időszakában jelent meg.¹⁸⁰⁽¹⁸⁰⁾ Az 1930-es évek végén kezdte meg a publikálást a Házinál húsz évvel fiatalabb, később az ELTE tanáraként nemzetközileg is méltán elismert, de Sopronhoz mindennél erősebben kötődő Mollay Károly. Ő már legkorábbi tanulmányaiban

is¹⁸¹⁽¹⁸¹⁾ az egyes személyekre illetve családokra koncentráló, mindig filológiai megalapozottságú munkamódszert követte, ami végigkísérte hat évtizedes kutatói pályáját. Másik, később is nagy hozzáértéssel művelt szakterülete a helynévmagyarázat volt, ahol a pusztá etimologizálás helyett mindig társadalomtörténeti összefüggésében vizsgálta a kérdéses kifejezést. Mollay harmadik kedvelt műfaját a recenziók jelentették, amelyekben szintén maradandót alkotott. Nem egyszerűen ismertette ugyanis a megjelent műveket, hanem nagy alaposággal bírálta, kommentálta, és számtalan olyan Soproni adattal egészítette ki azokat, amelyek elkerülték a szerzők figyelmét. Kritikáját is markánsan, olykor gúnyosan kifejezésre juttatta, mint például Belitzky János gyengére sikeredett megyei monográfiájával kapcsolatban.¹⁸²⁽¹⁸²⁾

Ebbe a csoportba sorolhatjuk a Soproni Múzeum mindenkori régészeit is, akiknek beosztásuknál fogva az őskortól a korai újkorig minden korszakkal – így a középkorral is – foglalkozniuk kell. Az 1970-es évek elejéig Nováki Gyula, ezután pedig Gömöri János látja el ezt a feladatot és vált ezen keresztül rendszeres szerzőjévé a Szemlének. Mivel azonban a régészet számos hagyományos országos publikációs fórummal rendelkezik, mint például az Archaeologiai Értesítő vagy az Acta Archaeologica, a soproni kutatók számos új eredményüket érthető módon nem a Szemlében publikálták.

A második csoportban országos ismertségű szerzőkről, köztük több akadémikusról kell megemlékeznünk, mint például Bóna Istvánról,¹⁸³⁽¹⁸³⁾ Kristó Gyuláról,¹⁸⁴⁽¹⁸⁴⁾ Kubinyi Andrásról,¹⁸⁵⁽¹⁸⁵⁾ ³⁶⁸Scheiber Sándorról.¹⁸⁶⁽¹⁸⁶⁾ Közös bennük, hogy kutatói tevékenységük középpontjában nem Sopron áll(t), de bizonyos témák feldolgozásánál fontos szerepet kap(ott) munkásságukban a fent említett gazdag soproni, illetve Sopron megyei forrásanyag. Így cikkeikben országos kitekintéssel, nagyobb összefüggésekbe építve vizsgálták városunk és megyénk emlékeit. Általában kisebb számú, de fontos cikkekkel jelentkeztek.

Végül a szerzők harmadik csoportjába azokat a külföldi kutatókat sorolom, akik saját szemszögükből, legtöbbször összehasonlító céllal vették figyelembe a soproni középkori emlékeket. Jelenlétük – tudománypolitikai szempontból érthető módon –, az 1980-as évek végétől figyelhető meg folyóiratunk hasábjain. Közülük Karl Kaus és Tatjana Štefanovičova régészek a „vörös sánc” kutatásával kapcsolatban közöltek cikkeket, míg Marie-Madeleine de Cevins (1998/3), Gerhard Jaritz (1999/4) és Martha Keil (1998/1) a késő-középkor társadalom- és egyháztörténetének kérdéseivel foglalkoztak. A külföldi szerzők feltűnése, habár személyenként csak egy-egy írást jegyeznek, szintén Sopron jelentőségét húzza alá a történeti kutatások számára.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 366Szende Katalin: Középkor-tudományi írások a Soproni Szemlében / A fontosabb feldolgozott témák

A fontosabb feldolgozott témák

Az imént a teljesség igénye nélkül áttekintett szerzőgárda képzettségét, kutatási témáját tekintve a medievisztika számos ágát átfogja. Ezeken belül is megállapíthatók azonban bizonyos súlyponti témakörök, amelyek kutatása más területeknél intenzívebben kapott helyet folyóiratunkban, illetve amelyek eredményei az országos kutatás számára különösen fontosnak tekinthetők.

A Sopron Szemle indulásától kezdve nagy figyelmet szentelt a topográfiai kérdéseknek. Az ilyen témájú cikkek többsége a középkorral foglalkozik, hiszen mind a történelmi bel- és külváros utcái, mind a megye települései, illetve azok elnevezése a középkor évszázadaira mennek vissza. Ráadásul sok név eredete elhalványult és sok falu vagy vár helye teljesen eltűnt az évszázadok során, tovább növelve

ezzel a kutatás izgalmát és a tudományos viták lehetőségét. Ez a kutatási irány különösen a Szemle fennállásának első évtizedeiben volt jellemző, egyesítve magában a szó szorosabb értelmében vett antikvárius helytörténetet és a II. világháború előtt a történeti földrajz iránt megnyilvánuló fokozott érdeklődést. Példaképpen álljon itt néhány cikk címe a Heimler-korszakból: Csatkai Endre: A soproni utcanevek történetéhez (1937/1); Házi Jenő: Schlippergasse (1937/2); Maár Károly: Hol állott Rov vára? (1937/3); Mollay Károly: Adalék Sopron régi helyrajzához (1938/4); Uő: Sagittarius – Lövér (1940/4-5). Az újraindítás után az említett szerzők folytatták ezt az irányvonalat: Házi Jenő: Még egyszer Schlippergasse (1957/1-2), Uő: Macskakő vára (1962/4); Uő: A középkori Ravó (Roj, Rov) várának fekvése Sopron megyében (1967/1, ehhez a kérdéshez Semmelweis Károly is hozzászólt 1968-ban); Mollay Károly: Harka nevééről (1955/1-2). Ugyanő válaszolt Házi Jenő Macskakővel kapcsolatos felvetésére is, kiterjesztve a kérdést a huszitizmus soproni vonatkozásainak vizsgálatára (1963/2, 1964/4). Az 1970-es és '80-as években egy kivétellel (Szabó Jenő a Lebergasseről, 1978/4) nem találkozunk ilyen 369 témájú írással a lap hasábjain, csak az 1990-es évek elején került elő ismét a névmagyarázat kérdése: ekkor a Rózsa utca neve kapcsán vitázott Mollay Károly (1992/3, 1993/1) és Szilágyi István (1993/1), hogy vajon a 15. században az utca végén működő nyilvános-ház adott-e okot a szép elnevezésre.

Zajlottak azonban a Szemle hasábjain ennél komolyabb viták is helynevek okán. A tudományos hozadékát tekintve legérdekesebb magának Sopronnak a német névvel foglalkozott. Az 1955–1956-ban zajlott ún. „Ödenburg-vita” alapját Mollay Károly 1944-ben megjelent disszertációja adta, ¹⁸⁷⁽¹⁸⁷⁾ amelyre a Szemle szünetelése miatt Major Jenő csak 1955-ben tudott reflektálni. (A két évszám beszédesen mutatja, hogy időközben nem volt olyan fórum, ahol ilyen jellegű írások megjelenhettek volna.) A vita olyan lényegi kérdéseket érintett, mint Sopron kialakulása, az ispáni vár és a későbbi királyi város kapcsolata, a magyar és német lakosság be- (és ki-)települése, valamint a bel- és külvárosi lakosság egymáshoz való viszonya. A különböző álláspontok képviselői: Major Jenő, Mollay Károly és Verbényi László számos filológiai és topográfiai jellegű érvet sorakoztattak fel. A legkomolyabb bizonyítékot azonban a régészet szolgáltatta fél évtizeddel a vita lezárása után. Kimutatta ugyanis a későrómai városfalak, az ispáni vár és a középkori védművek topográfiai kontinuitását – több ponton Major Jenő álláspontját igazolva. Az ásatások eredményei főként szakcikk formájában jelentek meg, de a Szemle olvasói is tájékozódhattak róluk Nováki Gyula beszámolóiból („Sopron topográfiai fejlődésének vázlata az újabb ásatások alapján”, 1962/2; „Adatok a soproni belváros rétegeinek kronológiájához”, 1964/3), Holl Imre csaknem három évtizedes különbséggel (1968/4 illetve 1997/4) közölt áttekintő-ismeretterjesztő jellegű írásaiból, illetve Tóth Sándornak az Előkapu és Hátsókapu kutatásáról kissé megkésve (1988/1) megjelent alapos tanulmányából.

A helynevekkel (nemcsak a középkoriakkal) való foglalkozásnak gyakorlati következményei is lehettek, amint ezt Mollay Károlynak az 1967. évi 4. számban „Helyrajzi neveink védelme” címmel megjelent cikke és az általa kiváltott vita mutatja. Az elkövetkező két évben csak folyóiratunk hasábjain valódi vagy álnéven hatan fejtették ki véleményüket. Könnyebb dolga volt a Szemle főszerkesztőjének 1989-ben; amikor szintén történeti és nyelvészeti érvek alapján azt követelte: „Állítsák vissza Harka nevét!” (1989/3). Kívánsága a rendszerváltozás után hamarosan meghallgatásra talált.

A helynevek azonosítása, magyarázata átfogóbb település- és társadalomtörténeti kérdések vizsgálatához is elvezetett. A korai korszakból említhetjük Kapuy Vitál bencés szerzetes Egeredről szóló írását (1938/3) és Zügn Nándor válaszát ugyanazon évből; az újraindítás után Mollay Károly „Névtudomány és várostörténet Dágtól Ágfalváig (1195–1416)” című tanulmányát (1961/2). Ugyanő programadó cikket tett közzé 1956 elején „Sopron a középkor végén” címmel (1956/1), amelyben többek között célul tűzte ki a város középkori szociotopográfiájának feldolgozását. Ez nem kevesebbet jelentett, mint minden egyes épület tulajdonosainak nyomon követését az 1530-as évektől időben

visszafelé az 1379-es házösszeírásig, vagy ha lehet, a 13. század végéig. Rá három évre tette közzé az első, mintának is tekinthető ilyen tanulmányt a Szt. György u. 3. számú házról (1959/2. és 3.), amelyet az 1990-es évek elejéig csaknem tucatnyi [370](#) belvárosi és külvárosi épület hasonló szellemű feldolgozása követett. A koronát életművére e tekintetben a Kovácsok utcájának (a mai Várkerület 1–37. számok közötti szakaszának) teljes, házról házra történő bemutatásával tette fel (1994/3, 1995/2. és 3.). A házak lakóit illetően minden rájuk vonatkozó adatot összegyűjtött – filológusi pontossággal, amint egy-egy ritka szó összes előfordulásával és szövegkörnyezetével tette volna. Így ezek a cikkei a mindennapi élet, az ár- és bértörténet, a mértékegységek története és sok más téma kutatói számára is rengeteg hasznos adatot rejtenek. Módszerének időigényességét mutatja viszont, hogy egy szorgos élet munkájával is csak a város középkori házállományának mintegy 10%-át tudta lefedni.

A topográfiai kutatások másik iránya ugyanakkor a településföldrajzi és régészeti vizsgálat volt, [188\(188\)](#) amely az újraindítás utáni évtizedben vett nagyobb lendületet Major Jenő („A XIII. század végi Sopron topográfiájának néhány kérdése”, 1956/2) valamint Nováki Gyula és Holl Imre fent említett írásainak tanúsága szerint. Az 1970-es évektől Gömöri János vette át a múzeum régészeként az ilyen irányú kutatások publikálását. Számos kisebb kiállítás- és leletismertetés mellett igen jelentős, máshol azóta sem publikált ásatási beszámolót is közzétett a Szemle hasábjain, például az Új .u. 22-24. szám alatti középkori zsinagóga feltárásáról (1979/3) vagy a Kovácsszeren (a mai Várkerület 14–32. házak helyén) 1440-ben lebontott házak régészeti kutatásáról (1993/4). A legnagyobb szabású középkori régészeti témájú cikksorozat a szintén Gömöri János által szervezett „Vörös sánc konferencia” anyagának közzététele volt 1987–1988-ban. Ennek keretében összesen húsz régész és természettudós szerző fejtette ki álláspontját az Árpád-kori ispáni vár védősáncának keletkezésével és kiegészével kapcsolatban.

A művészettörténészek és műemlékes kutatók tollából is számos írás jelent meg Sopron és környéke középkori emlékeiről. A korai időszak leggyakrabban publikáló műtörténész szerzője Csemegi József volt, aki 1938 és 1963 között foglalkozott egy-házi épületekkel, így a Szt. János kápolnával (1941/1), Bánfalva középkori templomaival (1938/4); valamint a Ferences templommal és kolostorral (1942/1, 1963/2), de figyelmet érdemel Balogh Jolán tanulmánya is a Szt. György templom homlokzatának középkori szobrairól (1964/3). A későbbi évtizedekben Entz Géza, Tóth Sándor és Sedlmayr János jelentkezett több írással. Entz egyebek mellett a műemlékvédelem 1945 és 1975 között Sopronban elért eredményeit is összefoglalta (1975/4). Ennek ellenére kijelenthetjük, hogy a Szemle a középkori műemlékek bemutatása szempontjából ekkor már másodlagos fórumnak tekinthető, ahol inkább vitacikkek (pl. Sedlmayr János: „Sopron koragótikus lakótoronyai”, 1986/4) vagy összegzések jelentek meg. Ez érthető is, hiszen időközben kialakultak azok a szakmai folyóiratok és évkönyvek (Műemlékvédelem, Műemlékvédelmi Szemle, Magyar Műemlékvédelem évkönyv) amelyek az elsődleges kutatási eredményeket közzétették, és gyakran szenteltek tematikus számokat is Sopronnak és környékének. [189\(189\)](#)

Igen bőséges anyagot talál az érdeklődő folyóiratunkban a művelődéstörténet írásos emlékeinek feldolgozásáról. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy a Szemle mindenkorai főszerkesztői maguk is avatott művelői voltak ennek a diszciplinának. [371](#) Csatkai Endre ugyan inkább a későbbi korok forrásai között mozgott otthonosan, egy-egy téma kapcsán azonban (pl. Könyvgyűjtők, régiséggyűjtők a régi Sopronban, 1938/3) visszatekintett a középkori előzményekre is. Sikerült továbbá rávennie Házi Jenőre, hogy hivatalos mellőztetése idején is publikáljon lapunkban, így közzétette még 1939-ben felolvasott akadémiai székfoglaló előadását a városi kancellária kialakulásáról (1956/3), amelynek eredményeit érdemben azóta sem haladta meg a kutatás. Utóbb a Képes Krónika feltételezett festőjéről, Hertul fia Miklósról publikált Házi társadalom- és kultúrtörténeti vonatkozású tanulmányt (1967/2).

A középkori kultúrtörténet kiteljesedése a Szemle hasábjain ismét csak Mollay Károly nevéhez fűződik.

Gazdag ilyen irányú publikációi közül e helyütt egy igen fontos és véleményem szerint túl kevesek által ismert és felhasznált cikksorozatra hívnám fel a figyelmet, a „Többsnyelvűség a középkori Sopronban” című, 1967–1968-ban több folytatásban közzétett írásokra. Mollay professzor eredetileg úgy tervezte, hogy minden, Sopronban egykor használatos nyelvvel külön foglalkozik majd, mintegy nagydoktori értekezésének előkészítéseképpen.¹⁹⁰⁽¹⁹⁰⁾ A megjelent tanulmányok azonban csak a latin nyelv kancelláriai, irodalmi és magáncélú használatára összpontosítanak, de azt a többi nyelvvel kölcsönhatásban mutatják be. Mollay Károly múlhatatlan érdeme, hogy felhívta a figyelmet a többsnyelvűség jelenségére és társadalmi kontextusba helyezte azt. Ezen kívül is számtalan művelődéstörténeti tanulmányt olvashatunk tőle, többek között a középkori soproni naptárakról (1962/3), az olasz művelődési kapcsolatokról (1978/1) vagy az 1532-es *Musterregister* kapcsán a késő-középkori fegyvertörténetről (1983/3).

A művelődéstörténet egy speciális ága, a kodikológia szintén a gazdag soproni forrásanyag kutatásának köszönheti jelenlétét a Szemlében. A munka Radó Polikárp Soproni születésű bencés szerzetes kezdeményezésére indult el, még az 1940-es évek elején. Alapját a Soproni Levéltár, valamint az evangélikus líceumi és konventi könyvtár gyűjteményében található, másodlagosan könyvkötő anyagként felhasznált pergamen-lapok lefejtése és meghatározása képezte. Bár Radó maga sohasem publikált a Szemle hasábjain, rendtársa, Szigeti Kilián itt tette közzé az első kísérletet a hangjegyes kódextöredékek csoportosítására és keltezésére (1963/1).¹⁹¹⁽¹⁹¹⁾ Folyóiratunkban is búcsúzott mesterétől (1975/1).

A Soproni Levéltárból azonban nemcsak latin kéziratlapok kerültek elő, hanem héber nyelvűek is. Létezésükről már Pollák Miksa is tudott, de tudományos szempontból Róth Ernő tekintette át elsőként ezeket (1956/4).¹⁹²⁽¹⁹²⁾ Két újabb héber töredék előkerüléséről Turán Tamás számolt be (1995/1). A judaisztikának ezen kívül is számos alkalommal nyújtott fórumot folyóiratunk. Itt tárta fel az egyik legjelentősebb középkori soproni zsidó személyiség, Izrael életútját Grünvald Fülöp, a Magyar-Zsidó **372**oklevéltár soproni köteteinek¹⁹³⁽¹⁹³⁾ társszerkesztője (1961/1). A másik szerkesztőről, a középkori magyarországi zsidóság legjelesebb kutatójáról, Scheiber Sándorról fentebb már esett szó, ő felíratos és okleveles emlékekről is közölt cikkeket. Szintén említettem már a középkori zsinagóga feltárásának ismertetését Gömöri János tollából. Kiemelkedő fontosságú az országos történetírás számára is Kubinyi András áttekintése „A magyarországi zsidóság története a középkorban” címmel, amely mindmáig a téma legteljesebb, legalaposabb feldolgozása. Ez az 1995. évi 1. számunkban jelent meg, amelyet teljes egészében a soproni zsidóság közép- és újabb kori történetének szenteltünk. A legutóbbi ilyen témájú írás Martha Keil összehasonlító tanulmánya a közép-kori soproni és bécsújhelyi zsidó hitközségekről (1998/1).

Kevésbé hangsúlyos a Szemle összességét tekintve a középkori egyháztörténet feldolgozása. A Heimler-korszakban talán azért született erről kevesebb cikk, mert akkor jelent meg a témáról Házi Jenő monográfiája,¹⁹⁴⁽¹⁹⁴⁾ amiből a plébániai iskolára vonatkozó részt közölte a Szemle hasábjain is 1939-ben. Később viszont tudománypolitikai okokra vezethető vissza a hiány: az újraindítástól a rendszerváltásig nem élvezett támogatást ezen tudmányszak művelése. Ezért is öröndetes, hogy az utóbbi években több fiatal szerző jelentkezett egyháztörténeti írásokkal – a jelen sorok írójának is e tárgykörben jelent meg első írása a Szemlében (1990/3). Két szerző érdekes módon olyan témákkal foglalkozik, amelyről 1944 előtt már jelent meg cikk a Szemlében: A sopronhorpácsi prépostságról először Horváth Tibor Antal írt 1941-ben, az ő nézeteit helyesbítette számos új érv és adat felvonultatásával Körmeny Tamás (2003/3). A soproni ispotály történetét illetően viszont egyebek mellett Mollay Károly 1942-ben közzétett számadásait használta fel elemzésében Majorossy Judit (2003/3). Mollay maga is jelentősen hozzájárult Házi Jenő monográfiájának pontosításához, amikor több külvárosi, elsősorban Szt. Mihály és Halász utcai, valamint a Kovácsok utcájában állt javadalmas

ház történetét, tulajdonosait feldolgozta (1989/4. illetve 1994/1). Az újabb termésből kiemelendő még M. M. de Cevins írása a plébániai papság és a ferencesek viszonyáról (1998/3), amely a koldulórendekkel foglalkozó nemzetközi kutatás egyik sokat vitatott témáját vizsgálja a helyi források alapján, míg Vajk Ádám a csornai premontrei prépostság alapítását helyezi új megvilágításba (2004/4). Az egyháztörténet terén tehát Sopron megye intézményei sem maradnak ki szerzőink látóköréből.

Végezetül új irányzatként a tájtörténetről kell említést tenni. Ez is az 1980-as évek végétől van jelen a Szemlében, kis késéssel követve a téma iránti nemzetközi érdeklődést. Mollay Károlynak sok más mellett erről is volt mondanivalója: a Tómalom középkori előzményeit tekintette át (1992/2). Részben ide sorolható Ruhmann Jenőnek a középkorra is kiterjedő áttekintése a Rák-patakról (1988/1). Igazi lendületet azonban, Takács Károly egy rövidebb írása mellett (1999/4) Kiss Andrea jelentkezésével vett a térség középkori környezettörténetének feldolgozása. A fiatal szegedi történészgeográfus, aki a Fertőt és partvidékét kutatja, egyedül vagy társszerzőkkel tanulmányt jelentetett meg a Fertő különböző elnevezéseiről és ezek földrajzi jelentéséről (1999/1), Urkony elpusztult középkori település lokalizálásáról (2000/4), legutóbb pedig a Fertő partján egykor létezett fokról (2005/2).

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékkülés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 366Szende Katalin: Középkor-tudományi írások a Soproni Szemlében / 373Összegzés és kitekintés

373Összegzés és kitekintés

A fentiekben bemutatott kép még vázlatosságában is jelzi, hogy a medievisztika jelenléte hangsúlyos, de nem egyenletes folyóiratunk hasábjain. Bizonyos témák, főleg a topográfiai és kultúrtörténeti vonatkozásúak folyamatosan jelen voltak az eddig megjelent csaknem hatvan évfolyamban. Ugyanígy időről időre figyelmet kapnak a város és megye egyes nevezetes középkori személyiségei, bár mint társadalmi csoportról ritkábban olvashattunk róluk elemzést. Öröndetes új színfolt e téren Goda Károly cikke a Jagelló-kori soproni polgármesterekről (2004/4.). A műemléki és régészeti kutatás intézményesülése előtt több írás jelent meg egyes épületekről és más tárgyi emlékekről, az utóbbi évtizedekben ezek a témák inkább más fórumokon kerülnek az olvasók elé. Új elemként emelhető ki viszont a környezettörténet művelése, nem csak a középkor, hanem az azt megelőző és követő korszakok vonatkozásában is. Nagyon kevés volt viszont mindig is a politika- és gazdaságtörténettel foglalkozó írások száma. Néhány ilyen témájú tanulmány szintén más folyóiratokban és évkönyvekben (pl. Arrabona) vagy gyűjteményes kötetekben jelent meg az utóbbi években,¹⁹⁵⁽¹⁹⁵⁾ de a gazdag, sőt zömében kiadott forrásanyag átfogó elemzése még várat magára.

Mit hozhat a jövő a Soproni Szemle és olvasói számára a medievisztika területén, illetve mit adhat a folyóiratunk hozzá a továbbiakban a középkortudomány kutatásához? Mindenekelőtt bízunk benne, hogy az új CD-ROM megjelenésével a korábbi, maradandó értékeket hordozó írások még jobban bekerülnek a hazai kutatás vérkeringésébe. Reméljük továbbá, hogy ezután is Sopron forrásanyagának jelentőségéhez méltóan, szép számban tudunk középkortudományi tanulmányokat és rövidebb forrásközléseket megjelentetni, tekintélyt szerzett kutatóktól és pályájuk kezdetén álló fiataloktól egyaránt. Különösen szívesen látunk módszertani szempontból újító szellemű cikkeket, amelyek több tudományág eredményeit ötvözik. Azt viszont a jelenlegi egyre bővülő publikációs lehetőségek fényében nem várhatjuk, hogy a Soproni Szemle az első évfolyamaihoz hasonló „monopolhelyezetet” élvezzen a várossal és a megyével kapcsolatos írások megjelentetésében. Ezért fel kell vállalnunk – folyóiratunk nevével összhangban – szemlésző, áttekintő írások elkészíttetését is egyes részterületek másutt közölt kutatási eredményeiről. Ezáltal nemcsak a középkortudomány egyes ágainak kutatói szerezhetnek jobban tudomást egymás eredményeiről, de a hiányosságokra, fehér foltokra, az ezután intenzívebben

vizsgálандó területekre is jobban fény derülhet. Ily módon a Soproni Szemle középkori témájú cikkei nemcsak az egyes számok olvasóinak érdeklődésére számíthatnak, de a régóta esedékes város- illetve megyetörténeti monográfia köteteihez is biztosabb alapokat rakhatnak le.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / **374**Dominkovits Péter: Sopron vármegye történeti kutatása Szemlében

374Dominkovits Péter: Sopron vármegye történeti kutatása Szemlében

Több, a Soproni Szemle (=SSz.) újraindításának a félévszázados évfordulója alkalmából elhangzott ünnepi előadás idézte az első, 1937. évfolyam nyitó számába írt, a múlt, jelen, jövő feladatait megcélzó szerkesztőségi beköszöntő egyes részeit. Még a többszöri citálást sem tarthatjuk feleslegesnek, hisz ezek a sorok szándéknyilatkozatként határozták meg, jelölték ki a frissen alapított folyóirat szakmai irányait. Itt nem csak a folyóirat által megcélzott tradicionális és új tudományterületek kerülnek felsorolásra, hanem a szakmai vizsgálatok földrajzi, törvényhatóságokban megjelenő térképe is megfogalmazódik: „*Sopron és Sopron vármegye múltjának minden gazdagságát, jelenének problémáit, jövőjének lehetőségeit, a város és a megye történetét, művészetét, kultúráját, szociográfiáját, nyelvi és néprajzi sajátosságait akarjuk ezeken a lapokon egybegyűjteni*”.¹⁹⁶⁽¹⁹⁶⁾ Azaz: a Heimler Károly vezette Szerkesztőség az induló szám beköszöntőjében a két törvényhatóság, Sopron thj. város és Sopron vármegye kutatását szerves egységben képzelte el, és ennek a megvalósítását tűzte ki.

Az alábbiakban a 16–18. századra koncentrálva a SSz-ben megjelenő vármegye kutatás egy-két tendenciájára és eredményére hívom fel a figyelmet. Tudom, ez a kis áttekintés cseppet sem a teljesség igényével készült, inkább csak egyfajta szemezgetés. Ugyanakkor már itt, minden részletezés és adatolás előtt szeretném egy – a mai közigazgatási struktúrában gondolkodónak talán furcsa – jelenségre felhívni a figyelmet, amely az egykori két törvényhatóság együttes vizsgálatának a tárgyidőszakbeli szükségességét szinte evidenciaként hozza. 1848 előtt Sopron szabad királyi város státusa okán is tagja volt a magyar rendi államnak, ami olyan, cseppet sem formális alkalmakkor is tetten érhető, mint a város követeinek rendszeres megjelenése a vármegye közgyűlésein. A két törvényhatóság közös ügyei (adókiivetés, katonasállítás stb.) egyeztetésének a fontosságát Sopron vármegye birtokszerkezetének egy specialitása még inkább kiemelte. Sopron szabad királyi város ugyanis nem csak szabad királyi városi státusa révén (ahogy később Kismarton és Ruszt) képviseltette magát a megyegyűléseken, hanem a vármegye egyik legnagyobb birtokosaként is. Sopron városa a korai újkorra, az egy tömbben, a Fertő mentén fekvő nyolc jobbágyfalva révén, a vármegye egyik legjelentősebb birtokosává vált. Sajnos Sopronról mint földbirtokosról, illetve a környező egyházi és világi nagybirtokoktól különböző birtokkormányzatáról, a városuralom működtetéséről és gazdasági jelentőségéről nemcsak e folyóiratban nem olvashatunk önálló feldolgozást. E gazdag forrásadottságú, összetett témára a 16–18. századból máig mindössze egy, *Tirnitz József* által elkészített, konferencia kötetben ³⁷⁵megjelent, alapvető tanulmány áll a kutatók rendelkezésére.¹⁹⁷⁽¹⁹⁷⁾ Amennyiben az előző összefüggérendszer – az egykori szabad királyi város jogi státusa és birtokosi pozíciói – mellett a vizsgálati kört kiszélesítem, és a vármegye illetve a város közötti kapcsolódási pontokat Sopron funkciórendszere oldaláról tekintem, úgy a város gazdasági, oktatási, egyházigazgatási stb. szerepkörei, illetve az ezekből adódó kapcsolatrendszerek, továbbá mindezek infrastruktúrája, és az ezek mögött meghúzódó személyi hálózatok a két egykori törvényhatóság összetett, máig is kevésbé ismert „szimbiózisát” rajzolják fel.

A szerkesztői beköszöntő célkitűzése, a város és a vármegye történetének, mint közös feladatnak a kutatása, feldolgozása az 1937–1944 közötti, Heimler Károly nevével fémjelzett szakaszban magas szinten megvalósult. Vitathatatlan – és ez a későbbi periódusokra is igaz – a kutatási eredmények nem önmagukban objektiválódnak, hanem egyes kutatók egyéni teljesítményéhez fűződnek. Az 1944 előtti Sopron vármegye-kutatásból egyértelműen ki kell emelni Soós Imre tevékenységét. Ez mind adataiban, eredményeiben, mind módszertani észrevételeinek tekintetében a mai napig alapvető információkat és fontos szempontokat nyújt a jelenkori település- és megyekutatók számára. Ezért is indokolt, hogy személyéről, munkásságáról részletesebben szóljak.

Soós Imre (1910–1987) rábakecői kisbirtokos családban született, 1922-től a csornai premontrei prépostság szombathelyi főgimnáziumában tanult, majd az 1929-es érettségit követően a Pannonhalmi Főapátság segédkönyvtárosa lett. Sopron Vármegye Levéltárába történő elhelyezkedését a vármegyetörténet megírásának szándéka is inspirálhatta. 1934. június 1-jétől 1940 végéig levéltári díjnokként tevékenykedett. E munkavégzés időszakában, 1935–1936 során, elvégezte a pécsi Erzsébet Tudományegyetemet. A doktori cím 1941-es megszerzését követően, még az év december 31-től, Heves vármegye főlevéltárosa néven nevezték ki, ahol az 1939-ben kinevezett, majd tragikus körülmények között elhunyt Nagymihályi István hivatali helyére került. Pár évvel később immáron az észak-magyarországi törvényhatóság levéltár vezetői tisztéből írta meg ezen archivum történetét.¹⁹⁸⁽¹⁹⁸⁾ Bár Soós szakmai pályája már Heves megyében teljesedett ki, de rövid soproni levéltárossága alatt is a Mohács utáni megyekutatás máig meghatározó személyévé vált. A mai nézőpontból Soós a megyekutatás terén a frissen indult folyóiratnak viszonylag rövid időszak alatt meghatározó szerzőjévé vált. 1937-től 1939-ig folyamatosan, különféle műfajú szakpublikációkat közölt: módszertani-, illetve adatfeltáró, elemző tanulmányt és recenziót. (A következő esztendőben már kötetei jelentek meg!) Szakmunkáit a kiterjedt forráskutatás jellemezte, Soproni Vármegye Levéltárán kívül Vas Vármegye Levéltárában, és a Magyar Országos Levéltárban is folyamatosan kutatott. A forrásfeltárás oldaláról nézve munkáinak speciális értéket ad az, hogy ő még kutathatott az 1944 decemberi bombázás során a Soproni ³⁷⁶Bíróság épületében megsemmisült Úrbéri Törvényszék irataiban.¹⁹⁹⁽¹⁹⁹⁾ Publikációiban egyaránt koncentrált a megye egészére – ami nála az 1922 utáni csonka vármegyét jelentette –, és az egyes településekre. Különös szeretettel tanulmányozta a szűkebb pátria, a Rábaköz település- és társadalomtörténetét. 1937-ben a család- és települési birtoklástörténet oldaláról vizsgálta és adatolta Sopron vármegye 16–17. századi birtokos társadalmát. 1939-ben külön módszertani tanulmányban mutatott rá a falutörténet-írás több fontos vizsgálati kérdésére, illetve ahhoz forráscsoportokat mutatott be. A falukutatás országos módszertani irodalmába (pl. Mályusz Elemér, Váczy Péter tanulmányai) illeszkedő publikációjában kiemelte a parasztszaládok kutatásának fontosságát, illetve a falu egészének vizsgálatakor felhívta a figyelmet a népösszeírások, földkönyvek, telekkönyvek feldolgozásának szükségességére. Parasztszalád-kutatásra vonatkozó megállapításai országosan is kiemelt érdemmelnek, hisz ez időszakban látott napvilágot az első parasztszalád genealógiáját vizsgáló szakpublikáció is.²⁰⁰⁽²⁰⁰⁾ Soós módszertani írása cseppet sem állt egyedül. Az 1938–1939-es évfolyamokban, az előző írással párhuzamosan, de más nézőponttal, eltérő hangsúlyokkal napvilágot látott Maár Károly és Mollay Károly Sopron város és vármegye helytörténetírásáról, és mindebben a történeti nyelvészet szerepéről készített módszertani írása.²⁰¹⁽²⁰¹⁾ E kétszerzős módszertani publikáció ismét hangsúlyosan mutat a városkutatás és a vármegyekutatás érintkezési pontjaira. Ha ebből a nézőpontból tekintünk az első periódus szerzői körére, úgy szimbolikusnak is tarthatjuk Házi Jenő Sopron város főlevéltárosa azon 1938-as publikációját, amely az első szombathelyi püspököt adó felsőszopori Szily család történetéhez közölt adatokat, forrásokat. Az egyháztörténet sajnos soha nem tartozott a folyóirat erősségei közé. A kevés e tárgykörű publikációból ebben a periódusban jelent meg a jeles premontrei tudóstanárnál Horváth Tibor Antal tollából a horpácsi prépostság történetéről szóló tanulmánya (1941).

Az újraindítás beköszöntője – az önálló Sopron vármegye megszüntetése után, a konkrét közigazgatási, politikai szituációt tekintve is érthetően – már e kettősséggel nem foglalkozott.²⁰²⁽²⁰²⁾ Ugyanakkor a *Csatkai Endre* nevével és főszerkesztésével fémjelzett folyóirat nem csak az évfolyam számozásában vállalta fel a kontinuitást. Folyamatosságot mutatott a szerkesztési elvek azon részében is, hogy a SSz. nem csak a város, hanem az egykori vármegye történeti vizsgálatát is folytatja. Minden bizonygatásnál jobban illusztrálja ezt a helyzetet az a tény, hogy már az újraindítás első évfolyamában egy olyan, máig is alapvető – a forráspublikáció módszertanát tekintve szakszerűségében, alaposságában a vezető országos szaklapokba illő – forrásközlés látott napvilágot, mint *Takáts Endre* jobbágyfolyamodvány közlése. Az 1950–1957 között a Soproni Állami Levéltár igazgatójaként tevékenykedett Takáts,²⁰³⁽²⁰³⁾ e forrásközlésében ³⁷⁷1729–1766 közötti, a Sopron vármegye archivumából, illetve a rend erőszakos feloszlatása után ezen intézmény őrizetébe került Csornai Premontrei Prépostság Magánlevéltárából származó jobbágyleveleket tett közzé. Bár a Mária Terézia-féle úrbérrendezés időszaka a folyóirat frekvenciát több kutatási irányként jelenik meg (pl. *Mikó Sándor* tanulmánya, *Horváth László*, *Csiszár Attila* úrbéri kilenc pont közlései), mind a témakör helyi, központi és különböző típusú uradalmi forrásokon nyugvó, a teljes vármegyére kiterjedő feldolgozása még a jövő feladata, ahogy a tárgyidőszakban keletkezett paraszti folyamodványok összegyűjtése és közzététele is.²⁰⁴⁽²⁰⁴⁾

Csatkai Endre főszerkesztői időszaka alatt folyamatosan találkozhatunk kora új-kori, vármegyei vonatkozású publikációkkal, döntően adat és forrásközlésekkel. A szerzők köréből itt két személyt emelnék ki. Kifejezetten az előbbi irány jellemezte a nagy erudíciójú, forrásismeretű *Hetyéssy István* tevékenységét, aki 1960-tól 1971-ig tizenegy, döntően 17. századi forrás- és adatközlést publikált a folyóirat hasábjain. A szerző ugyanezen idő alatt párhuzamosan a vasi helytörténeti kutatásnak is hasonlóképpen elkötelezett művelője volt.²⁰⁵⁽²⁰⁵⁾ Bár e munkák sok értékes elszórt információt nyújtanak a század Sopron vármegyei had- és társadalomtörténetéhez, de még inkább felhívják a figyelmet egy szakmai háttér, a megyemonográfia hiányára. A szerző forráspublikációi sorából külön is ki kell emelni a Vitnyédy (Vittnyédy/Wittnyédy) Istvánnal kapcsolatosakat, és jelezni kell: ő és *Jenei Ferenc* gyűjtései révén az országosan is jelentős Vitnyédy-kutatásnak e folyóirat is fontos közlési helye volt. Országos kutatások lokalításra vonatkozó eredményei is megjelentek a SSz-ben. Ezt a szerkesztői és a vizsgált időszakot tekintve legjobban talán *Füves Ödön* itt megjelent munkái képviselhetik. Ő 1962–1973 között négy közleményben vizsgálta a soproni és Sopron vármegyei görögök 18. századi történetét, 1964-ben a Helytartótanács Sopron vármegyére vonatkozó görög összeírásának eredményeit publikálta. Szinte természetesnek mondható, hogy a folyóiratban gyakran, többnyire más tématerületekről publikáló szerzők is közöltek a vizsgált problematikára vonatkozó munkákat. Így az 1963-tól többnyire a 18–19. századi kultúrtörténeti írásokat közlő *Fried István* az 1620-as lakompaki csatáról jelentetett meg alapvető munkát, míg az egykorú, 16–17. századi Sopron városát kutató *Kovács József László* elsősorban a város és a vármegye érintkezési pontjaival kapcsolatban hozott újabb fontos adatokat (pl. 1969-ben Esterházy Miklós 1620. évi, Sopron városhoz írott levele.).

Az újabb szerzők és adatok helyett engedtessek meg, hogy „hic et nunc” egy mind a Csatkai, mind a Mollay periódusra jellemző tendenciára hívjam fel a figyelmet. Ez pedig egy adott település (vagy település csoport) történetének a tanulmányok, forrásközlések folyamatos publikálása révén történő feltárása. Hangsúlyozni kell: az ilyen esetekben a szerzőt személyes szálak fűzik az adott településhez (így többen szülőfalujuk történetét vizsgálták), a település ³⁷⁸históriáját nem egy adott korszakban dolgozza fel, vagy nem egy jelenséget kutat több történeti periódusban, hanem a település históriájának a teljességét kívánja résztanulmányokkal feldolgozni. Ezt a tendenciát kitűnően példázza a klasszika-filológia – földrajz alapképzettségű, forrás-centrikus *Mikó Sándor* esete. Mikó (1921–1998) Nagylózson született, 1961-től 1995-ig különböző műfajú publikációk révén folyamatosan jelen volt a SSz-ben. (Pl. 1978: 1559. évi lócsi bordézsmajegyzék közlése, 1992: Lósi Imre életútjának vázlata.) Bár tevékenysége Csatkai szerkesztősége idején kezdődött el, e szakmai munkája kiteljesedése Mollay

szerkesztősége idején következett be. Munkásságának középpontjában a Viczay család egykori mezővárosa, (Nagy)Lózs története állt, amit a 13. századtól napjainkig kutatott. Szisztematikusan településtörténeti vizsgálatait 1998-ban „falumonográfiában” összegezte.²⁰⁶⁽²⁰⁶⁾ Lózs mellett Mikó Sándor foglalkozott még a Nagyerdő egykori legnagyobb irtásfalva, a közeli Iván – ahol a szerző 1944-ben cséplőellenőr volt – 18. század végi történeti szociográfiájával is, miképpen az egyes települések történeti kutatásánál nagyobb földrajzi hatókörű vizsgálatokat is folytatott: 1972-ben a Mária Terézia-féle úrbérrendezés vármegyei történetét vizsgálta, 1992–1995 között pedig egy nagyszabású munkában az 1597. évi kapuvári urbáriumot publikálta. Esete cseppet sem egyedi, a SSz-ben 1972-től publikáló *Katona Imre*, művészettörténeti kutatásai mellett (pl. Eszterháza) elsősorban Csapod és környéke település- és társadalomtörténetére vonatkozóan számos jelentős esettanulmányt közölt, munkásságát a közelmúltban ő is egy Csapod monográfiában összegezte. Ugyanakkor hangsúlyozni kell: Mikó nagylózsi, Katona csapodi kutatásainak e folyóirat csak az egyik, de nagyon fontos fóruma, ugyanis mindkét szerző országos szakfolyóiratokban is publikált.²⁰⁷⁽²⁰⁷⁾ Mikóhoz, Katonához hasonló kötődés is ösztönözte Kiss Imre nemesi Felsőpásztori község 16–19. századi történetéről készült, gazdag forrásanyagon alapuló tanulmányát (1973).

A fent jelzett tendencia legújabb folytatását 1999-től *Horváth László* Fertőszentmiklós és Szerdahely települések múltjára – döntően a 16–18. századra – vonatkozó, gazdag forrásbázison nyugvó, adat- és szempontgazdag közleményei és tanulmányai jelentik.²⁰⁸⁽²⁰⁸⁾ 2004. évi, az 1580-as évek kapuvári uradalmának gazdaságtörténetét bemutató tanulmánya – korábbi előzményektől nem mentesen – már egyértelműen egy más irányba, a folyóirat hasábjain teljességgel elhanyagolt uradalomtörténet irányába megy el.

A meglévő eredmények ellenére valójában az 1955-ös újraindítástól valójában csak fehér hollóként találkozhat az olvasó az egész vármegyére vonatkozó, illetve egy társadalmi, jogi jelenséget vizsgáló, a 16–18. század időszakát érintő tanulmánnyal. Bár az utóbbi esetében akár azt is mondhatnánk, mindez az országos szakfolyóiratokra tartozik, amelyek soproni esettanulmányként úgyszólván megjelentetik az ilyen publikációt, *Horváth József* 1999. évi, a 17–18. századi falusi végrendeleteket elemző tanulmánya megítélésem szerint egyértelműen azt példázza, hogy a nem egyes településekhez kötött társadalom- és jogtörténeti vizsgálatoknak igenis helye lenne e folyóiratban.

379 Ugyanakkor szomorú, hogy *Maksay Ferenc* 16. század közepi Sopron vármegyei birtokos társadalom vizsgálata e területen szinte egyedülálló.²⁰⁹⁽²⁰⁹⁾ (E sorok írója 1999-ben kísérelt meg valami hasonlót.) Maksay tanulmánya kapcsán bizton kijelenthető: a SSz-ben 1955-től ez a Mohács utáni megyekutatás máig is egyik legjelentősebb munkája. Hasonlóképpen ki kell emelni *Vanyó Tihamér Aladár* tudós bencés szerzetes tanár Sopron vármegye 1640–1690 közötti adó- és hadügyi, gazdasági viszonyait tárgyaló tanulmányát. Az 1976-ban három részben megjelent tanulmány egyik specialitása: az alapját képező forráskutatást a szerző még a 20. század első felében, a vármegye-történetírás keretében folytatta. Maksay, Vanyó esete – miként Soós Imre, vagy másoké (így *Koppány Tiboré*) is – arra hívja fel a figyelmet, hogy a szakmai munka jelentősége, minősége, időtálló volta alapvetően nincs összefüggésben az írásmű terjedelmével, a kézirat szerkesztés idején tett műfaji besorolásával, és az adott szerző publikációs tevékenységének e helyütt érzékelhető gyakoriságával.

Megyei történetírással kapcsolatos módszertani írások hosszú kihagyás után, az 1990-es évtizedben jelentek meg. Míg 1991-ben *Soós István* a Magyar Országos Levéltár Magyar Kamara Archivuma Urbaria et Conscriptiones gyűjteményes anyaga Sopron megyei vonatkozásait, 1998-ban *Turbuly Éva* a község-történetírók számára a helytörténeti szempontból is jól használható ún. feudális-kori (18–19. század) vármegyei összeírásokat ismertette.²¹⁰⁽²¹⁰⁾ A hasznosulásról csak hosszabb távban lehet majd fogalmat alkotni. Ugyanakkor a további forrásismertetések, módszertani tanulmányok szükségességét a

megyei község-történetírás zalai, veszprémi, somogyi összehasonlításban nézve sajnálatosan gyenge, egyenetlen színvonala is aláhúzza.²¹¹⁽²¹¹⁾

Végül kitekintésként a megyetörténeti kutatásokkal kapcsolatban az interdisz-ciplinaritás fontosságát kell kiemelnem. Koppány Tibornak Ládonyi Demeter mihályi kastélya kapcsán írott tanulmánya a művészettörténeti vonatkozásokon kívül egyaránt megkerülhetetlen a település- (Mihályi falu, majd közbirtokossági tulajdonlással működő kismezőváros), a birtoklástörténet szempontjából, miként a vármegye kora új-kori nemesi társadalmával kapcsolatban is fontos jelenségekre hívja fel a figyelmet.²¹²⁽²¹²⁾

Áttekintésemet abban a reményben zárom, hogy a jövőben az itt említett pozitív tendenciák továbbélése (településtörténeti tanulmányok, forrásközlések stb.) és az új történeti kutatások helyi vetületei (pl. társadalomtörténeti esettanulmányok, uradalomtörténetek, prozopográfiák stb.) egyaránt olvashatóak lesznek a folyóirat hasábjain.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 380Tóth Imre: Modernkor-történet a Soproni Szemlében

380Tóth Imre: Modernkor-történet a Soproni Szemlében

A Soproni Szemle a Soproni Városszépítő Egyesület, Sopron város és Sopron megye *helytörténeti* folyóirata. Jóllehet az alapítók – elsősorban a főszerkesztő Heimler Károly, aki nem is helytörténeti, hanem művelődéstörténeti folyóiratként aposztrofálta – a lap helytörténeti jellegét a legtagabban értelmezték, nem véletlen, hogy a benne közölt írások döntő hányada történeti, régészeti tárgyú. Az első számban Lauringer Ernő, Thirring Gusztáv, Csatai Endre közölt ilyen jellegű írásokat. Őket követték Payr Sándor, Házy Jenő, Gombocz Endre és sokan – egyre többen – mások.

A növekvő olvasói érdeklődés és szerzői aktivitás miatt nyilvánvalóan egyre fontosabb kérdéssé vált a Szemle szerkesztési-közlési elveinek, szakmai célkitűzéseinek, *ars poeticájának* lefektetése és nyilvánosságra hozása. Mollay Károly és Maár Károly az 1938. 5-6. és az 1939. 1-2. számban²¹³⁽²¹³⁾ adott útmutatást a tudományos kutatás módszereiről, a helytörténet-írás és a folyóirat kapcsolatáról. Megállapításaik zömét elfogadhatónak, az általuk kijelölt szerkesztési elveket pedig hibátlannak és időszerűnek tartjuk mai is. Mollayék a 20. század első felében divatos ismeretelméleti szkepticizmust a helytörténet-írásra vonatkoztatva azt állapították meg, hogy a pozitivistá történetírás „adatimádatától a magyar helytörténetírás a mai napig sem tudott megszabadulni; sajátos vidéki művelődési és társadalmi viszonyaink következménye, hogy helytörténetírásunkon sem a genetikus, sem a szociológiai történeti irányok hatása nem igen látszik meg. Ma is még – nagyon csekély kivétellel – helytörténeti értekezéseink úgy íródnak, hogy szerzőjük kiválaszt egy érdekes tárgyat, egymás mellé illeszti az adatokat és azután elmondja a véletlenül fennmaradt adatok tartalmát.”²¹⁴⁽²¹⁴⁾ A történészi értelmezőmunka hangsúlyozásával Mollayék megpróbálták mesterségbeli tanácsokat adni a történetírás helyi művelőinek.²¹⁵⁽²¹⁵⁾ E mellett körvonalazták a Soproni Szemle indításának tulajdonképpeni célkitűzését is, amely – logikusan – nem volt más, mint megreformálni, megújítani, igazi diszciplínává tenni a soproni helytörténetírást. E feladat megvalósításában – eltérően a német mintától, (s a 19. századi Soproni próbálkozásoktól) ahol régészeti és történeti társaságok szolgáltattak keretet a kutatómunka számára – a főszerepet a folyóiratnak szánták. A Soproni Szemle szerkesztői tehát vállalt feladatuknak tartották a tudomány szervezését, a helytörténet művelőinek módszertani segítségét, szakmai támogatását. Ez rendkívül fontos és időszerű volt akkor, amikor a helytörténetírást még részben az irodalmias szemléletű cikkfaragás, kedvtelésből üzött bölcsekedés jelentette.

381 Utóbbi természetesen nem azt jelenti, hogy mindent előlről kellett kezdeni, ám szükség volt nyitjára akadni a legjobb hagyományoknak és azokra építeni a jövőt. Mindeközben nehézséget jelentett, hogy Magyarországon – s különösen igaz ez a 20. századra – a politikai regionalizmus, a tartományiség nem, vagy csak egészen csekély mértékben volt jellemző, s ez a helyi sajátosságok feltárására is kevesebb lehetőséget kínált, mint például az osztrák vagy a német tartományokban. Ennek hátrányát elsősorban a megyekutatás érezte, amelynek jelentőségére szintén felhívták a figyelmet a Szemle szerkesztői. (E tekintetben mégis jórészt csak Soós Imre község- és társadalomtörténeti publikációi jelentettek előrelépést.) A makro- és a mikrotörténelem közötti kapcsolatok és helyes arányok megtalálása szintén nem jelentett egyszerű problémát a helytörténetírás számára. Ennek fontosságára ugyancsak Mollay hívta föl a figyelmet egyik későbbi cikkében. ²¹⁶⁽²¹⁶⁾

Tudjuk, hogy 1944-től a folyóirat kiadása szünetelt. A több mint tíz éves kényszerű hallgatás egyben azt is jelentette, hogy a Soproni Szemle a háború végén nem rendelődött alá szélsőséges ideológiai irányzatoknak és nem volt kénytelen eleget tenni az ötvenes évek despotikus tudománypolitikai elvárásainak sem. A minisztertanács csak 1955 őszén – korábbi ellentmondásos határozatait ²¹⁷⁽²¹⁷⁾ felülvizsgálva – járult hozzá a Szemle újbóli kiadásához. ²¹⁸⁽²¹⁸⁾ Az újraindulást követően Mollay ismét igyekezett kijelölni a folyóirat jövőbeni útját. Ezt jelezte a kiadvány alcímében bekövetkezett változás: a művelődéstörténeti jelző helytörténetire való felcserélése. Mollay irányokat, tartalmi kérdéseket taglaló cikkében ²¹⁹⁽²¹⁹⁾ meglepően kevés utalást találunk a korszellem diktálta elvárásokra. Ezt az is magyarázza, hogy az 1953-ban meghirdetett reformkurzus annak ellenére is érezte hatásait, hogy időközben fordulat következett be a magyar belpolitikában. A hazai történetisértársadalom egy része ekkor már nyíltan szembefordult a vulgármarxizmus dogmaival, s ezt a felfogást valószínűleg a szerkesztőség mértékadó tagjai is osztották. A helytörténeti jelleg erősítése mellett a közölt írás egyetlen – tartalmilag meghatározó – újdonsága a 20. századi kutatások ösztönzésére tett javaslat volt. Ha végignézzük a Szemle tartalomjegyzékét 1955-től 1989-ig, kiderül, hogy ennek az ösztönzésnek viszonylag kevés hatása volt a szerzőkre. A 20. századdal foglalkozó tanulmányok töredékét teszik ki a közölt dolgozatoknak. Kivételt jelent a soproni gyárak, üzemek, oktatási intézmények története, amely 1955-től több-kevesebb rendszerességgel feltűnt a folyóirat hasábjain. A kimondottan politika- és társadalomtörténeti tárgyú publikációk száma sokszorta kevesebb. Kifejezetten ideológiai töltetű írások a Tanácsköztársaság 40. és 50. évfordulójára születtek (8 ill. 6 tanulmány), ám ezek között is számos írás akad, melyben jól kivehető az indoktrinációs elvárások kerülése.

A szerzők egy része ugyan feladatának érezte a nagy történet lokális megfeleltetését, adatolását, és helyben gyártotta a feladott dolgozatokat a szocializmus útjáról, annak vállalható helyi mellékszállairól. Amellett, hogy a kutatók a megfeleltetés kötelmének tisztességesen eleget tettek, a feladatban rejlő lehetőségeket kihasználva, ³⁸²igyekeztek fontos – egyben helyspecifikus – gazdaság- és társadalomtörténeti jellegzetességeket feltárni. Ilyen eredményeket vonultatott fel többek között Hiller István, Környei Attila, Szita Szabolcs, Tirnitz József. Az említett szerzők olyan hiteles kutatásokat végeztek, melyeket szüklátókörség lenne doktrinérizmussal vádolni. Eredményeik ma is használhatóak – bárha néhány ponton javítani is kell rajtuk.

A Soproni Szemle modern korral foglalkozó cikkeinek – a fentieknél behatóbb – elemzése annál is jelentőségesebb feladat, mivel a több mint fél évszázados múltra visszatekintő folyóirat időközben a 20. század sokatmondó történeti kútforrásává is vált. Elsődleges forrásoknak számítanak természetesen azok a cikkek, melyek gyárak, üzemek, kulturális intézmények jelentéseit, néhány évre visszatekintő történetét tartalmazzák. ²²⁰⁽²²⁰⁾ A folyóirat azonban ennél bőségebb kútforrásként szolgál: legkülönbözőbb írásainak témaválasztásában, tartalmában, textusaiban megragadhatók a Szemle évtizedeinek historikus mozgásai, megtapasztalható a század politika- és társadalomtörténeti karakterisztikuma. ²²¹⁽²²¹⁾

Ennek kapcsán fontos megjegyezni, hogy a 20. század meghatározó történeti problémái közül a Soproni Szemle kezdeményező szerepet vállalt az első világháborút lezáró békekötések helyhez kötődő történeti részleteinek publikálásában. Az osztályalapú marxista történelemszemlélet számára Nyugat-Magyarország 1918 utáni történetének vizsgálata, a tőle elválaszthatatlan nacionalizmus, irredentizmus és nemzetiségi tematika miatt – hasonlóan a Trianonproblematikához – egy ideig tabunak számított. Míg azonban a békeszerződés ügye a hatvanas-hetvenes évektől kezdett visszalopózni a történeti kutatás témakörei közé, az ahhoz képest jelentéktelennek számító nyugat-magyarországi kérdés kutatása már előrehaladt. Jelentős áttörést jelentett e témakörben Soós Katalin több tanulmánya, így a Szemlében 1959-ben (!) megjelent írás a Tanácsköztársaság és az Osztrák Köztársaság kapcsolatáról,²²²⁽²²²⁾ mely apropóul szolgált arra, hogy diskurzust indítson Nyugat-Magyarország és Burgenland problematikájáról. Hasonló jelentőségűek voltak a Pozsonyban élt Fogarassy László cikkei. Míg Soós elsősorban a kérdés diplomáciai vonatkozásait tárta föl, Fogarassy – egyebek mellett – az események katonai aspektusát foglalta össze „A nyugat-magyarországi kérdés katonai története” című cikksorozatában.²²³⁽²²³⁾ A kérdést a rendszerváltás után is számos tanulmány gazdagította. Fogarassy László 1994-ben bekövetkezett haláláig publikált a Szemlében, sőt halála után is jelent itt meg cikke. A nyugat-magyarországi kérdés utóéletének diplomácia- és politikatörténeti vonatkozásait Bellér Béla²²⁴⁽²²⁴⁾ és Tóth Imre²²⁵⁽²²⁵⁾ igyekezett összegezni. Nem szabad elfeledkeznünk a Soproni Szemle Kiadványai sorozatban megjelent kötetéről sem, mely a népszavazás 75. évfordulója alkalmából **383** rendezett konferencia előadásait, korreferátumait gyűjtötte egybe, olyan szerzők cikkeivel, mint Ormos Mária, Barta Róbert, Boronkai Szabolcs, Környei Attila, Horváth Zoltán, Szemerey Tamás. (Mindezzel együtt is szembetűnő, hogy az 1921. évi népszavazást követő időszak feldolgozása magyar részről jóval hiányosabb, a publikációk számban és terjedelemben is szerényebbek, mint az osztrák oldalon. Ez abból a szempontból érthető is, mivel az identitását kereső Burgenland és Ausztria történetisége sokkal érzékenyebben reagált a 20. század első felének, közepének sorskérdéseire, élénken foglalkoztatta a „Landesidentität” problémájával.)

Azt hihetnénk, hogy a szocializmus bukásával a problémák egy csapásra megoldódtak és minden akadály elhárult a tudományos igényű történeti kutatómunka elől. A rendszerváltást követően mindenestre megnőtt az érdeklődés a múlt, és azon belül is különösen a félmúlt iránt, s lehetőség nyílt az immár tabuk nélküli – ugyanakkor a levéltári törvény viszonylag szűk keretei közötti – feltáró munkára. Sopron – mint sok más település – kereste az identitását vagy éppen újrakonstruálta azt. Kitüntetések alapított, szobrokat, emléktáblákat avatott, elkészítette címerét. Az ennek kapcsán kialakított múltkép azonban nem mindig épült alapos szakmai munkára.²²⁶⁽²²⁶⁾ Ráadásul a nemzeti mítosz és a történelem összemosódott, a megszólaló történetst könnyen érthette a hazafiatlanság vádja. 1990 után a 20. század történeti problémáinak politikai rezonanciája nem halkult, sőt felerősödött. Ez nem tett jót egyes kérdések – például a népszavazás, az új- és modernkori nemzetiségi kérdés, a második világháború utáni problémák – objektív leírásának. A 19. 20. századi városi élet – csakúgy, mint az azt körülvevő világ – tele volt feszültségekkel, társadalmi és politikai nehézségekkel. Azt hiszem, hogy a Soproni Szemle jó úton jár az ideológiai konstrukciókat, kategorikus értékítéleteket kerülő, sokaknak talán kissé faktografikusnak tűnő írások közrebocsátásával, amelyek az elmúlt század eredményeit nem becsülik sem le, sem pedig alá, és tartózkodnak a néha oly jellemző nosztalgikus, vagy elítélő tónusú megnyilatkozásoktól.

A Szemle politikatörténeti tanulmányainak jelentős része egyébként 20. századi témákat dolgoz fel. Jóllehet vannak 19. századi választás-történetek,²²⁷⁽²²⁷⁾ jelent meg tanulmány az adminisztrátori rendszerről, és komoly értékeket tud felmutatni a két – 1998 és 1999-ben megjelent – 1848-49-es szám, a dualizmus politikatörténetével kapcsolatban például igen hiányosak a publikációk. Komoly értéket képviselnek viszont e téren Kelényi Ferencnek az 1960-as években²²⁸⁽²²⁸⁾ valamint Horváth Zoltánnak az 1980-as és 1990-es évek fordulóján²²⁹⁽²²⁹⁾ megjelent tanulmányai, amelyek az 1848 utáni

polgáriasodás és városfejlődés folyamatára világítanak rá. A 20. századdal kapcsolatban épp az ilyen jellegű írások hiányoznak, holott a helytörténetírásnak elsősorban az emberek, közösségek, kisebb-nagyobb térségek, tájegységek hétköznapi életéről, társadalmi mozgásáról kell tudósítania. E tekintetben figyelemre méltó munkát végzett Hárs József, aki csaknem három évtizeden át jelentette meg a 20. század művelődéstörténeti [384](#)összsképeinek mozaikjait a folyóirat hasábjain. A képet árnyalják a közlekedés- és intézménytörténet – köztük az oktatásügy – tárgyában megjelent írások, hiányzik viszont a tematikájában, beállítottságában, nyelvében is sokszínű 20. századi soproni sajtó történetének feldolgozása.

A társadalomtörténet terén, azt hiszem, sokkal nagyobb figyelmet kell fordítanunk a nemzetiségek – Sopron esetében a németiség, a megye tekintetében a horvátok – szerepének kutatására. E tárgyban legújabban Boronkai Szabolcs irodalomtörténeti kutatásait érdemes kiemelni. Boronkai a németetek identitás-konceptióinak, haza-fogalmának elemzésével nem csupán a kérdés 19. századi értelmezéséhez járul hozzá, hanem a 20. század etnikai viszonyainak vizsgálatához is hozzásegít. [230\(230\)](#) A témában nagy adósságot pótol a 2004. évi 2. és 3. szám, amelyeket a német–magyar együttélés történeti problematikájának szenteltek a szerkesztők. Tisztázásra vár még azonban más fontos etnikai, vallási csoportok – a horvátság és a zsidóság – modernkori szerepének, helyzetének vizsgálata. (Utóbbiak történetéről Raab Márton 1957-ben [231\(231\)](#), Csekő Ernő pedig a 2005-ben [232\(232\)](#) közölt kitűnő dolgozatot. Mindkettő alapvetően a kérdéskör konfliktustörténetét igyekezett megjeleníteni.) Elemeznünk kell, hogy a magyarságtól eltérő műveltség milyen mértékben hatott a modernizáció általános vonásainak (városkép, cégtáblák, egy-egy foglalkozás szerszámkészlete, az újságolvasás kultúrája, a nők helyzetének alakulása, a szabadidős tevékenység és hasonló kérdések) megjelenésére a városban. Ez azért is fontos, mivel Sopron nem utolsó sorban földrajzi helyzetéből, polikróm etnikai, vallási és kulturális berendezkedéséből adódóan volt képes szervesen integrálni a modern, polgári környezetkultúra elemeit.

A modernkor-kutatással kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy indokolt lenne a történelmi szövegek szemantikai univerzumának újragondolására. Vagyis: nagyobb hangsúlyt kell helyezni a fogalom-használat pontosságára. A múltban és napjainkban is eluralkodott, ám tudományosan értelmezhetetlen, a szimbólumpolitizálás gyakorlatából kölcsönvett, illetve az aktuális politikai kánon igényeinek megfelelően alkalmazott kifejezések (pl. hűségűtlenség, haladás, nacionalizmus, pángermanizmus és más hasonlóan absztrakt kategóriák) jóval árnyaltabb alkalmazására, kritikus és a történettudomány módszerei segítségével explikált megközelítésére van szükség. A feldolgozandó témákat illetően úgy látom, hogy az alapkutatások elvégzését követően már elemző értékelő tanulmányok közzétételére is lehetőség nyílik. Szükség lenne a 20. század második felének korszerű szellemű, ideológiai kötöttségektől mentes feldolgozására, és a politikatörténet mellett a társadalmi, civil élet instrumentalizálódásának bemutatására. [233\(233\)](#) A városban a gazdasági, kulturális, tudományos, ifjúsági, sport- és politizáló egyesületeknek olyan széles tárháza áll a kutatók rendelkezésére, amelyet feltétlenül ki kell használni és a Soproni Szemlében ismertetni.

A jövőbeni feladat tehát a 20. századi város és megye változási törvényszerűségeinek feltárása és ezzel párhuzamosan a városban élő emberek, családok, közösségek viszonyrendszerének [385](#)rekonstruálása. Ebben a munkában különböző szemléletű, de egyformán komoly szakmai elhivatottságú történészekre van szükség. Frank Ankersmit holland történészt idézve: „a régi típusú történész mindig a lényegre akarja feltárni, s ezért még akkor is a fa törzse érdekli, ha éppen a leveleit vizsgálja. A posztmodern kutató viszont eredetüktől függetlenül tanulmányozza az őszi szél által szerte sodort leveleket, s ha még ezen túl is érdekli valami, akkor az nem a levelek régi helye a fán, hanem egymáshoz való pillanatnyi viszonyuk.” [234\(234\)](#) A Soproni Szemle a különböző, de szakmailag megalapozott felfogásoknak, a történészi alkotó munkának, legjobb hagyományaihoz híven, a következő években is

minden bizonnyal színvonalas publikációs teret fog biztosítani.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / **Anton Sigel: Bánfalvi temető Johann Kraus síremlékével, 1837.** Akvarell, toll. A Soproni Múzeum tulajdona. Ltsz.: K.2002.1.1 386

Anton Sigel: Bánfalvi temető Johann Kraus síremlékével, 1837. Akvarell, toll.
A Soproni Múzeum tulajdona. Ltsz.: K.2002.1.1

386 Kovács József László: A Soproni Szemle jelentősége az irodalomtörténet számára

Elhatározásomat, hogy élethivatásnak az irodalomtörténet kutatását választottam, elsősorban egy folyóiratnak és két nagyszerű embernek köszönhetem. Nem nehéz kitalálni: a folyóirat a Soproni Szemle, és hogy szellemi nevelőatyámról, Csatkai Endréről, valamint Professzoromról, kitűnő mesteremről, Mollay Károlyról beszélek. Mollay Professzor Úr már a Soproni Szemle újjászületésekor természetes tényként tette fel a kérdést: „Jóska, ugye előfizeti a Soproni Szemlét? Később talán írhat is majd a lapba” – tette hozzá biztatva. Bandi bácsi már az induláskor, 1955-ben adott kisebb-nagyobb feladatokat, 1957-ben meg is jelent első kisebb írásom a Szemlében Sárfői Miklósról és Esterházy Miklós nádor vulkapordányi malmáról.^{[235\(235\)](#)}

Mollay Károly pedig pályakezdesemkor is mellém állt, hiszen korábban is tőle tanultam az akkoriban mellőzött (szinte tiltott) német paleográfiát. Most gyakorlati módon erősítette meg kéziratolvasási ismereteimet! Fiatal tanár koromban naponta visszazötyögtem Ócsáról, az általános iskolából Budapestre a lajosmizsei vicinálissal. Utam a Múzeum körútra vezetett, ahol Kari bácsi várt rám az Országos Széchényi Könyvtár kézirtárában. Rendszeresen összeolvastuk Faut Márk lendületes és Klein Menyhért apró, szálkás betűkkel megírt krónikáját,²³⁶⁽²³⁶⁾ amelynek két írója, összeállítója a 15. század végétől 1617-ig jegyezte fel a város ügyes-bajos dolgait. Szende Katalin a tanúm rá, hogy ennek a kéziratnak feldolgozása ma sem könnyű feladat. Ugyanis Vele néztem meg a krónika 1995-ös szövegkiadása előtt a kézirat átírásának egy-egy kérdéses sorát. (Tegyük hozzá, hogy Bandi Bácsi már 1956-ban ki akarta adni a Szemle régi krónikasorozata folytatásaként – de 40 évre közbeszólt a történelem...) Azután kaptam egyéb irodalomtörténeti feladatokat is. Írhattam Juhász Gyula Sárvári Annájának 1918/19-es soproni színi évadjáról. Még ráakadtam Jávor Ervinre, egyik akkor még élő színésztársára a Magyar utcai színészotthonban.

Elnézést kérek, hogy személyes hangot ütök meg, de a Soproni Szemle személyes ügyem! Folyóiratunk nem irodalomtörténeti szaklap, de az utóbbi 50 évben sokat szolgált az irodalomtudománynak is! Pályafutásom kezdetén elfogadtam Mollay Károly szakmai tanácsát (ekkor már tegezhettem), amikor így szólt hozzám: „Nézd meg a levéltárak rejtőző soproni kincseit, ez adja meg a kutatásaid tényanyagát, aranyfedezetét! Ezt a módszert figyeltem Csatai Endre kisebb irodalomtörténeti írásaiban is: a „Sopron és Vörösmarty”, „Sopron és Virág Benedek”²³⁷⁽²³⁷⁾ típusú kis portréban. Az elmúlt ötven esztendő irodalomtörténeti írásai minden korszakhoz tényekkel és gazdagító összefüggésekkel szolgáltak! Hol apró, elfelejtett adatok épültek be nagyobb összefüggésekbe, hol pedig nagyobb tanulmányok összefüggő vizsgálataira került sor.

³⁸⁷Nézzük meg ezt közelebbről, ha vázlatosan is! Kezdjük a késő-középkorral! A fiatal Mollay már 1939-ben lényeges összefüggéseket fedezett fel Gugelweit Jánosról. 1957-ben és a következő évben „Kottaner Jánosné és naplója” című tanulmányában nemcsak történeti forrást, hanem lényegileg az első hazai, soproni származású politikus asszony diktált visszaemlékezését tette közzé. Később ebből született meg jelentős szövegkiadása a *Wiener Neudrucke* sorozatban. A „Többszínűség a középkori Sopronban” (1967–1968)²³⁸⁽²³⁸⁾ több részes tanulmánya szintén fontos írás. A nyelvészeti indíttatású tanulmány több ponton kötődik az irodalomtörténethez is. Mollay elemzése meghatározza, hogy „a soproni ifjak egyetemi tanulmányainak elősegítésére létesít alapítványokat” a soproni polgárság, de tanulmányaik során a fiatalok elsajátítják a német irodalom ismeretvilágát is. A német nyelv használatkor irományaikban a közép-szász – a lutheri – nyelvi normát használják. Latin nyelvű írásaik elemzésekor Mollay megfigyeli egyúttal egyházi és világi szakaszokra bontva az írásbeliség megoszlását.

Sopron irodalmi írásbeliségének több századon át jellemző jegye lesz ez a többszínűség. Lackner Kristóf drámái például latin nyelvűek, de magyar leveleit is könnyed, alapos nyelvismerettel írja a főnemeseknek és egy Andreas Kielmann nevű diáknak egyaránt. II. Ferdinánd feleségével, Gonzaga Eleonórával olaszul levelezett. Apja, Lackner Ádám ötvösmester életpályáját levéltári források nyomán rajzolhattam meg 1967-ben. Wirt Mihály Wittenbergből küldött tanulmányi jelentését, amely kitűnően példázza a soproni értelmiség kialakulásának folyamatát, 1972-ben tettem közzé.²³⁹⁽²³⁹⁾ A forrás fontosságát jellemzi, hogy azóta a neveléstörténeti szaksajtó is gyakran idézi a Soproni Szemléből.

Rózsa György: „Lackner Kristóf, a rézmetsző” című tanulmánya megkereste humanistánk helyét az emblematika nemzetközi áramlatában. Korábban Németh Sámuel 1940-ben publikálta válogatásban a Mértékletességi Egylet ritkaságszámba menő 1619-es tervezetét. A teljes szöveg remélhetően megjelenik az egész *Levelezési Könyv* kéziratával. A Soproni Szemléhez visszatérve, Grüll Tibor, több, a 16–17. századi városi irodalmat feldolgozó tanulmány szerzője, 1991-ben közzétette pályaképet az

elfelejtett Kőszegi Szekér Mátyás magyar prédikátoríróról. Felfedezte Lacknernek csak hírből ismert jogi munkáját, amit valószínűleg a *Politia* kéziratában talált meg. Ester-házy Miklós 1620-as Sopront „intő” levelét 1969-ben tettem közzé. Thuróczy Katalin dramaturg idén, 2005-ben beépítette ezt a levelet *Kerített város* című drámájába, a Soproni Szemle szövegközlése alapján. Az új színdarabot Hegedüs Géza Lackner drámája előzte meg, amelynek néhány fonákságát joggal tette szóvá Hárs József a Soproni Szemlébe írt glosszájában 1977-ben.

Újra Mollay Károlyt kell említenem, aki Rauch András: *Musikalisches Stammbüchlein*-jének kottás és szöveges kiadását elemzi „A világi zene jelentkezése Sopronban” című tanulmányban.²⁴⁰⁽²⁴⁰⁾ Rauch Andrásról szólva Lackner Kristóf Tudós Társasága második korszakának egyik fontos személyiségét mutatja be. Olyan alkotóról ír, akinek verses szövegei már a német *Sprachgesellschaft*-ok világához kötődnek.³⁸⁸ A tanulmány egyszerre irodalomtörténeti és soproni zenetörténet 17. századi fejezetének fontos feldolgozása is.

Csatkai Endre 17–18. századi elfelejtett soproni írókról is közölt fontos adatokat (1958). A Zrínyi-szakirodalom ma is az ő „Soproni diákverselők a XVII. század derekán” című, 1955-ben megjelent írását idézi és használja.²⁴¹⁽²⁴¹⁾ Dömötöri György *Honor postumus* címmel 1664-ben Tübingenben összeállított, Zrínyi Miklóst elsirató versgyűjteményére gondolok. A füzet soknyelvű: magyar, latin, francia, versekkel ékes búcsúztató gyászvers-gyűjtemény. Ezzel a kiadvánnyal kezdődik a soproni és Sopron megyei szerzők magyar nyelvű verselményeinek sora. Dömötöri Wittnyédy István alumnusa volt Tübingenben. Botladozó magyar nyelvű siratója mellett még a soproni Georg Preisegger is írt német szonettet a gyászversek sorában. Ez akkor népszerű formai újításnak számított. A Sopronban „grober Unger”-nek emlegetett ügyvéddel, Wittnyédyvel viszonylag szűkszavúan bánt a Szemle, bár Jenei Ferenc közölte néhány ismeretlen levelét 1966-ban folyóiratunkban. „A török flastromról” írt politikai levelet Hetyésy István tette közzé egy évvel korábban. Említsük még meg, hogy Batthyány Ádám fiainak soproni iskolázásáról (ez ismét peremterület) Horváth Mária publikált forrásokat a Szemlében (1968).

A 18. század irodalomtörténetének feldolgozása már vékonyabb szálon jelentkezik a Szemlében, de itt is vannak eredmények. Ismét Csatkai Endrére kell hivatkoznunk, aki Dobner Ferdinándról, a könyvbarátról emlékezett meg 1957-ben. E század felvilágosodás-kori soproni irodalmának fontos forrása Csatkainak Borsa Gedeonnal közösen összeállított tanulmánya a Rennauer nyomdáról (1961). Sopron 18. századi nyomdászatáról 1968-ban jelent meg Csatkai tanulmánya, ez még ma is alapírás.²⁴²⁽²⁴²⁾ A témának számos kötődése van a németországi felvilágosodás-kori irodalomhoz. ennek a szellemi áramlatnak akadt soproni rajongója is Pamer György Ferdinánd személyében, aki a lipcsei íródiáktal, Gottscheddel ápolt kapcsolatot. Róla Hammerl Lajos írt tanulmányt 1962-ben. Fried István ismeretlen Gellert-levelet tett közzé Ugyancsak Fried dolgozta fel a Gottsched szelleméhez kapcsolható soproni folyóirat történetét. Fontos kapcsolattörténeti írások a Rummy Károly György rövid soproni időszakával foglalkozó tanulmányai is (1963).²⁴³⁽²⁴³⁾ A 18. század vége felé már Jéna felé vezettek a Soproni teológusdiákok útjai. Ezek egyikéről, a romantika felé is hajló Bredetzky Sámuel szuperintendensről a 2002-es évfolyamban írtam. Bredetzky Schiller jénai tanításának hallgatása mellett már Goethe weimari palotájába is utat talált. Itt említendő Csatkai fontos ünnepi évfordulós portréja, a „Schiller és Sopron” című rövid írás (1959).²⁴⁴⁽²⁴⁴⁾

Folyóiratunkban irodalomtörténetileg a 17. mellett talán a 19. század a leggazdagabban feltárt időszak. Ebben a korszakban három író-személyiség kap központi szerepet: Kis János, Kazinczy barátja; Petőfi és Frankenburg Adolf.

³⁸⁹Kis Jánost, a versíró evangélikus szuperintendenst, a Soproni Magyar Társaság egyik alapítóját a széphalmi mester igazából érdemén felül túlbecsülte. A 20. század harmincas éveigi a tisztos feledés

fedte nevét. Verseit utoljára Toldy Ferenc adta ki a 19. század közepén. A Magyar Irodalomtörténeti Ritkaságok sorozat 1937-ben megjelent soproni kötetében Házi Jenő jegyezte le az emlékeztető tisztelgő mondatot: „Kis János egészen Soproné! Itt végezte az iskoláit és 16 évi távollét után 1808-ban ide tért ismét vissza, mint ev. lelkész, hogy 1846-ban bekövetkezett haláláig állandóan Sopronban dolgozzék” A fentieket még azzal egészítette ki, hogy Kis „emlékét minden soproni magyarnak kegyelettel kell megőrizni.” A „Sopron tájkához” című verset Házi találta meg újra! A megbecsülés mellett sem feledhetjük azonban Horváth János-nak, a kiváló irodalomtörténésznek egy fontos mondatát a „Magyar Versek Könyve” jegyzeteiből : „Eredeti verse kevés.” Ez bizony igaz!

Fried István joggal állapítja meg a Szemlébe írt „Kis János klasszicizmusához” című tanulmányában: „Kis János helyzete és költészete egymást magyarázza.(...) Kazinczyt követte, mikor „eredeti” versek helyett csupán 'Gyps-Abgussokat' [azaz gipsz másolatokat – K.J.L.] adott; de eredetét követelő társainak is eleget akart tenni, mikor fordításaiban tudatosan eltért a mintától...” „Nem provinciális költő, de a külhoni felvilágosodás eszméit a magyar viszonyokkal, saját – rendhagyó – pályájával szembesítette.” (1974)²⁴⁵⁽²⁴⁵⁾ A költő munkásságának kutatásában Terestyényi Ferenc 1956-ban írt nyelvtörténeti tanulmánya: „Kis János nyelvének egységesítő hatása a magyar irodalmi nyelvre a XIX. század első harmadában” hozta a legtöbb eredményt.²⁴⁶⁽²⁴⁶⁾ Kis János nézete szerint a dialektusokat fel lehet használni a nyelv gazdagítására! Pedig Kölchey Ferenc éppen a Tudományos Gyűjteményben 1817-ben megjelent recenziójában a Csokonai, Berzsenyi és Kis János verseiben található tájszókat ítélte el a „fentebb nemű poézis” nevében. Ötven év múltán is elfogadhatjuk a nyelvész véleményét: Kisnek „az akkori irodalmi nyelv normájának tartott kiegyensúlyozott nyelve el nem hanyagolható egységesítő hatást fejtett ki a megszilárdulás útjára lépett magyar irodalmi nyelvre”. Maradt még további kutatni való Kis és barátai soproni szereplése kapcsán. Kelényi Ferenc „Kazinczy soproni kapcsolata” (1959) valamint „Berzsenyi és Sopron” (1961) című két tanulmánya inkább az addigi szakirodalom pontos összegzése. Nagyobb haszonnal vehetjük azonban kézbe az olyan levéltári kutatásokra épülő tanulmányt, mint Soós István 1987-es forrásközlését, amelyben Kis János Döbrentei Gáborhoz írt levelezését tette közzé.

A század másik nagy költőjét illetően Csatskai Endre még 1948-ban, a szabadságharc a centennárium évében „Petőfi Sopronban” címmel egy fontos és sokat idézett füzetet adott ki. Első sorait idézzük: „Petőfi Sopronban. Tizenhét éves fiatalember. Szinte gyermek még. De az életiskola jó néhány keserves osztályát kijárta már.” Érthető, hogy 1959-ben érdeklődve figyelt fel a botanikus Csapody István kezéből hozzá juttatott kolligátumra, amelyet dédapja, Scheffer István tanár könyvei közt talált. A kézírásos gyűjteményben egy vers olvasható, amelynek szerzője állítólag Petőfi Sándor: Ilyen címmel másolták le: „*Testvéreinknek az elnyomott földön. Elpusztult Jerusálem, fel fogsz épülni még.*”²⁴⁷⁽²⁴⁷⁾ A vers így kezdődik: „*Háromszázados 390koporsó! hazám ! / Fogadd száműzött fiadnak dalát;*” Csatskai hamar megállapíthatta: „Természetesen nagy öröm lett volna, ha a fenti versben lappangó, ismeretlen forradalmi Petőfi-verset őrzött volna meg a soproni kézirat, azonban erről nem lehet szó. Nem éri el a nagy költő szintjét. A kézíratos gyűjtemény így sem érdektelen. Csatskai ismerteti is a kéziratban lemásolt versek szerzőit, akik a 19. századnak részben ismert, részben elfelejtett költői.

Petőfi soproni hatástörténetének, az evangélikus líceumban továbbélő szellemének Pröhle Jenő szentelt alapos, kitűnő forrástanulmányt folyóiratunk 1974. évi évfolyamában „Petőfi költészete és szelleme a soproni evangélikus líceumban a kiegyezésig” címmel. (Az 1843/ 44-es tanévben a Magyar Társaságban már szavalták Petőfi *Merengés* című versét dec. 16-án, majd dec. 23-án Eörsze István az *Én*, a következő év febr. 10-én pedig Belák István *Az utolsó alamizsna* című verset adta elő a Magyar Társaságban.²⁴⁸⁽²⁴⁸⁾ A következő, 1844/45-ös tanévben Horváth Károly „töredéket” mutatott be *A helység kalapácsából*. Érdekessége az, hogy a Pesti Divatlapban való közlése után egy héttel már mutatványként bemutatták Sopronban!) Pröhle megállapítja: „A Magyar Társaság tagjai, íme, „vadásztak” Petőfi verseire, még mielőtt patrónusuk, Kis János, a Petőfit megelőző harmadik irodalmi

nemzedék ünnepelt lírikusa – az irodalomtörténetben páratlan gesztussal – megajándékozta őket az első Petőfi kötettel. A következő lépés: 1845. márc. 29-én „megrendelni határozattak ... Petőfinek hátralévő munkái...”.

Petőfi az *Életképek* munkatársaként 1847-ben, a lap egykori főszerkesztője, Frankenburg Adolf nyugdíjasként öreg korában, 1868-ban tért vissza fiatalsága Sopronjába. Berecz Dezső 1955-ben a megújult Soproni Szemlében ébresztette emléket „Frankenburg arcvonásai” című írásában. Frankenburg feladatvállalását jellemezve Mikszáth Kálmánt idézte: „Hozzáfogott magyarosítani az ódon német várost. Izgatott, írt, művészeti kört alapított, s addig el sem ment onnan, míg meg nem érte, hogy magyarul beszélnek.” „Középszerű író volt, de hasznosabb sok nagy írónál. Közkatona volt, ki vezéreket vezetett.” 1962-ben „Gondolatok Frankenburg Adolf marxista megítéléséhez” címmel jelent meg egy nem túl magvas kísérlet a Soproni Szemlében Csatai Endre afféle „elutasíthatatlan kéziratként” adhatott helyet a botladozó írásnak. 1984-ben azonban a hűséges Berecz Dezső méltó módon emlékezett meg az Irodalmi Kör alapítója halálának 100. évfordulójáról. Berecz Frankenburg Adolfot saját elődjének tartotta. Az Irodalmi Kör 1877-es megalapítása természetesen nem nevezhető egyetlen író sikeres kezdeményezésének. A soproni középiskolák tanárai az 1870-es évek közepétől Sopront végképp magyar szelleművé kívánták formálni. Ezért egyfajta magyar társaskör alapítására gondoltak. Frankenburg ennél többre vágyott, nagyobb közönségre gondolt, és így is tervezte az Irodalmi Kört. Az 1877-es alapszabályban feladatként is megjelent „a nemzeti szellemű és nyelvű műveltség ápolása, terjesztése és evvel kapcsolatban a magyar társas élet emelése”.

Sopron irodalma azonban a 19. században végig kétnyelvű volt. Boronkai Szabolcs 1994 és 2000 között alapos tanulmányorozatban mérte fel Therese Artner, Leopold Petz, Moritz Kolbenheyer irodalmi tevékenységét, Toldi-fordításainak értékét, majd levelezését Friedrich Hebbellel. De még Kolbenheyer 1884-ben bekövetkezett [391](#)halála után is maradt olyan nagy hatású német írója Sopronnak, mint az 1919-ben elhunyt Dóczy Lajos. [249\(249\)](#) Kétségtelen, hogy a magyar irodalom fellendülését hozta a jövő Sopronban is. Pedig sokszor csak olyan egyszerű munkásai egyengették a jövőt, mint Moller Ede, Vojtkó Pál vagy Újvári Béla. Valamennyi író-szervező tanár emlékét Berecz Dezső finom tollal megírt emlékezése idézte meg 1956-ban és 1981-ben.

A város irodalmáról, a két éven át (1911–1913) megjelenő, gyönyörű külsővel nyomtatott *Kultúráról* és a *XX. század* itt író szerzőiről, így Gyóni Géza rövid Soproni tartózkodásáról újabb tanulmányok, írások születtek folyóiratunkban. A Frankenburg Irodalmi Kör hét évtizedéről Augusztinovicz Elemér higgadtan mérlegelő tanulmánya adott alapos elemzést (1982). Az új irodalmat viták hevében fogadták Sopronban. Erről szól „Az Ady-viták soproni visszhangja” címmel Sarkady Sándor alapos elemző tanulmánya (1969). [250\(250\)](#) Gyóni Géza elhalványuló írói alakját Simkovics Gyula 1963-as tanulmánya ébresztette. Gyóni Gézának a Kultúrában megjelent írásairól még 1942-ben emlékezett meg Csatai Endre. A Kultúra évfolyamait elemezve 1968-ban azt kellett megállapítanom, hogy lapszámaiban főleg a magyar irodalom un. második vonala jelentkezett.

A Frankenburg Irodalmi Kör kiemelkedő érdeme, hogy számos alkalommal hívta meg rendezvényeire kora legjobb magyar íróit. Móricz Zsigmond soproni fellépéséről Berecz Dezső emlékezett meg 1958-ban. Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes Soproni szerepléseinek a Frankenburg Körben Hiller István volt a krónikása 1961-ben, és 1966-ban is ő írt „Századunk ismert magyar íróinak szereplése a Frankenburg körben” címmel. Juhász Gyula 1912 – ben Sopronban előadott daljátékáról Csatai Endre cikkezett 1959-ben, míg Sárvári Anna soproni színi évadjának emlékeit jómagam idéztem fel. Csatai Endre nem feledkezett meg Móra Ferenc rövid ideig tartó felsőlövői tanárságáról sem (1962). Bródy Sándor és Sopron címmel 1960-ban vehették kézbe a Soproni Szemle olvasói Csatai rövid írását. Jávör Ottó a Sopronban diákoskodó Kónya Lajosról tette közzé emlékeit 1984-ben. Kónya Lajos maga is írt „Soproni évek” címmel egy dokumentumnak is felfogható regényt, amely csak 1973-ban, halála

után jelen t meg. Meleg hangon emlékezik Becht Rezső számára is otthont jelentő lakásáról, az őt baráti szellemben fogadó idősebb írójáról.

Végül néhány, a Soproni Szemlében megjelent rangos írói nekrológ említésével egészítjük ki a felsorolt tanulmányokat. Becht Rezső beszéde 1964-ben a meseíró Dorosmay János pályájáról emlékezett meg. 1972-ben Kónya Lajosról írt, 1974-ben pedig Boháti Róbert műfordítóról, a ponzichter nyelvjárásban írt kitűnő versek írójáról. Mollay Károly egykori gimnáziumi tanáráról, Kunszery Gyuláról vázolt fel szeretetteljes, alapos pályaképet folyóiratunkban 1973-ban. Sarkady Sándor Becht Rezső sírjánál mondott gyászbeszéde 1976-ban jelent meg. A novellista Szabó Jenőről 1984-ben és Berecz Dezsőről 1985-ben írt nekrológja segíteni fognak abban, hogy egyszer majd az utolsó 50 év történetéről is *sine ira et studio* írassunk. [251\(251\)](#)

[392](#)Sarkady Sándor 1978-ban „A mai Sopron irodalmi élete” címmel tartott nyitó beszédet a „Soproni napok Budapesten” című rendezvényen. Mollay Károly fontosnak tartotta a város szellemi körképét adó köszöntő közzétételét folyóiratunk soron következő számában. Szinte jelképesen – ugyanebben a számban – a 17. századi katonaköltőről „Wathay Ferenc Sopronban” címmel írt tanulmányom következett. [252\(252\)](#) Így adnak kezét egymásnak 50 éven át a Soproni Szemlében az egymáshoz kapcsolódó irodalmi évszázadok.

A Soproni Szemle ebben is eleget tesz vállalt hivatásának. A kezdetektől napjainkig összegyűjti és közzéteszi az egymást követő korszakok legfontosabb íróiról született írásokat. A *soproni parnasszus* a címe 2003-ban megjelent irodalomtörténetemnek is. [253\(253\)](#) A város irodalomtörténeti képe: Scarbantia – Ödenburg – Sopron irodalma. Így lesz teljes a kép a kezdetektől napjainkig a Soproni Szemlében, az újrandításának 50. évét ünneplő folyóiratunkban.

Anton Sigel: Parkrészlet (Erzsébet kert?), 1838. Akvarell, toll.
A Szépművészeti Múzeum letétje. Ltsz.: K.2001.17

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / **393**Németh Ildikó: Oktatástörténeti cikkek a Soproni Szemlében

393Németh Ildikó: Oktatástörténeti cikkek a Soproni Szemlében

A Soproni Szemle mintegy hat évtizedes fennállása alatt az ott megjelent írások jelentős hányada kapcsolódott valamilyen szinten a város és a vármegye iskola- és oktatástörténetéhez. Voltak nagy ívű tanulmányok egy-egy tanintézet történetéről, és néhány soros cikkecskék egy-egy érdekes neveléstörténeti mozzanatról. Voltak olyan szerzők, akik rendszeresen jelentkeztek iskolatörténeti műveikkel, sokkal több azonban azoknak a száma, akik csak egy alkalommal írtak e témában a Szemle hasábjain.

E sorok szerzőjének az oktatástörténeti visszatekintés megírásakor már rendelkezésére álltak Jankó Ferenc tudománymetriai vizsgálatának adatai, melyekre köszönettel támaszkodik az arányok érzékeltetése végett. A Heimler korszakban (1937–1944) az összes publikáció mintegy 30%-át tette ki a kultúrtörténet, ennek 10%-a volt a pedagógiatörténeti írás. Csatkai Endre főszerkesztősége idején (1955–1970) a kultúrtörténet aránya 23% körül mozgott, ennek 17%-a pedagógiatörténeti tanulmány. Mollay Károly főszerkesztősége alatt (1970–1997) körülbelül 22% volt a kultúrtörténeti jellegű írás, ennek 19%-a pedagógiatörténet. Az utolsó, 1998 óta tartó korszakban 15% körül volt a kultúrtörténet aránya, ennek 18%-a pedagógiatörténeti cikk. Összességében a Szemle fennállása óta a publikációk

mintegy 22%-a foglalkozott kultúrtörténettel, ezen belül 17% pedagógiatörténettel. A számok további sorolása helyett meg kell jegyezni, hogy az oktatástörténeti vonatkozású cikkek köre ennél jóval szélesebb: az irodalomtörténet, a művészettörténet, a technika- és tudománytörténet egyaránt szoros kapcsolatban áll az iskola- és oktatástörténettel.

Az alábbiakban néhány tendenciára szeretnénk felhívni a figyelmet, melyek a fenti tárgykörrel szóló írásokra jellemzőek. Az egyes megállapítások alátámasztását hivatottak szolgálni az idézett cikkek – a tanulmányok nagy számára való tekintettel csupán véletlenszerűen kiválasztott példákkal illusztrálhatjuk az oktatástörténetírás sokszínűségét.

Külön csoportot alkotnak az egy-egy soproni (ritkábban községi) iskola történetét felölelő tanulmányok. Ezek az adott tanintézet alapítástól a bezárásig, esetleg napjainkig zajló történetét mutatják be, vagy működésének egy-egy korszakát. Előbbire számtalan példa van: Házi Jenő, a Soproni Levéltár hajdani legendás főlevéltárosa Sopron középkori egyháztörténetéről szóló könyve megírásával egyidőben az első soproni plébániai iskola történetéről közölt a Szemlében máig alapvetőnek számító tanulmányt.²⁵⁴⁽²⁵⁴⁾ Ugyancsak egy tanintézet egész történetét felölelő írás Losonczy Zsuzsanna Laehne-intézetéről szóló cikke.²⁵⁵⁽²⁵⁵⁾ Máig is létező iskola működésének egy korszakát tárja az olvasók elé Taschner Frigyes kisegítő iskoláról szóló írása.²⁵⁶⁽²⁵⁶⁾

A legtöbb tanulmány egy-egy tanintézet életéhez kapcsolódóan mutat be néhány mozzanatot: neveléstörténeti jelenséget, diákot, tanárt, egyesületet, stb. Van köztük nagyobb lélegzetű írás és egészen rövid cikk is. Ilyen „résztémáról” szolt például Szabó Jenő alig kétoldalas cikke 1976-ban a mai Széchenyi Gimnáziumban folyó százévnél 394rajzoktatásról.²⁵⁷⁽²⁵⁷⁾ Az ilyen látszólag jelentéktelen témának is van jelentősége, hiszen a Széchenyi Gimnázium elődjének számító főreáliskolában (amely pontosan száz évvel a cikk megjelenése előtt, 1876-ban vált teljes nyolcosztályú főreállá) az adott korban nagyon magas színvonalon folyt a rajztanítás: olyan tanárok oktatták a tanulókat szabadkézi és mértani rajzra, mint Seemann Kálmán és Hauser Károly, akik maguk is művészi fokon rajzoltak és festőművészként is elismerést szereztek. Tanítványaik számos országos és nemzetközi kiállításon szerepeltek rajzaikkal. A legnagyobb számban az evangélikus líceum történetével kapcsolatban születtek tanulmányok. Becht Rezső, Emresz Károly, Németh Sámuel mellett sokan írtak a líceum különböző korszakainak történetéről – úgy is mondhatnánk, állandó témája ez a Szemlének.²⁵⁸⁽²⁵⁸⁾ Legalább annyira, mint a líceumban működő első magyarországi önképzőkör, az 1790-ben alapított Magyar Társaság története, melynek a Szemle fennállása óta folyamatosan jelentkeznek újabb és újabb krónikásai.²⁵⁹⁽²⁵⁹⁾

Jelen van a Szemlében az 1919-ben Sopronba került Bányászati és Erdészeti Akadémia, a későbbi Erdészeti és Faipari Egyetem története is.²⁶⁰⁽²⁶⁰⁾ A főiskola Sopronba kerülésének ötvenedik évében, 1969-ben több évfordulós cikk is megjelent, mind az egyetem történetével, mind diákjainak és tanárainak az 1919. évi tanácsköztársaság napjaiban folytatott tevékenységével kapcsolatban.²⁶¹⁽²⁶¹⁾

Gyakori jelenség, hogy a tanintézetek fennállásának kerek évfordulóin az igazgatók, tanárok a Szemle hasábjain emlékeztek meg iskolájukról. A két legnagyobb múltra visszatekintő gimnázium, a Széchenyi István Gimnázium, vagy a Berzsenyi Dániel Evangélikus Líceum jubileumi évfordulóin rendszeresen jelennek meg rövid tudósítások.²⁶²⁽²⁶²⁾ Van olyan intézmény, amely időközben már megszűnt, és amelynek történetéről már csak a Szemlében olvashat az érdeklődő kutató, ilyen például a gépipari szakközépiskola, amelynek kerek évfordulóin az iskola tanára, Egész Kálmán írt jubileumi összefoglalókat.²⁶³⁽²⁶³⁾

Bár kisebb számban, de vannak a vármegyei oktatásra vonatkozó cikkek is: a Nagylozs történetét szisztematikus alapossággal kutató, eredményeit a Szemlében publikáló Mikó Sándor a lozsi iskoláról

is közölt cikket. Krammer Jenő két alkalommal is közzétett egy-egy rövidebb írást a kismartoni polgári iskoláról.²⁶⁴⁽²⁶⁴⁾

Külön fejezetet érdemelnek az egyes tanintézetekhez kapcsolódó neves személyiségek: egykori diákok és tanárok életét, munkásságát bemutató írások. A diákéletet bemutató ³⁹⁵viszonylag kevés számú közlemény között kiemelkedően színes és szórakoztató Berecz Dezső családi indíttatású írása a 19. század közepének líceumi viszonyairól: Berecz József tanító Sopronban tanuló Ábel fiához írt levelei rendkívül plasztikusan tárják az olvasó elé a korabeli iskolai viszonyokat és szülői aggodalmakat.²⁶⁵⁽²⁶⁵⁾ Ugyancsak a líceumi diákélethez kapcsolódik a későbbi nagyhírű természettudós, Gombocz Endre diákéveit taglaló cikk.²⁶⁶⁽²⁶⁶⁾ Az egyes tanintézetek jeles tanáiról, a város társadalmi, kulturális életének jelentős alakjairól is számos tanulmány, életrajz született. Sajnos, kevesen tudják ma már, ki volt Bünker János Rajnárd evangélikus tanító,²⁶⁷⁽²⁶⁷⁾ akinek a nevét viselő belvárosi közön nap mint nap keresztülvágnak, vagy éppen ki volt Wallner Ignác, a főreáliskola jeles tanára, akinek Villa-sori egy-kori házát a városvezetés tervei szerint reprezentatív városi vendégházzá alakítják a közeljövőben.²⁶⁸⁽²⁶⁸⁾ Kevesek előtt ismert például a régi Sopron jellegzetes szegleteit megörökítő festőművész és rajztanár, Hauser Károly neve,²⁶⁹⁽²⁶⁹⁾ és alig néhány szakember, lelkes helytörténész tud a hajdani fertőrákosi püspöki kastélyban Wilfing József rajztanár és festőművész vezetésével 1860-tól működő üvegfestő műhelyről, ahol Wilfing a győri székesegyház restaurálásakor a Héderváry-kápolna gótikus ablakainak üvegfestményeit vagy a soproni Szent Mihály és orsolyita templomok üvegfestményeit készítette, restaurálta.²⁷⁰⁽²⁷⁰⁾ Szükség van arra, hogy újra meg újra felidézzük városunk elfeledett nagy alakjait.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a Szemlében megjelenő nekrológok is érdekes és egyedi adalékokkal szolgálnak egy-egy tanár, neves tanítvány életrajzához. Az utókor szemszögéből visszatekintve néha hátborzongató olvasni a nekrológokat, melyeket a kortársak, illetve a későbbi „nagyok” írtak a nagy elődökről. Lauringer Ernő, a főreáliskola tanára és igazgatója, a Soproni Múzeum igazgatója a Szemle indulásakor, 1937-ben emlékezett meg tanártársáról és múzeumi kollégájáról, a régész Bella Lajosról, akinek nevéhez a várhelyi ásásokon Közép-Európa egyik legnagyobb Hallstatt-kori temetőjének és településének feltárása fűződik.²⁷¹⁽²⁷¹⁾ Lauringertől pedig alig néhány év múlva Augusztinovicz Elemér búcsúzott.²⁷²⁽²⁷²⁾ Mihályi Ernőt, a bencés tanárt, aki a Soproni Szemle szerkesztőbizottságának kezdetektől tagja volt, és aki úttörő kutatásokat végzett a Soproni műemlékvédelemben (nem mellesleg ő vezette be Magyarországon elsőként a múzeumi történelemórákat is), Csatkai Endre méltatta.²⁷³⁽²⁷³⁾ Interjúként indult, posztumusz, emlékező írás lett a legutóbbi idők egyik nagy soproni tanáralakjával, a líceum legendás latintanárával és igazgatójával, Kozák tanár úrral folytatott beszélgetés, melyet Dominkovits Péter készített.²⁷⁴⁽²⁷⁴⁾

Érdemes megvizsgálnunk azon cikkek körét is, amelyek más tudományágakkal való kapcsolódási pontokon keresztül köthetők az oktatástörténethez. Az érdeklődő kutató ³⁹⁶száma itt már szükség van bizonyos háttérinformációk ismeretére ahhoz, hogy iskolatörténeti tárgyú adatgyűjtéshez ezen tanulmányokat is figyelembe vegye. Így például a jeles események, évfordulók megünnepléséhez kötődő írásokban is felbukkannak iskolatörténeti vonatkozások. I. Ferenc József 1884-es soproni látogatása alkalmával különböző tanintézetekbe is ellátogatott, sőt, a tisztii leánynevelde (ma a Ruhagyár épülete a Rákóczi utcában) újonnan épült második emeletének középpontjában álló házi kápolna felszentelésén és az első ünnepi misén is részt vett Erzsébet királynéval együtt.²⁷⁵⁽²⁷⁵⁾ Hasonló látogatás volt 1930-ban Horthy Miklós Soproni útja: a kormányzó az Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Kara új épületének (ma Deák téri Általános Iskola) felavatására érkezett, és programjában szerepelt a Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola meglátogatása is.²⁷⁶⁽²⁷⁶⁾

Az iskola- és oktatástörténettel kapcsolatosak azok a technika- és tudománytörténeti vonatkozású

íráások, melyek egy-egy nagy jelentőségű, Sopronban végzett megfigyelés, kísérlet történetét írják le. Technikatörténeti kuriózum például, hogy az első magyarországi telefonkísérlet Sopronban, a főreáliskola és a kaszinó közt zajlott 1877-ben, a főreáliskolások aktív részvételével. A kísérlet százéves évfordulóján Mesterházy Sándor közölt cikket a Szemlében.²⁷⁷⁽²⁷⁷⁾ Egy másik példa az oktatás és a gyakorlati élet összekapcsolódására, hogy a Laehne-féle magánnevelőintézetben 1885-től az intézet 1918-as megszűnéséig meteorológiai megfigyelőállomás is működött, a méréseket a tanárok végezték, erről Várkuti János írt.²⁷⁸⁽²⁷⁸⁾

Az irodalomtörténet iskolatörténettel kapcsolódó pontjaira számos példát hozott Boronkai Szabolcs elmúlt években közölt tanulmány-sorozata a 19. századi Sopron német nyelvű íróiról. Az általa bemutatott Kolbenheyer Mór, Petz Lipót, Király József Pál irodalmi munkásságuk mellett valamennyien a város jeles tanáregyéniségei voltak.²⁷⁹⁽²⁷⁹⁾

A soproni oktatástörténetet általánosságban taglaló tanulmányok csekély számban fordulnak elő. A régebbi évfolyamokban ilyen típusú – az iskolatörténet egy-egy szegmensét átfogó – írás a 19. századi soproni magánintézeteket taglaló rövid tanulmány, Hammerl Lajos tollából²⁸⁰⁽²⁸⁰⁾, vagy Legény János cikke az 1867 előtti magyar nyelvhasználatról a soproni iskolákban.²⁸¹⁽²⁸¹⁾ Modern kori összefoglalások is születtek, például Augusztinovicz Elemér a soproni gimnáziumok 1945 utáni sorsát tárgyaló, 30 évre visszatekintő tanulmánya,²⁸²⁽²⁸²⁾ vagy a korszellemnek megfelelő Venesz Ernő-féle írás az oktatási és közművelődési intézményi együttműködésről 1983-ban.²⁸³⁽²⁸³⁾ Főként az utóbbi időszak tematikus számokra törekvő szerkesztési módja ad lehetőséget arra, hogy kifejezetten iskolatörténeti témájú cikkeket gyűjtsünk egy csokorba. Ilyenkor jelentősebb szakembereket felkérve igyekszik a szerkesztőség a résztémák mellett általánosabb áttekintéseket ³⁹⁷is megjelentetni. 1996-ban az összevont 2–3. szám központi témája volt az iskolatörténet, ebben olyan átfogó cikkek jelentek meg, mint Környei Attila egyedi hangvételű, több évtizedes egyéni kutatási és kiállításrendezői tapasztalatot is felvonultató tanulmánya a 19–20. századi Soproni oktatástörténet kérdéseiről.²⁸⁴⁽²⁸⁴⁾ A hazai iskolatörténetírás nagy alakja, Mészáros István professzor úr, neveléstörténész, a Soproni bencés gimnázium történetének krónikása is megtisztelte azzal a Soproni Szemlével, hogy leírta gondolatait Sopron város iskolatörténetéről.²⁸⁵⁽²⁸⁵⁾ Az 1998. évi 2. szám írásait a „Tudomány és oktatásügy” főcím fogja össze, a 2003. évi negyedik szám fő cikkei pedig az „Iskolatörténet és várostörténet” fejezetcím alatt jelentek meg.²⁸⁶⁽²⁸⁶⁾

Végezetül röviden meg kell emlékeznünk az elmúlt évtizedek rendszeres szerzőiről is, akik munkásságukkal jelentős mértékben gyarapították a hely- és iskolatörténet írást. Az egy-egy írást jegyző alkalmi szerzőket terjedelmi okokból sem áll módunkban felsorolni. Meg kell azonban emlékeznünk olyan jeles szerzőkről, mint Csatai Endre, Veszeka László, Németh Sámuel, Kelényi Ferenc. Ők azok, akik a legtöbb tanulmányt publikálták oktatástörténeti témában. Csatai Endréről (aki CS.E. monogram alatt, vagy László Ernő néven is publikált) tudjuk, hogy ő volt a Szemle egyik legtermékenyebb és legsokoldalúbb szerzője. Pedagógia történeti vonatkozású írásai jellemzően kisebb cikkek, időnként több téma is egy-egy írásban. Számtalan apróság mellett írt például az orsolyiták iskolai múzeumában őrzött lorettói óráról, a magánrajziskolát alapító Ehrlinger János rajztanáról csakúgy, mint egy 1810-ben kiadott matematikatanönyvről.²⁸⁷⁽²⁸⁷⁾

Verbényi (Veszeka) László is a kezdetektől írt a folyóiratba, túlnyomórészt oktatás- és irodalomtörténeti témákban. Legjelentősebb írása, a gazdag forrásanyagon alapuló, folytatásos tanulmány a soproni rajziskola történetéről, amely különlenyomatként is megjelent. Előszóval foglalkozott a reálirányú nevelés és a magyar nyelv terjedésének kérdésével.²⁸⁸⁽²⁸⁸⁾ Németh Sámuel, az evangélikus líceum tanára és igazgatója által írt tanulmányok szinte kivétel nélkül a líceum történetéhez fűződnek: írt a diákokról, hajdani tanárokról, a híres líceumi könyvtár érdekességeiről.²⁸⁹⁽²⁸⁹⁾ Kelényi

Ferenc is kultúr- és pedagógiatörténettel foglalkozott: írt az óvónőképzés, a tanítóképzés, a leányiskolai nevelés kezdeteiről. [290\(290\)](#)

Összességében elmondhatjuk, hogy a Soproni Szemle fennállása óta jelentős mennyiségű oktatástörténeti tanulmányt, rövid cikket közölt, hol nagyobb összefüggések [398](#)feltárásával, hol kisebb adalékok közlésével gazdagítva a helytörténetírást. Az érdeklődő olvasó csakúgy találhat a maga számára értékes és érdekes információt, mint a profi kutató. A különböző generációk újra meg újra felfedezik a Szemle iskolatörténeti írásait: tanulmányi versenyre készülő középiskolások, szakdolgozatot író főiskolások és egyetemisták, iskolájuk történetét feldolgozó pedagógusok, honismereti pályázatra készülő diákok és felnőttek a mai napig haszonnal forgatják a Soproni Szemlét. Sokuk számára egy-egy Szemlében megjelent iskolatörténeti írás jelentette és jelenti ma is a további kutatásokhoz a kiindulópontot. Remélhetőleg az elektronikus hozzáférési lehetőségek bővülése is növeli a közeljövőben a Szemle olvasóinak tárborát.

Anton Sigel: Soproni látkép, évsz. n. Akvarell, toll.
A Soproni Múzeum tulajdona. Ltsz.: K.2002.1.5

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / **399**Kücsán József: Néprajz a Soproni Szemlében

399 Kücsán József: Néprajz a Soproni Szemlében

Annak bizonyosságára, hogy a Soproni Szemle alapítói a kezdetektől a folyóirat profiljához tartozónak tekintették a néprajztudományt, álljon itt egy mondat: „Sopron és Sopron vármegye multjának minden gazdagságát, jelenének problémáit, jövőjének lehetőségeit, a város és a megye történetét, művészetét, kultúráját, szociográfiáját, nyelvi és néprajzi sajátosságait akarjuk ezeken a lapokon egybegyűjteni.”²⁹¹⁽²⁹¹⁾ Az idézett mondat a Szemle első évfolyamának első számában jelent meg, és az „A szerkesztőség” aláírással jegyzett „Beköszöntő”-ből származik. Elöljáróban fontos lenne – de majd’ hetven év távlatából lehetetlen – azt tisztázni, hogy a Heimler Károly főszerkesztővel együtt 19 fős, jeles szak- és közéleti férfiakból álló szerkesztőbizottság egyes tagjai mire gondoltak, amikor a vármegye „néprajzi sajátosságairól” tettek említést.

Ne feledjük, hogy 1937-ben, amikor a fent idézett sorokat is megfogalmazták, jelent meg *A magyarság néprajza* című 4 kötetes összefoglaló mű első kiadásának utolsó kötete, amelynek tudós szerzői és szerkesztői közül még senki nem rendelkezett néprajzkutatói diplomával!²⁹²⁽²⁹²⁾ A különféle tudományszakokból jöve, magukat képezték etnográfussá, s rakták le a magyar néprajztudomány alapjait. Az első néprajzi tanszéket 1929-ben a szegedi egyetemen létesítették, amit 1934-ben a budapesti követett.²⁹³⁽²⁹³⁾ A mondottakból következik, hogy a Szemle szerkesztőbizottságának tagjai a frissen alapított folyóirat óhajtott szerzői gárdájában még nem számíthattak a vármegyében élő, vagy vizsgálataik területét itt kiválasztó szakértő kutatókra, hiszen képzett etnográfus még országos szinten is kevés volt. E rövid kutatás- és tudománytörténeti közbevetést csak ezért tettem, hogy lássuk: ha rövid írásom címét kérdéssé fordítom, milyen elvárások mentén kell és szabad a Szemle korai, első nyolc évfolyamát elemeznünk és értékelnünk.

Az 1957. évi 4. számban összevont tartalomjegyzék készült a folyóirat első tíz évfolyamához.²⁹⁴⁽²⁹⁴⁾ Az összeállítás a néprajzi témájú közlemények közé 24 rövidebb-hosszabb írást sorolt. Ha csak a száraz statisztikai megoszlásra vagyunk kíváncsiak, megállapíthatjuk, hogy a háború előtti nyolc évfolyamban ezek közül 15 cikk található. Eltekintek itt a publikációk egyes és összerjedelmének kiszámításától, a témacsoportok százalékos arányokkal való súlyozásától, ez egy másik dolgozat témájául szolgál. Amit viszont vizsgálnunk kell és lehet, az az, hogy az adott kor átlagos szakmai elvárásainak mi módon feleltek meg a közlemények. A 15 dolgozat szakmán belüli szakágak közötti megoszlása arányos, 8 sorolható a tárgyi, 7 a szellemi néprajz vizsgálódásának körébe. Ami viszont szomorú, hogy a tárgyi néprajzhoz sorolható cikkek zöme – a 6 db, különféle népviseleteket tárgyaló adatközlés – még az adott kor szakmai színvonalának ⁴⁰⁰szintjét is messze alulmúlta, megelégedtek a „Gyöngyösbokréta” mozgalom felkeltette igények kielégítésével! Sem a viselettörténeti, sem a társadalom- és gazdaságtörténeti háttérrel nem vizsgálták, nem közöltek minta- és szabásrajzokat, nem szóltak a köznapi viseletről. Egyetlen erényük, hogy majd’ mindegyiket Diebold Károly igazán kitűnő fotói illusztrálták. Ha az 1950–1970-es évek rész- és összefoglaló tanulmányai nem születtek volna meg, eme Szemlecikkek alapján igen keveset tudnánk a vármegye népviseleteiről! A további két írás a mai napig megállja a helyét, akár a sírjelekről, akár a szőlőprésekről szóló modern szemléletű összefoglalásokhoz korrekt adatokkal tudnak szolgálni.²⁹⁵⁽²⁹⁵⁾ A folklór témájú írások közül kitűnik Missuray-Krúg Lajos Hany Istókról írott tanulmánya, amely a korszak elvárható színvonalán szól a Rábaköz (Jókainak köszönhetően) elhíresült népregéjéről, a megfelelő hazai és nemzetközi párhuzamok ismeretében.²⁹⁶⁽²⁹⁶⁾ A további rövidebb-hosszabb cikkek is tisztas adatközlések, illetve bizonyos fontos témák mint a népzene, vagy a népi vallásosság gyűjtésének érdekében született figyelemfelkeltő írások.

Bár az idézett összefoglaló tartalomjegyzék az általános cikkek és módszertani tanulmányok között sorolja fel, mégis itt kell szólnunk a háború előtti Szemle-folyam két, talán legfontosabb néprajzi tárgyú

írásáról, melyek koncepciójukat tekintve messze túlmutattak a korai időszakban tapasztalható szakmai minőség szintjén.²⁹⁷⁽²⁹⁷⁾

Az első, Weger Imre tanulmánya, amelyben francia és német példák idézésével mutatta be a néprajzi kartográfiát és érvelt annak bevezetése mellett, nem leplezve korlátjait és buktatóit sem. Kitért a gyűjtési és feldolgozási kérdésekre, alapos módszertani útmutatóul szolgált. A cikk jól illeszkedett abba a sorba, mely a Szemle nagy ívű terveihez próbálta a szerzői gárdát toborozni és felkészíteni.²⁹⁸⁽²⁹⁸⁾

A második, a tervezett „Sopronmegyei Kultúratlasz” első közleménye 1942-ben, amit Molloy Károly és Weger Imre jegyzett, s amelyben az atlasz munkálatainak indításáról, annak céljairól, az alapul készített vaktérkép használatáról szóltak. Mellékeltek egy 40 kérdést tartalmazó kérdőívet is a születés–házasság–halál témakörében. Megjegyezték, hogy ezt a kérdőívet a megye valamennyi községébe elküldték, felkérve reménybeli munkatársaikat: falusi papokat és tanítókat annak kitöltésére és visszaküldésére. A „Kultúratlasz” második közleménye már abban az évben hírt is adott róla, hogy 51 kitöltött kérdőív visszaérkezett, de várják a továbbiakat, s a feldolgozáshoz még nem kezdenek hozzá. Az atlaszról ezek után nincs hírünk. Félő, hogy a begyűlt anyag a szerkesztőség helyiségének pusztulásakor megsemmisült!²⁹⁹⁽²⁹⁹⁾ Azt viszont nyugodt szívvel kijelenthetjük, hogy az atlasz tervei még így, gyenge csírájukban is ⁴⁰¹magasan a háború előtti színvonal fölötti felkészültségű és igényű munka kezdetét jelezték, mely elvárásaiban is csatlakozott a város- és községtörténeti kutatások módszertani alapvetéseihez. Érdemes még megemlíteni, hogy 1938-ban a helytörténetírás feladatait taglaló cikk a nyelvjárásgyűjtés, a dűlő- és helynévkutatás, a tárgyi és szellemi néprajz gyűjtésének módszertani ismertetésére tett ígéretet – utóbbi kettőt Fél Edit írta volna.³⁰⁰⁽³⁰⁰⁾ Fájdalom, ez sem valósult meg!

A Szemle 1955-ben indult új folyamában megjelent írásokat olvasva, szerencsére már nem a minőség, hanem a mennyiség, a megjelent értekezések száma a gond – legalább is, ami a hagyományos értelemben vett néprajzi tárgyú cikkeket illeti! (Ettől az időtől kezdve a fő- és szakszerkesztők személye és felkészültsége már garantálta a megfelelő szakmai színvonalat.)

Az 1955–1960 közötti évfolyamokon még jól érezhető, hogy az újraindítás lelkesedése, a háború utáni időkben történt nemzedékváltás és a helyi témák publikációs lehetőségének 10 éves kényszerszünete nagyot lendítettek a folyóiraton. Ugyan a „Tanulmányok” rovatban ritkán jelennek meg néprajzi tárgyú írások, de a rövidebb közleményeket hozó „Helytörténeti adattár” cikkei bővelkednek klasszikus néprajzi, illetve történeti néprajzi adatokat is tartalmazó írásokban. Ám több évfolyamot áttekintve és összehasonlítva az is megfigyelhető, hogy ahogyan a Szemle profilja lassan, de megállíthatatlanul „letisztult”, s a publikációk zöme a helytörténeti, várostörténeti közlemények tárgyköréből került ki, úgy vált a néprajzi közlések többsége is történeti néprajzi témájúvá.

Nincs helyünk arra, hogy az 50 évfolyamot egyenként számba vegyük és elemezzük. Példaként legyen szabad csak az 1957-es kötetet áttekinteni, s abból a néprajzi érdeklődésre számot tartó írásokat kiválasztani: Dömötör Sándor: Fakémények Mihályiban és Kisfaludon; Iváncsics Nándor: Fakata-Fajankóhúzás Petőházán (Adatok Petőháza néprajzához); Schram Ferenc: Adatok a Sopron megyei betlehemes játékok történetéhez; Károlyi Zoltán: A Fertő és Hanság vízügyi kérdéseinek mai állása; Házi Jenő: Még egyszer Schlippergasse; Fírbás Oszkár: Sopron legrégibb erdőterképe; Péczely P. – Csatkai E. – Domonkos O.: Céhen-kívi mesterségek; Domonkos Ottó: A soproni főzelékárosok céhalakítása 1848-ban; Péczely Piroška: Adat a keszthelyi és soproni takácsipar múltjára; Hajdu Helga: Soproni vonatkozású német kéziratok az Országos Széchényi Könyvtárban; Kovácsics Sándor: A Répcevidék egészségügyi viszonyai a 20. század elején (Három évi orvosi működésem a bői [Sopron m.] orvosi körzetben); Dávidházy István: Bévita 1724-ben; Fírbás Oszkár: Adalékok a soproni városi erdők XVIII. század eleji állapotához; Péczely Piroška: A Festetich majorok lakói Sopronban 1767–68

folyamán; Firtás Oszkár: Tűzifa elosztás a polgárok között az 1593. évben; Dávidházy István: A posztosok kallójáról készült kép.

Az általam önkényesen kiemelt 16 cikk közül mindössze az első három számítható a klasszikus néprajz kutatási körébe, s belőlük is csak egy, Dömötör Sándor írása jelent meg a „Tanulmányok” rovatban. A további 13 közlemény – ha úgy tetszik –, a tágabban ⁴⁰²vett várostörténeti, gazdaságtörténeti, illetve ipartörténeti kategóriába sorolható, de talán senki nem vitatja, hogy a bennük közölt történeti néprajzi adatok miatt a történeti etnográfia elsőrendű forrásai!

Hozzávetőleg ezek az arányok maradtak a Csatkai Endre által szerkesztett Szemle egyes évfolyamaiban, egészen 1970-ig. Vitatható, de nehezen cáfolható, hogy az újraindított folyóirat Csatkai által meghatározott másfél évtizedének egyik erőssége épp a „Helytörténeti adattár” rovatcím alatt megjelentetett „kis színesek” sokasága! Nem tudni, hogy Csatkai e műfaj iránti vonzalmát még ifjú korából hozta-e, amikor megélhetésének része volt a hírlapokban publikált hasonló műfajú és terjedelmű közlések tömege? ³⁰¹⁽³⁰¹⁾ Vagy úgy akarta inspirálni kortársait és nagyszámú „tanítványait” egy-egy téma elmélyültebb vizsgálatára, hogy tárgy-, épület-, ipar-, kereskedelem-, társadalom- és családtörténeti forgácsokat adott közre, mintegy felajánlva a további kutatás lehetőségét? Ez a titok megfektetlen marad, talán örökre.

Ismét változott a folyóiratban a néprajzi tárgyú írások jellege és aránya a Mollay Károly által szerkesztett időszakban. A szakmai színvonal egy fikarcnyit sem szállt alább, de ahogyan a folyóirat egyre „szikárabb” történeti, helytörténeti periodikává formálódott, úgy apadt a néprajz tárgykörébe sorolható közlések száma. A „Helytörténetírásunk időszerű kérdései” illetve a „Kisebb közlemények” rovatokban ugyan majd’ minden évfolyamban találunk olyan cikket, mely tárgyát tekintve klasszikus néprajz, de a történeti néprajz apró közleményei fogytonfogytak. Nem tapasztaljuk már a Heimler által meghatározott első időszak „művelődéstörténelmi gyűjtemény”-re való törekvését, sem a Csatkai Endre által mesterien szerkesztett „minőségi eklekticista” folyóirat kisvárosi báját – a történettudomány magas színvonalon való művelésének igénye a szakma élvonalához igazodni akaró, igazi szaklapot formált a Szemléből.

Hozzávetőleges számításaim szerint az eddigi évfolyamokban megjelent „információhalmaz” 5-7 százaléka sorolható a néprajzhoz. A közlemények zöme a tárgyi néprajz témakörében született, azon belül is a gazdasági néprajz szakágban. Szerényebb mennyiségű a folklór és a társadalomnéprajz kutatási köréből származó anyag.

Amennyiben az új, modern szemléletű “Magyar Néprajz” címet viselő 8 kötetes összefoglalás szerkesztési szempontjai szerint vizsgáljuk a Soproni Szemlét, bátran mondhatjuk, hogy a leközlött anyag további 20-25 százaléka tartalmaz történeti néprajzi információkat – szinte valamennyi, a szakágon belüli kutatási terület hasznára. ³⁰²⁽³⁰²⁾ Fájdalom, egyetlen téma kidolgozottsága sem olyan szintű és terjedelmű, hogy további szerteágazó kutatásokra még ne lenne szükség. A legtöbb részpublikáció talán az ipartörténet–céhtörténet témakörében született, de ismerve a feltárható anyag gazdagságát, ott is van még elég tennivaló.

Bár magam jó ideje már a város gazdasági néprajzával foglalkozom, de más szakágak iránt is érdeklődő néprajzkutatóként csak sajnálhatom, hogy a vármegye történetének feldolgozottsága – érzésem szerint – meg sem közelíti a várostörténet feldolgozottsági szintjét. Pontosabban fogalmazva: a kutatás intenzitása messze elmaradt a városra irányuló ⁴⁰³figyelem szintjétől. Így még esély sem volt arra, hogy a községekre vonatkozó történeti néprajzi adatok és forrásfeltárások olyan mennyiségben jelentek volna meg a Szemle hasábjain, mint az a város esetében igaz, holott a Soós Imre által 1939-ben meghatározott kutatási irány és módszer komoly eredményekkel kecsegtetett. ³⁰³⁽³⁰³⁾

Az viszont bizonyosra vehető, hogy ha valaki az eljövendő időkben a szűkebb vagy tágabb régió néprajzának összefoglalására szánja rá magát, a Soproni Szemle eddig megjelent köteteit nagy haszonnal tudja forgatni. Pusztán ennek alapján nem tudja megírni munkáját – de ez egyetlen szakfolyóiratnak sem lehet reális célja –, ám a város és vidéke gazdaság-, település- és társadalomtörténetéhez, történeti néprajzához olyan bőséges mennyiségű forráshivatkozást és közölt anyagot talál, mint kevesen az országban!

Anton Sigel: Vászonfehérítés a bánfalvi völgyben, 1834. Akvarell, toll.
A Soproni Múzeum tulajdona. Ltsz.: K. 2002.1.2

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / **404**Askercz Éva: Művészet- és kultúrtörténeti írások a Soproni Szemlében

404Askercz Éva: Művészet- és kultúrtörténeti írások a Soproni Szemlében

A 20. századi soproni képzőművészet, festészet és szobrászat történetét nem a Soproni Szemle publikációira támaszkodva fogja megírhatni az utókor. Átfogó tanulmányokat e témában nemigen találunk a Szemle lapjain, de ugyanakkor kihagyhatatlanok lesznek azok az adatok, amelyek az egyes festők, ritkábban szobrászok életére, tevékenységére vonatkoznak a folyóiratban publikált megemlékezések, köszöntések és nekrológok sorában. Épp így azok a szüksézávú beszámolók, amelyek

a város kulturális eseményeit, kiállítási listáit közlik több-kevesebb rendszerességgel. Másképp van ez az építészet esetében, de ezt nem nekem tisztem megvizsgálni.

Ez a megállapítás nem akar értékítélet lenni, csupán rögzítése a tényeknek, amelyek, tudjuk, elsősorban a folyóirat célkitűzéseiből, majd később hagyományaiból következnek. Fontos megjegyeznünk, hogy a Szemle indulása idején is sokkal több volt az olyan cikk, beszámoló és adatközlés, amely a történeti korok, de főképp a barokk és a 19. század helyi művészeinek tevékenységét vizsgálta, mint a kortárs alkotók pályáját, műveit bemutató publikáció. Csak abban az esetben látunk ettől eltérést, amikor valami rejtett helyi kánon szerint jelentősnek tartott művész ért el életének valamilyen fordulópontjára. Ez a szerkesztői elv ki nem mondva, de betartva végigkövethető napjainkig. Ugyanez figyelhető meg a városban rendezett képzőművészeti események, kiállítások ismertetésében is. Kezdetben a Múzeum és a Festőterem kiállításai legalább címszerűen megjelentek az esemény-beszámolóiban. Ahogyan szaporodtak az ilyen rendezvények, úgy lettek e beszámolók inkább csak válogatások, amelyekben már jobbra csak a helyi vonatkozású, a helyi kánon, vagy a szerkesztők ízlése szerint jelentősnek tartott kiállításokról olvashatunk. A jelen szerkesztőség is kísérelte azzal, hogy számba vegye, vagy legalább adatszerűen közölje a fontos kiállítóhelyek képzőművészeti kiállításainak listáját, de aztán letettünk erről. Talán épp a bőség zavara miatt, talán a válogatás felelőssége miatt – nem lesz hálás érte az a kutató, aki a város 20. századi művelődését fogja majd megírni.

E sommásnak tűnhető bevezetés után tekintsük át a Soproni Szemle egy-egy időszakát témánk szempontjából. 59 évfolyam minden változását nem könnyű számba venni, nem is törekszünk erre. Azt az egyszerű, különösebb magyarázatra nem szoruló megoldást választottuk, hogy a mindenkori szerkesztők működése szerint tagolva nézzük végig, hasonlítjuk össze a megjelent művészeti írásokat.

Ezek szerint: Heimler Károly 1937–44-ig terjedő 8 évét, Csatkai Endre 1955–70-ig tartó 15 évét, Mollay Károly 1970–96-ig illetve Turbulay Éva közreműködésével 1997-ig tartó 26 illetve 27 évét, majd a Szende Katalin és szerkesztőtársai által jegyzett 1998-tól napjainkig tartó időszakot tekintjük egy-egy egységnek.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 404Askercz Éva: Művészet- és kultúrtörténeti írások a Soproni Szemlében / I. 1937–1944: a kezdetek (Heimler-éra)

I. 1937–1944: a kezdetek (Heimler-éra)

Művészettörténeti szempontból meghatározónak tartjuk Csatkai Endre közreműködését a Szemle indításában, amelyben ő maga elsősorban történeti kutatásait publikálta, amikor Sopron környéke és Vas megye kastélyainak ismertetésébe fogott. Cikkeiben bőséges képanyaggal mutatta be e kastélyok épülete mellett azok berendezését is. Ezek ^{405a} tanulmányok tehát nemcsak építészettörténeti szempontból érdekesek, de a tulajdonosokra vonatkozó személyes adatoknak s annak az ízlésvilágnak és tárgykultúrának bemutatása szempontjából is, amelyekre Csatkai mindig is nagy figyelmet fordított. Számos, a kisebb közlemények rovatban megjelent adatközlése is igazolja, hogy számára egyformán fontosak voltak a stílustörténeti kérdések, és a mindennapi élet beszédes tárgyai, történései. Ennek a szemléletnek köszönhető többek között a Soproni Múzeum igen gazdag műtárgy- és használati eszközgyűjteménye is.

A korai Szemle az összefoglalások időszaka is volt. Storno Miksa³⁰⁴⁽³⁰⁴⁾ próbálkozott azzal, hogy „Adatok a soproni festészet történetéhez” címmel publikálja 19. és 20. századi kutatásait (1937, 1938) Veszélka László³⁰⁵⁽³⁰⁵⁾ pedig hat folytatásban megírta a Soproni rajziskola történetét. Ezek a kutatások iskolatörténeti jelentőségük mellett fontosak voltak művészettörténeti szempontból is. A bútortörténeti

kutatás például ma már kihagyhatatlannak tartja a remek- és mintarajzok kutatását egy-egy tárgy, hely, vagy korszak bútorművészetének vizsgálatában. Storno Miksa 1942-ben ismerteti a Storno család magángyűjteményét is.³⁰⁶⁽³⁰⁶⁾ Ez a közlés, valamint Csipkés Kálmán múzeumgyarapodási és kiállítási publikációi mutatják azt, milyen fontos szerepe volt ebben az időszakban a múzeumnak, a műgyűjtésnek a hely történetének megismerésében.

Csipkés sok képpel illusztrált beszámolóit az órákiállításról,³⁰⁷⁽³⁰⁷⁾ az üveg és kerámiakiállításról,³⁰⁸⁽³⁰⁸⁾ a régi egyházi ruhák,³⁰⁹⁽³⁰⁹⁾ régi soproni cégek,³¹⁰⁽³¹⁰⁾ régi bábsütő emlékek,³¹¹⁽³¹¹⁾ céhes edények,³¹²⁽³¹²⁾ vagy céhládák³¹³⁽³¹³⁾ kiállításáról nemcsak azért fontosak, mert megismertetik a Szemle közönségével a múzeum gazdag régi tárggyűjtéseit, hanem azért is, mert például az órák, üvegek, kerámiák kiállítására számos tárgyat kért és kapott kölcsön a város polgáraitól is. Ismertetéseiben közölt adatai a tárgyak minősége, de későbbi követhetősége miatt is felbecsülhetetlen adalékokat tartalmaznak. Azt is megmutatják e kiállítási és műtárggyarapodási közlemények, milyen kíváncsi viszonyban volt akkoriban egymással múzeum és közönség. A Szemle első évfolyamai azt sugallják olvasóiknak, elsősorban a város közönségének, milyen fontos lehet minden tárgy, adat, dokumentum, amely segít városuk gazdag múltját megismerni.

Ehhez képest a kortárs festők, szobrászok valóban kevesebb helyet kaptak a Szemle lapjain. Mindössze egy nagyobb tanulmányoszerű visszaemlékezés olvasható az 1938-ban elhunyt ifj. Storno Ferenc festőművészről,³¹⁴⁽³¹⁴⁾ Weinberger Adolf tollából. És az utolsó, 1944. évi 3. számban Takács Menyhért írt tanulmányt – soha többé nem folytatott kísérletként – „Modern világnézet, modern művészet” címmel.³¹⁵⁽³¹⁵⁾ De tudjuk, ⁴⁰⁶a modern művészet nemigen tört be ekkor Sopronba, s kivált nem a Soproni Szemle akkori és későbbi lapjaira.

Meg kell említenünk még a Szemle képszerkesztési sajátosságait is. Lapjain bőven találunk fényképeket, metszeteket, festményeket, amelyek mind soproni tárgyúak, s melyek ma is igen élvezetessé és informatívvá teszik e régi folyóiratszámok lapozgatását.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 404Askercz Éva: Művészet- és kultúrtörténeti írások a Soproni Szemlében / II. 1955-1970: az újakezdés (Csatkai-éra)

II. 1955-1970: az újakezdés (Csatkai-éra)

Az újraindítás körülményeiről, nehézségeiről olvashattunk már a szemle elmúlt számaiban. Nem is kívánunk ezzel foglalkozni. Inkább arra szeretnénk figyelni, ami összekötő kapocs volt az indulás és az újraindulás között. Ez elsősorban Csatkai Endre személye és művészettörténész szemlélete volt. Az ő szerkesztése idején természetesnek vehető volt azoknak a tanulmányoknak túlsúlya, amelyek a város művészetének múltjával foglalkoztak. Ő maga számos tanulmányában ismertette például a barokk festészet és szobrászat, avagy a 19. századi képzőművészet ismeretlen adatait. De kitekintésként foglalkozott számos olyan képpel, szoborral is, amely soproni alkotók máshova készített vagy elkerült műveiről adnak hírt. Kisebbségi közleményei, amelyek, jól tudjuk, olykor szerkesztői kényszerből, helykitöltő szereppel is készültek, a korabeli soproni irodalom, színház és zeneélet dokumentumait tárják eléink. Csatkai kutatói ismertségének és elismertségének köszönhetően néhány jeles művészettörténész kollegája is publikált a szemlében – Balogh Jolán, Garas Klára, Entz Géza soproni vonatkozású kutatásaikból közöltek a lap hasábjain.

Voltaképpen – természetesen nem véletlenül – Csatkai idejében szaporodtak meg azok az írások, amelyek a soproni műemlékvédelemmel, egyes fontos épületekkel, várostörténeti kutatással

foglalkoztak. Ami a kortárs helyi képzőművészetet illeti, ez elsősorban kiállítások apropóján, vagy halálesetek alkalmával kapott teret a Szemlében. Csatkai igyekezett mindenkiről megemlékezni, aki itt élt, működött és kiállított. A legbővebben a sikeres Soproni Horváth Józsefről találhatunk adatokat, de szerepelnek Mende, Janeschitz, Varga Margit, Steiner Antal, Wosinszky, Mihalovits és még Giczy Jánosról szóló írások is. A megemlékezéseket barátok, ismerősök írják és nem szakemberek. A köszöntők és nekrológok egyébként sem alkalmas formák szakmai értékelésre. Csatkait sokkal inkább a helytörténész precizitása vezette ezek megjelentetésében, mint a műtörténész. Ezért kapott helyet a Szemlében idejében a helyi képzőművész kör tevékenységének ismertetése is. Ezekben a szűkszavú jelentésekben benne foglaltatnak azok a vágyak is, amelyek a helyi képzőművészek önállósodásáról szólnak. A rájuk oktrojált hivatalos szervezetekből való kiválási törekvések, s a helyi hagyományokhoz való visszatérési vágyak rejtett üzenetei.

Csatkai idején a Szemle még tele volt képekkel, és nem csak a cikkek illusztrációival, de régi metszetekkel, városképekkel, fotókkal és rajzokkal is.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 404Askercz Éva: Művészet- és kultúrtörténeti írások a Soproni Szemlében / III. 1970–1997: a folytatás (Mollay-éra)

III. 1970–1997: a folytatás (Mollay-éra)

Csatkai halála után bizony megszűntek azok az apró közlemények, amelyek érdekességeket és fontos adatokat írtak az elmúlt korok festőiről, tárgyairól, személyeiről. Ez a hiány tárgyunk szempontjából sajnálatos volt. Más szerkesztési elvek érvényesültek, kaptak hangsúlyt. A művészettörténeti témák feldolgozásából két jelentős tanulmányra hívnám fel a figyelmet. Az egyik Rózsa György: „Lackner Kristóf a rézmetsző” [407](#)című, két részletben, gazdag képanyaggal megjelenő publikációja, [316\(316\)](#) a másik Staud Géza: „Iskolai színjátékok Sopronban (1615–1776)” a Sopronból elkerült, azóta kiadott jezsuita díszetkönyvvel foglalkozó tanulmánya. [317\(317\)](#) Egyébként a szokásos évfordulós köszöntők, méltatások, kiállításmegnyitó szövegek és nekrológok azok az írások, amelyekből a helyi művészek munkásságáról értesülhetünk. Kissé malíciózusan azt mondhatjuk, hogy ha valamely festő, szobrász itt élván túljut a 60. vagy 65. életévén, akkor előbb-utóbb megjelenik róla valami a Soproni Szemlében (s számíthat nekrológra is).

1977-től kicsit hézagosan ugyan, de olvashatunk cikkeket és megnyitóbeszédeket a Sopronban rendezett Országos Érembiennálékról is. A rendszertelenség nem a szerkesztő hibája – mondom halkan. Sajnálatos módon 1977-ben megszűnik a Múzeum éves tevékenységéről szóló beszámoló és 1979-től a képzőművészek éves beszámolója is elmarad. 1993-tól csupán a Corvinus Kör beszámolóit olvashatjuk. Rendszeresnek a Városszépítő Egyesület beszámolóit mondhatók.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 404Askercz Éva: Művészet- és kultúrtörténeti írások a Soproni Szemlében / IV. 1998-tól napjainkig: a jelen (a Szende-éra)

IV. 1998-tól napjainkig: a jelen (a Szende-éra)

Az érintettség okán inkább nem elemezném ezt a korszakot. Tematikus számaink úgy gondolom, részben fel is mentenek bennünket művészeti cikkek megírása alól. De sebjaj, mert az 1994-ben elindított VÁRhely levette vállunkról a kortárs művészet ismertetésének terhet.

Anton Sigel: Kálvária a bécsi kapu előtt, 1832. Akvarell, toll.
A Soproni Múzeum tulajdona. Ltsz.: K.2002.1.3

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336 Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / **408** Kubinszky Mihály: Építés és építészet a Soproni Szemlében

408 Kubinszky Mihály: Építés és építészet a Soproni Szemlében

A Szemle háború előtti évfolyamaiban az építészet Csatkai Endre Sopron-vármegyei kastélyismertetéseivel kezdődik, mintegy kiegészítésül a szerző tollából megjelent kis népszerű köteteknek. Bük, Zsira, Simaság, Fertőrákos, Nagycenk, Dénesfa, Röjtök, Nagylózs, Iván, Nagygeresd, Pinnye, Csáfordjánosfa, Mesterháza és Sajtoskál kastélyainak leírásai rendre megjelennek. Énekes Kálmán a sopronhorpácsi kastélyról írt 1938-ban. Mellettük néhány várrom ismertetése mintegy peremen érinti a témát. Az ismert építészet-történész, Csemegi József 1938-ban foglalkozott a sopronbánfalvai középkori templomokkal, ami egy évtizeddel később a műemléki helyreállításnak fontos támpontokat szolgáltatott.

Csatkai Endre tollából 1942-ben három soproni építésről értékes életműleírás jelent meg: Neumayer, Ringer és Handler munkássága addig feldolgozatlan volt. Már ebben az első nyolc évfolyamban is megjelennek időszzerű építészeti kérdések: Hárs György építész 1940-ben a Várkerület és a Szent György utca összekötésére egy gyalogos közt javasol nyitni, a téma a belváros történeti jellege miatt is

a Szemlébe illett. Hogy a magát helytörténeti folyóiratnak tituláló lap szerkesztője ennek a műfajnak helyt adott, fontos lépésnek kell ítélnünk: Történeti épített közegben a tervezett munka is a lap profiljába illik. Szerencse, hogy ezt az elvet a későbbi szerkesztők is magukévá tették

Ennek a jegyében 1939-ben jelentős terjedelemmel megjelent Bergmann (Boronkai) Pál későbbi városi főmérnök nagyszabású cikke „Sopron városfejlesztési tervéről”. Ez a háború előtti évfolyamoknak az építészet tárgyköréből bizonyára a legjelentősebb közleménye. Boronkai főmérnök a város egyik legavatottabb ismerője volt. Ebben az írásban, valamint egy évvel később „Sopron városrendezésének kérdései” című cikkében, felvázolta azokat a követelményeket és lehetőségeket, amelyek a város általános rendezési tervében majd csak 1962-ben jelennek meg előírásként – természetesen időközben szükségessé vált komoly módosításokkal. De a történeti értékű városban addig is felhasználták sok mindent, amit Boronkai itt lefektetett.

A városrendezés kérdései, a készülő, majd az elfogadott városrendezési terv az ötven éve újjászületett Szemle hasábjain is jelentős építészeti téma maradt. Winkler Oszkár, aki a Soproni Tervező Iroda vezetőjeként munkatársaival készítette ezt a tervet, a Szemle olvasóin keresztül a város egész polgárságának számolt be 1957-ben a városfejlesztési programról, majd 1961-ben az elkészült városrendezési tervről. Négy évvel később már a készülő részletes rendezési terveket ismertette. A témába bekapcsolódott az akkor már nyugdíjban levő Boronkai Pál városi főmérnök is, aki 1964-ben a Várkerület (akkor Lenin körút) homlokzatrendezési tervét ismertette. Csemegi József már 1957-ben bemutatta a Várkerület és az Előkapu részletes rendezési tervét.

A Soproni Szemle profiljába közvetlenül illettek az építészettörténeti írások. Ezek egy része a műemlékvédelmi helyreállításhoz feltárt adatokat ismertette, és így a történeti jelleg mellett gyakorlati jelentőségük is nagy volt. Csak néhányat, a legjelentősebbeket kívánom most kiragadni. Csemegi József az egyik legelső, nagy elismerést aratott műemlékvédelmi munkáról, a Káptalanteremről számol be 1963-ban, ugyanakkor Füredi Oszkár az Orsolya tér újjászületéséről ír, melyet a háború utolsó napjai sújtottak, és [409](#) ahol az ő tervei szerint épült fel az ún. „lábasház”. A téma kimagasló értékű írását, röviddel halála előtt 2004-ben Sedlmayr János tette közzé „A Soproni középkori várostorony és környékének védelmi rendszere” címmel. Összefoglaló jellegű volt már 1975-ben Entz Géza: „Három évtized műemlékvédelme Sopronban” című beszámolója. A városunkban végzett eredményes műemlékvédelmi munkát jutalmazó műemlékvédelmi aranyérem (Európa-díj) elnyeréséről Dercsényi Dezső méltatása tájékoztatta a közönséget (1976). A Sopron megyei műemlékek ismertetésének sorából kiemelkedik Katona Imrének a fertődi Esterházy kastély építéstörténetéről írt közleménye (1976), Koppány Tibornak a Mihályi kastélyról írt alapos áttekintése (1980), valamint Bartal Ernő közleménye a kaboldi várkastélyról (1983).

A 19. századvég és a 20. század, vagyis a legújabb kor építészeti alkotásait csak mintegy 1960 óta sorolja az építészettörténet a fejlődés folyamatába és még valamivel később ébredt rá a világ, hogy ennek a kornak értékes alkotásait is adott esetben műemlékként kell védeni. A Soproni Szemle kimagasló érdeme, hogy ennek a felismerésnek a szerkesztői mindenkor helyt adtak, és ennek nyomán Winkler Gábor már 1968-ban ismertethette Sopron 19. századi építészetének átfogó képét, ugyanakkor Török László a historizmus korának soproni épületeiről írhatott. 1976-ban egy további cikkben Sopron újkori építészeti emlékeiről írt. Ebbe a műfajba sorolhatók Tompos Ernőnek is egyes írásai, így Handler Ferdinánd biográfiája (1962) és a soproni város-háza építéstörténete (1977). 2000-ben a Szemle egy egész számát szentelte ennek a témának, amikor is Kubinszky Mihály Schármár Károlyról, Grászli Bernadett Schiller Jánosról és Günter Péter Wälder Józsefről írt, továbbá kapcsolódott ehhez a GySEV-palota építésének története, amelyet Lovas Gyula írt meg. A témát időrendben Kubinszky Mihály 2001-ben publikált cikke zárta Sopron 20. századi építészetéről.

Egyes épületműfajokról is jelentek meg érdekes közlemények. A sort Winkler Oszkár nyitotta meg,

1958-ban Sopron művelődési középületeiről, 1962-ben a belváros új lakóépületeiről írt. Lóránt Ödön a kilátótornyokat ismertette. Winkler Gábor 2001-ben az idegenforgalmi épületekről szólt. Ebbe a műfajba tartozik, mert a város építészeti arculatáról szól Boronkai Pál tanulmánya a parkokról (1969). Érdekesképpen alig akadt szerző, aki a népi építészetéről írt volna, mindössze Filep Antal 1976-ban megjelent érdekes cikkét említhetjük, mely a Kisalföld népi építészetének alaprajzalkotó gyakorlatáról szól. Jelentek meg egyes épületekre összpontosító tanulmányok is, így a 25 éves fennállás alkalmából Winkler Oszkár az általa 1950-ben tervezett Épületasztalosárugyárat ismertette; fia, Winkler Gábor 2003-ban a soproni kaszinóépületet. Ugyanakkor jelent meg közlemény a 20. századi soproni iskolákról. Az építészetkritika műfajába sorolható Kubinszky Mihály áttekintése a város közelmúltban emelt épületeiről 1982-ben.

Meg kell említeni azokat a témákat is, amelyek az építésépítészethez is kötődnek, ugyanakkor más diszciplínákhoz is sorolhatók Ilyen a háború utáni újjáépítéssel foglalkozó néhány írás, Boronkai Pál tollából 1960-ban, majd negyvenhárom évvel később, 2003-ban Keizler Kálmán visszatekintésében. Új műfajt jelent Jankó Ferencnek az elmúlt években megjelent két érdekes tanulmánya is: Az első (2001) a város történelmi épületállományának funkcionális hasznosításáról szól. A másik egy érdekes beépítési módot tár fel, a részházakat, a cikk folytatása pedig a jövőbe is tekint, amikor a történelmi külvárosok fejlesztésének lehetőségeit tárgyalja (2004). A társadalomtudománnyal foglalkozó olvasók is bizonyára értékelték ezeket az írásokat.

410 Külön kell megemlítenem a Löver témájával foglalkozó írásokat. Először Becht Rezsőét, aki „Löveri változások” címen 1969-ben a szépirodalmi műfaj magas fokán szól a neki is oly kedves városrészről. Szabó Jeneő, városunk ugyancsak ismert és kedves szépírója 1986-ban „A régi lövér” címmel ír. És sokat szerepel a löver ugyancsak Szabó Jenőnek külön kiadványban is megjelentetett fontos írásában, amelyet 1983-ban a Soproni Városszépítő Egyesület történetének szentelt.

Mindezekhez járulnak még a nekrológok, így Winkler Oszkár életművének bemutatása a halálát követően rendezett ülésszak előadásainak ismertetésével, és a Boronkai Pálra való emlékezés. Más oldalról világítják meg a témát a könyvismertetések, melyek a Sopronnal kapcsolatosan öröndetes módon gyarapodó építészeti kiadványokat mutatják be. Néhány kiállítás megnyitásán elhangzott beszéd is megjelent folyóiratunkban. Mindehhez hozzájárul még az a sok érdekes fénykép, amely a Szemlében régi épületeket: városlátképeket, eltűnt, mert lebontott vagy lebombázott alkotásokat mutat. Főként azokban az évfolyamokban, melyek idejében Csatai Endre volt a főszerkesztő, egyes üresen maradt helyeketsarkokat a lapban a múzeum archívumának érdekességeiből töltött ki. Végül meg kell emlékezni arról, hogy hosszú éveken át a Soproni Szemle címlapja is a belvárosról készített légi felvétel segítségével Sopron építészeti értékeit demonstrálta.

Összegezőként megállapíthatjuk, hogy a lap az elmúlt ötven esztendőben – csakúgy mint a háború előtti évfolyamokban is – az építészet témakörét az öt megillető mértékben és túlnyomórészt értékes tanulmányokkal szerepeltette.

Anton Sigel: Az egykori gabona- és halpiac Sopronban, 1831. Akvarell, toll.
A Soproni Múzeum tulajdona. Ltsz.: K.2002.1.4

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 411Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004)318

411Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004)³¹⁸⁽³¹⁸⁾

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 411Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004)318 / Célkitűzés és módszerek

Célkitűzés és módszerek

A tudománytörténeti vizsgálatok egyik lehetséges módszere a tudománymetria. Ezen objektív módszer alanyai legtöbbször tudományos folyóiratok, amelyek szerzőit, írásait veszik statisztikai elemzés alá. Multidiszciplináris folyóiratok vizsgálatakor a cikkek íróit illetően érdekes lehet a tudományterületi kötődés, munkahely vizsgálata. Nemzetközi folyóiratok valódi nemzetköziségét pedig könnyedén(?) ellenőrizni lehet a szerzők nemzeti hovatartozásának számbavételével.

A tanulmányok elemzésének alapja az oldalszámokkal való „súlyozás”. Ezzel lehet vizsgálni az egyes kutatók teljesítményét, súlyát az adott folyóiratban, a tanulmányok tudományterületi besorolását követően pedig a lap, illetve az egyes szerzők érdeklődési körét illetően kaphatunk eligazítást. Az ismertett irodalom vizsgálata az adott diszciplínát ért külföldi és más tudományágbeli hatásokra deríthet fényt. Tehát egy adott folyóirat, vagy folyóiratok évfolyamainak illetően vizsgálatával, „metrizálásával” számszerű képet kaphatunk a lap profiljának változásáról, amely adott esetben a képviselt tudományág történeti fejlődésének is hasznos indikátora lehet. Tudománymetriai vizsgálatokkal mindezen előnyök ellenére azonban viszonylag ritkán találkozni, amelynek oka a módszer munkaigényességében rejlik.

A Soproni Szemle írásait, helytörténeti folyóirat lévén, nem kizárólag egy tudományterület, hanem Sopron, illetve az egykori Sopron vármegye területe köré gyűjti, így vizsgálatom elején céljaimat a következőképpen fogalmaztam meg: A lap különböző főszerkesztői által fémjelzett korszakaiban mennyiben volt egységes a lap arculata, illetve mennyiben módosultak érdeklődési hangsúlyai? Milyen témákra, történelmi korokra, földrajzi területekre terjedt ki érdeklődése? Kik voltak a lap meghatározó egyéniségei, és milyen perspektívában alkottak? S miként lehet megítélni a számok tükrében a lap indításakor megfogalmazott programot, annak sikerességét? (Hiszem, hogy a lap eddigi évfolyamai már mindenki számára megválaszolták e kérdést):

„Bízó szívvel, de egyben a soproni ember hagyományos megfontoltságával indítjuk meg ezt a lapot, abban a meggyőződésben, hogy arra szükség van. Programmunk rövid, mint minden jó program. Egyetlen szó maradéktalanul kifejezi. Hat betű, abban a csoportosításban, ami többet mond nekünk sok betűtengernél: Sopron! [...] Sopron ... Sopron ... ez a név visszhangzik bennünk, amikor ezt a Sopronnak és Sopron vármegyének szentelt folyóiratot megindítjuk. «Soproni Szemlének» kereszteltük, mert szívünk szeretetét, agyunk tudását a szemlélődő szem szűrőjén át sok-sok szívbe szeretnők átültetni. Sopron és Sopron vármegye múltjának minden gazdagságát, jelenének [412](#) problémáit, jövőjének lehetőségeit, a város és a megye történetét, művészetét, kultúráját, szociográfiáját, nyelvi és néprajzi sajátosságait akarjuk ezeken a lapokon egybegyűjteni. [...] A «Soproni Szemle» gyűjtőlencse akar lenni, amely egy pontban egyesíti a Sopronnal és Sopron vármegyével foglalkozó kutatók, tudósok, írók, szociológusok és politikusok gondolatait, munkájuk eredményét, hogy az összegyűjtött sugárnyaláb annál élesebben vetítse elénk és az utókor elé ennek a hatbetűs fogalomnak elmélyülő értelmét: Sopron.”[319\(319\)](#)

Az újraindításkor Mollay Károly alapjaiban véve jónak ítélte e programot, s a helytörténetírás tudományos színvonalának további emelésére buzdított. Emellett új és korábban kevésbé hangsúlyos témákra és korszakok vizsgálatára hívta fel a figyelmet (korai kapitalizmus Sopronban, üzemek és munkások, nemzetiségi kérdés, legújabb kor, világháborúk). A lap tudományos hátteréül a nem létező Soproni Tudományos Intézet három pillérét, az egyetemet, a múzeumot és a levéltárat szánta, amelyek majd soproni tárgyú kutatásaikat a Szemlében tárják a nyilvánosság elé.[320\(320\)](#)

A vizsgálatokhoz egy adatbázisban rögzítettem az egyes publikációk címét, íróit. Az írásokat három, illetve négy fő csoportban különítettem el: tanulmányok, kisebb közlemények, illetve vitacikkek, és egyéb írások, ez utóbbiak közé a megemlékezéseket, köszöntőket, kiállítások, események ismertetéseit soroltam. A tanulmányokat, közleményeket különböző tudományi kategóriákba (esetenként többbe is) osztottam be, mégpedig két szinten, az egyes területek csoportokat képeznek.

A kategóriarendszerben fő kategória csoportokat alkot a társadalomtörténet, a kultúrtörténet (mint történettudományi csoportok), előbbibe került a család-, az egy-ház-, a gazdaság és közlekedés-, a had-, a politikatörténet, a régészet, szűkebb értelemben vett társadalomtörténet, a település-, illetve a technika és tudománytörténet. A kultúrtörténeten belül megkülönböztettem a szépirodalmat, a néprajzot az

irodalom-, művészet-, pedagógia (oktatás és nevelés) színház- és zenetörténetet. Az „egyéb” kultúrtörténet kategóriába kerültek például a kártya-, bélyeg-, könyvtártörténeti írások; a címertan és a numizmatika, vagy bármilyen egyéb kulturális témák (naptárak, gyűjtemények, az öltözködés nem néprajzi vonatkozásai, stb.). Fő kategóriát alkotnak a természettudományok (biológia, geológia, meteorológia, stb.), a műszaki tudományok: ide került a sokszor történeti vonatkozásokat feldolgozó építészet, vagy az általában jelenbeli problémákkal foglalkozó városépítészet. A társadalomtudomány csoportjában olyan diszciplínák szerepelnek, mint a történeti statisztika, vagy a társadalomföldrajz. Végül külön csoportba tettem a forrásközlést és a tudomány módszertant.

Meghatároztam az írások földrajzi tárgyát is, s amennyiben értelmezhető, azt a történelmi korszakot, korszakokat, amelyet adott tanulmány tárgyalt. A szerzők tudományi, munkahelyi esetleg lakhelyi hovatartozásának teljes körű vizsgálatáról lemondtam, csupán a legtöbbet publikáló szerzők neve mellé igyekeztem odatenni a képviselt intézményt. A fentebb megfogalmazott gondolatok fényében nem tartottam indokoltnak az ismertetett irodalom vizsgálatát. Az adatok elemzéséhez tizedes pontossággal 413 megszámláltam a cikkek bruttó oldalszámbéli terjedelmét, azaz a képeket, ábrákat, forrásközléseket is számba vettem. Indokolt esetben az ezekből fakadó anomáliákra utalni fogok. ³²¹⁽³²¹⁾

Az statisztikai elemzéseket négy korszak keresztmetszetében végeztem el. Az első, az 1937-es indulástól 1944-ig tartó „Heimler-éra”. Bár tudjuk, hogy az utolsó számok sajtó alá rendezését Heimler Károly betegsége miatt Ruhmann Jenő végezte, de fel sem merült ennek az időszaknak a különválasztása. Csatkai Endre a lap 1955-ös újraindításától az 1970. évi második számig volt főszerkesztő, akit halála után Mollay Károly követett. Mollay betegsége idején, 1995-től, hivatalosan 1996-tól 1997-ig Turbuly Éva volt a Szemle felelős szerkesztője. Ezen átmeneti időszak hovatartozása némileg kérdéses lehet, az érintettekkel való konzultáció alapján azonban még ezt is a Mollay-időszakhoz soroltam. A jelenlegi – Szende Katalin és szerkesztőtársai nevéhez köthető – szakasz 1998-ban kezdődött, feldolgozásom ebből hét évet ölel fel, a lezáratlanság miatt azonban ide vonatkozó elemzéseimnél kevésbé törekszem a teljességre.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336 Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 411 Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004) 318 / A Soproni Szemle „demográfiai” adatai

A Soproni Szemle „demográfiai” adatai

Az alábbi néhány szám, alapadat elsősorban a számok bővületében élők – mint talán jelen sorok írója – számára jelent érdekességet, rácsodálkozási lehetőséget. Kitérnek ezekből, hogy érdemes figyelembe venni az egyes korszakokhoz tartozó „folyóméret” (1-2. táblázat). Azt is meg kell továbbá jegyezni, hogy 1945 előtthöz képest a lap terjedelme örömdetesesen növekedett, a korábbi nyolc évvel szemben hét alatt jelentősen több írás jelent meg, s nagyobb terjedelemben, pedig a háború előtti folyóirat szedése valamivel ritkásabb volt.

A vitacikkek száma szintén jelzés értékű lehet. Mintegy húsz vitáról van szó, néha csak egy-egy reagálásról, máskor azonban a viszontválasz sem maradt el. Jelentősebb vitának számított Heimler időszakában a Mollay Károly és Belitzky János közötti vita Sopron vármegye középkori történetéről, azután rögtön az újrainduláskor a Major Jenő és Mollay Károly közötti „Ödenburg vita”, amihez Veszélka (Verbényi) László is hozzászólt. Ugyancsak Mollay generált „Helyrajzi neveink védelme” című cikkével egy meglehetősen hosszú vitát, aminek érdekessége, hogy Csatkai kétszer is véleményt nyilvánított, egyszer Csatkai Endre másodszor pedig László Ernő néven. A legtöbb hozzászólót az Előkapu és a Lenin körút (a mai Várkerület) városrendezési kérdése eredményezte. Élénk vita követte

később a Hiller István kiegészítéseivel folytatásban megjelent Németh Alajos krónikát a második világháborúról és annak befejezéséről. A kilencvenes évek elejéről pedig a Szemle hasábjaira is begyűrűzött címervitát emelhetjük ki.

A 3. táblázat még többet mond, alátámasztást nyerhetnek az esetleg amúgy is sejtett változások. Így a mai Soproni Szemlében sokkal inkább a hosszabb tanulmányok ⁴¹⁴dominálnak, a kisebb közlemények Csatkai Endre alatt éltek virágkorukat – elsősorban neki köszönhetően. Az egyéb írárok arányát nézve felsejlik – később részletesebben is láthatjuk – hogy mára a bibliográfiák és a recenziók – utóbbi külön műfajjá válása miatt – terjedelmesebbekké lettek. A táblázat második része alapján eszünkbe juthat Mollay idejének számtalan hosszú, több számon átívelő tanulmánya, vagy a korábbi aprócska közleményekkel szemben a mai Műhely rovat hosszabb írásai.

Ugyanezen folyamatokkal párhuzamosan elmondható, hogy mára a Szemle szerzői gárdája fokozatosan kibővült, ma kevesebb, mint két írás jut egy szerzőre, és 16 oldal. Természetesen a számok csalókák, mert – az összesen oszlopot megnézve – a szerzők között átfedés van (4. táblázat).

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 411Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004)318 / A Soproni Szemle legtöbbet publikáló szerzői

A Soproni Szemle legtöbbet publikáló szerzői

A módszer kvantitatív volta miatt első lépésben a szerzők jelenlétének súlyára lehet rámutatni a számadatokkal, majd azok kutatói érdeklődésének vizsgálatával némileg közelebb jutunk az arculatváltozás kérdésének megválaszolásához is. ³²²⁽³²²⁾ Feltehető, hogy a domináns írók kutatói érdeklődése örzi lenyomatát a lap profilján is. A szerzők vizsgálatát két síkon lehet elvégezni. Az első esetben az összes publikáció mérlegre kerül, míg a másodikban csak az új tudományos értékkel bírók, vagyis a tanulmányok és a kisebb közlemények (5. táblázat). Ez utóbbi esetet bontottam aztán tovább és néztem meg mélyebben az egyes szerzők érdeklődését, korszakokra bontva, majd az ötvennyolc évfolyamot együttesen (6. táblázat). Az 5. táblában azok szerepelnek, akik elérték az 1%-os, illetve valamennyi évfolyam esetében a 0,7%-os küszöböt, míg a 6. táblázatban általában a szerteágazóbb érdeklődésű kutatók szerepelnek.

Előrebocsátom, hogy jelenlegi periódus ezirányú vizsgálataitól végül eltekintettem, mivel annak lezáratlansága miatt a pillanatfelvételnél nem láttam értelmét. Másrészt szintén előreszaladva meg kell jegyezni, hogy a hét év rövidsége, a megnövekedett átlagos tanulmány-hossz és főképpen a kibővült szerzői gárda miatt már egy hosszabb publikációval is 1% fölé lehetett kerülni (bár ez a Heimler-érára is igaz).

A Heimler-évfolyamokra térve Rajczy Mária Mechtilda nővér írása kapcsán meg kell említeni, hogy Csepregről szóló tanulmánya mintegy felerészben forrásközlés. ³²³⁽³²³⁾ A nevéken végigtekintve talán nem meglepetés, hogy már ebben az időben Csatkai Endre volt a legtermékenyebb, s az egyik legsokoldalúbb is. Hogy a folyóirat lapjain való gyakori jelentkezéseit palástolja, László Ernő néven is publikált, ekkor azonban még csak két kisebb tanulmányt, hét oldal terjedelemben. Heimler főszerkesztősége idején jelentkezett a Sopron vármegyei kastélyokat feldolgozó tanulmányorozatával, írt a régi soproni könyv- és régiséggyűjtőkről, a soproni utcanevekről, a Széchenyi család nagycenki műemlékeiről, Sopron klasszicista építészetéről, de a rengeteg kisebb közlemény felsorolhatatlan.

Mollay Károly kutatói figyelmét elsősorban Sopron és Sopron vármegye középkori, kora újkori társadalom- és településtörténete felé fordította, és ő volt az aki mindig is ⁴¹⁵módszertani keretet

szándékozott nyújtani a Soproni Szemle szerzői, illetve a helytörténetírás számára, így több tanulmányt is tudomány módszertani kérdéseknek szentelt.

Érdeemes végignézni, hogy az 1937–1944-es névsorból Csatkai és Mollay mellett kik azok, akik kitartottak a tizenegy évnyi hallgatás alatt, illetve megérték az újraindítást, és utána is publikáltak. A már említett Rajczy Mária Mechtilda egy tanulmányos szerző maradt, ezért az 6. táblázatban való szerepeltetésétől el is tekintettem. Storno Miksa 1955–1957 között még négy kisebb közleménnyel jelentkezett építészeti témákban, a háború előtt régészeti (belváros és Bécsidomb), művészet- (Sopron festészete) és kultúrtörténeti témákban (Storno magángyűjtemény) publikált. Németh Sámuel (1877–1975) még egészen 1960-ig aktív volt, az ötvennyolc évfolyam szerzőit mérlegre tevő lista aljára is felkerülhetett, meghaladva a 0,7%-os küszöböt. Elsősorban az evangélikus líceum kultúrtörténeti köreihez kapcsolódóan választotta írásainak tárgyait. Veszélka (Verbényi) László (1910–1993) 1969-ig publikált a Szemle hasábjain, főképpen oktatástörténeti és művészettörténeti témákkal (a soproni rajziskola története) foglalkozott, de megjegyezhetjük nevét az Ödenburg-vita kapcsán is. Thirring Gusztáv (1861–1941) világszerte híres statisztikusunk-földrajztudósunk a Soproni Szemlében öt jelentősebb történeti statisztikai, demográfiai tanulmányt közölt, amelyek illeszkedtek élete utolsó negyedének kutatási irányvonalába. Györfi János mind a Heimler-, mind a Csatkai-időszakban három-három tanulmányt közölt Sopron környékének rovarairól. Becht Rezső életében 1937 és 1975 között publikált, posztumusz még két írása jelent meg a kilencvenes években. Egyedülként neki jelentek meg helytörténeti ihletettséggű irodalmi esszéi a Soproni Szemlében, emellett elsősorban kultúrtörténeti témákkal foglalkozott.

Folytatván a sort, 1955 után újfent találkozhattunk Házi Jenővel, Bergmann (Boronkai) Pállal, Csemegi Józseffel, Varga Lajossal, Főző Gézával, Thirring Lajossal, Tompos Ernővel, Thier Lászlóval, Angyal Endrével és Kárpáti Zoltánnal. Östör József (1875–1949), Lauringer Ernő (1883–1944), Ruhmann Jenő (1884–1950, Missuray-Krúg Lajos (†1945), nem érte meg a Szemle újraindítását. Legény János, a már említett Rajczy Mária Mechtilda, Udvardi Lakos János „egy tanulmányos szerző”, míg Schindler András, Csipkés Kálmán, Zügn Nándor (1908–1940?), Soós Imre (1910–1997) nem publikált a háború után, mindösszesen ez azt jelenti, hogy huszonkilencből tizenötén maradtak.

A lap újjászületése után, némileg ugyan, de enyhült Csatkai Endre súlya. Ekkorra „felnőtt” mellé Mollay Károly is. Csak a tanulmányokat tekintve a folyóirat több, mint 14%-át ők jegyezték. Csatkai sokoldalúságát mutatja, hogy publikációiban a legnagyobb súllyal rendelkező társadalomtörténet részesedése is csak 16%-os. Munkásságából kiemelhető a soproni nyomdászat, a vendégfogadók, a soproni zenei élet történetét, vagy Liszt Ferenc és Sopron kapcsolatát feldolgozó írásai, de kisebb közleményeinek tárgyválasztása szinte minden témát felölelt. Érdeességképpen külön néztem meg a László Ernő álnéven publikált dolgozatait, de ott is a különféle társadalomtörténeti momentumok feldolgozása dominált, elsősorban az újkor időszakából.

Mollay Károly fő kutatási témája ebben az időszakban a középkori Sopron topográfiája és társadalmi viszonyai volt. Korabeli írásos emlékeket mutatott be (Kottanner Jánosné és naplója), házak történetét dolgozta fel (Fabricius-ház). A helytörténeti kutatást **416**elsősorban nyelvtudományi háttérre alapozta, ennek volt egyik következménye a Major Jenővel lefolytatott „Ödenburg-vita” is.

A háború utáni Soproni Szemlében sokat publikált Kelényi Ferenc és Faller Jenő. Előbbi újkori pedagógia- és irodalomtörténeti dolgozataival emelkedik ki (különböző írók soproni kapcsolatainak bemutatása, soproni óvónőképzés, gyermekkertek), utóbbi pedig a megalakult Bányászati Múzeum halmozódó ismeretanyagát kapcsolta be a Soproni Szemle vérkeringésébe.

Hiller István az egyetemi kultúrkörhöz kapcsolódó témákban publikált, a munkásmozgalom történetírásban is kivette részét. Az egyetemi (szak)tudományos életet hozta közelebb a Szemléhez

Csapody István, aki a biológiai, közelebbről növénytani és tájtörténeti kutatások meghatározó személye volt. Bergmann (Boronkai) Pál ott folytatta, ahol a háború vége előtt abbahagyta, Sopron városrendezésének egyes aktuális vagy történeti aspektusát dolgozta fel tanulmányaiban.

Házi Jenő elsősorban középkori család- és háztörténettel foglalkozott írásaiban, a soproni polgárcsaládokról írt könyvének előképeit olvashatjuk a Szemlében. Bóna István három nagylélegzetű, régészeti és hozzá kapcsolódóan társadalomtörténeti írással vált meghatározóvá, a 6. századi hegykői germán temetőről, a darufalvi ezüstkincsről és a petőházi kehely témájában született dolgozatai. Domonkos Ottó elsősorban a különféle céhek és mesterségek történetével, másrészt Sopron megyei néprajzi témákkal jelentkezett a hatvanas években.

Tág spektrumban publikált Simkovics Gyula. Elsősorban újkori agrártörténeti és politikatörténeti (munkásmozgalom-történet), kisebb közleményekben irodalomtörténeti (Gyóni Géza), társadalomtörténeti (Bethlen Gábor és Sopron stb.) témákkal egyaránt foglalkozott. Hárs József 1961-ben a Soproni Építőbank bukásáról írt tanulmányával lépett a Szemle írói közé, később pedig a soproni idegenforgalomtörténetnek szentelt számos írást.³²⁴⁽³²⁴⁾ Lovas Gyula vasúttörténeti írásai szintén a gazdaságtörténeti kategória súlyát növelték, Nováki Gyula pedig mint a Múzeum régésze számolt be új kutatásairól a '60-as években. A Soproni Szemle építészeti, illetve városépítészeti vonalát erősítette Winkler Oszkár és fia, Winkler Gábor, aki Sopron 19. századi építészetével foglalkozó kutatásának első eredményeit szintén folyóiratunkban tárta a nyilvánosság elé.

Csatkai Endre főszerkesztősége alatt lendült fel a munkásmozgalom és hozzá kapcsolható társadalom- és politikatörténeti témák tárgyalása, amely lendület aztán Mollay idejében már jóval alábbhagyott. Ezen témák, megközelítési módok főbb művelői közé tartozott Kölkedi István és Környei Attila, továbbá Tirnitz József, Koncsek László, Bors András, Hiller István és Szita Szabolcs.

Csatkai Endre halálával a főszerkesztőség Mollay Károlyra szállt, aki hosszú évekig szinte csak könyvismertetésekkel jelentkezett a lap hasábjain – bár ezek is számos új információt tartalmaztak az ismertett könyvön túl –, néha azonban egy-egy hosszabb tanulmánnyal is szolgált. Településtörténeti munkái mellett újdonságnak számítanak az ekkor megjelent zenetörténeti, illetve Kőszeg 1532. évi ostromának Soproni ⁴¹⁷kapcsolataival foglalkozó írásai. A nyolcvanas évek végétől, egyetemi kötelezettségei csökkenésével azonban rendkívül termékenyvé vált, folytatta Sopron középkori település- és társadalomtörténetével foglalkozó kutatásait.

Ezen időszak meghatározó alakjává vált az 1970 előtt csak néhány kisebb közleményt publikáló, a soproni népszavazás elő- és utótörténetét feldolgozó Fogarassy László.³²⁵⁽³²⁵⁾ Hozzá hasonlóan ekkor vált jelentékké Mikó Sándor, s rajta keresztül Sopron vármegye társadalom- és gazdaságtörténeti kutatása is. Itt kell továbbá megemlíteni Katona Imre nevét is.

Tovább szemlélve fel kell hívni a figyelmet az 1945 utáni társadalom- és politikatörténet fontosságának növekedésére, ennek indikátora Szita Szabolcs munkássága. Horváth Zoltán kiemelkedő tanulmánya ebből az időszakból Sopron 1848 utáni városias fejlődésével foglalkozott, míg ekkor már Gömői János írásai képviselték a régészet tudományterületét a Soproni Szemlében.

A folytatásos tanulmányok egyike a Soproni Városszépítő Egyesület történetét bemutató munka, amely Szabó Jenő nevéhez fűződik. Bár meg kell jegyezni, hogy a „leghosszabb tanulmányok versenyében” ezzel a 95 oldalas tanulmánnyal Szabó Jenőnek még mindig csak a hatodik hely jutna. Mint már említettem Mollay időszaka alatt született a legtöbb hosszú, folytatásos publikáció, erre utal, hogy Rajczy Mária Mechtilda nővér írását leszámítva 55 oldal felett csak ebből a korszakból származó dolgozatok vannak. Így például Király Tibor bélyegtörténeti, Baumann Józsefnek a gázmű történetét feldolgozó, Domonkos Ottó népművészeti, Mikó Sándornak a kapuvári urbáriumról szóló írása,

továbbá Fogarassy László, Mollay Károly, Szita Szabolcs több tanulmánya.

Az 6. táblázat második felében lényegében a fentebb említett nevekkel találkozhatunk, s megállapíthatjuk, hogy Mollay Károly a Soproni Szemle történetének valószínűleg örökre a legmeghatározóbb alakja marad.³²⁶⁽³²⁶⁾

A jelenlegi hét év alatt az összes publikációt tekintve huszonhét kutató került 1% fölé, míg a tanulmányok esetében huszonkilenc. A korábbi periódusokkal ellentétben a legtöbb oldalt produkáló szerző súlya alacsonyabb 4,9%, illetve 4,4%, s az is beszédes, hogy valamennyi írástípus esetében messze a legerjedelmesebb jelenléttel az Egyetemi Könyvtár nemrég leköszönt igazgatója, Mastalírné Zádor Márta rendelkezik, aki kizárólag Sopron bibliográfiáját közölte évről évre. Ez is a kibővült szerzői kör, és az ezirányú szerkesztőségi szándékok fokmérője. Csak a tudományos írásokat tekintve Tóth Imre, Kubinszky Mihály és Katona Csaba rendelkezik a legnagyobb jelenléttel, meg kell azonban jegyezni, hogy utóbbi publikációinak (Schlachta Etelka naplói) jelentős része egyfajta forrásközlés.³²⁷⁽³²⁷⁾

A táblázatokban az önkényesen meghatározott 1%-os, illetve 0,7%-os küszöb fölé került szerzők intézményi, munkahelyi kötődését is szerepeltettem, igaz többnyire ⁴¹⁸csak tág kategóriákban. Az információk nem teljes körűek, de talán így is megfigyelhető néhány érdekesség. Heimler idejében nem beszélhetünk domináns „háttérintézményről”, érdekesség inkább a különböző illetékességű (egyetemen, levéltáron, múzeumon kívül) írók széles körű reprezentáltsága. Csatkai főszerkesztősége alatt a múzeumi, az egyetemi és az egyéb soproni szerzők egyaránt öt-öt fővel vannak jelen a táblázatban. Mollay Károly időszakában a különböző budapesti és soproni szellemi műhelyekben dolgozók voltak a legtöbben, ekkor a múzeum, a levéltár és az egyetem képviselője alacsony volt. A jelen időszakban a múzeum, az egyetem és a levéltár reprezentációja egyaránt négy-négy munkatárs (utóbbi növekedése megjegyzendő), viszont az összes kategória között a különböző budapesti felsőoktatási intézményekhez, kutatóintézetekhez, levéltárakhoz kapcsolódó szerzők viszik el a prímet tizenhárom fős jelenléttel. A Mollay alatt elkezdődött tendencia tehát tovább erősödött.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 411Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004)318 / A Soproni Szemle arculatának alakulása

A Soproni Szemle arculatának alakulása

Áttekintve a Szemle mennyiségileg meghatározó szerzőit, már némileg lehet sejtésünk afelől, hogy hogyan változott az idők során a lap profilja. Hipotézisem tehát az volt, hogy a Szemle arculata a főszerkesztők személyének változásával nemcsak a borítót, a küllemet tekintve módosult, hanem a tartalom is formálódott valamelyest – a főszerkesztő „képére”. Az egyes főszerkesztőségi időszakok arculatát először az 6. táblázatban már használt tudományterületi és egyéb kategóriák összevont csoportjai mentén mutatom be (7. táblázat).

A táblázatban rögtön az az érdekesség figyelhető meg, hogy Heimler Károly főszerkesztősége idején a kultúrtörténeti témák szerepeltek nagyobb súllyal – igaz csak hajszálnyival –, míg később már mindenütt a társadalomtörténetiek. Emlékezzünk, hogy hajdanán még „kultúrtörténelmi”, majd a második évfolyamtól „művelődéstörténelmi” jelzöt kapott a Soproni Szemle.³²⁸⁽³²⁸⁾ Ennek az egyszavas programnak való megfelelést látszanak igazolni az adatok. A társadalomtörténeti cikkek alacsonyabb részarányában talán még a helytörténeti kutatások gyerekcipőben járása is szerepet játszhatott. Ezt érzékeltetik Mollay Károly (és Maár Károly) módszertani tanulmányai. További érdekesség – szintén a fentiekből következően – a természettudományos és a tudománymódszertani-forrásközléses cikkek

viszonylag magas aránya.

A későbbi időszakokban a kultúrtörténet aránya tovább csökkent, mára egész dominánssá vált a társadalomtörténet. Az arányok változásában az is szerepet játszik, hogy Mollay idejétől kezdve megnövekedett az egyéb írások aránya. A táblázat harmadik részében tisztábban láthatóak a tendenciák. Némileg meglepő, hogy Csatkai idejével összevetve Mollay főszerkesztősége alatt nagyobb volt a kultúrtörténeti cikkek aránya, pedig Csatkai eredendő foglalkozásából ítélve máshogy számíthatnánk.

A mai arányszámokra pillantva kérdéses, hogy valóban megfordul-e a természet- és társadalomtudományok terén tapasztalható korábbi tendencia, hihetünk-e a minimális növekedésnek. A műszaki tudományok aránya fokozatosan csökken, kérdéses, [419](#) hogy a számok mögött a szerzői kör szűkülése, vagy a mai témák, problémák hiánya húzódik-e meg.

Az összegző kategóriák belső szerkezetének alakulását a 8. táblázat mutatja be. Családtörténeti és személyek életével foglalkozó írások legnagyobb arányban a háború előtt jelentek meg a Soproni Szemlében, Mollay idejére arányuk majdnem negyedére csökkent. Az egyháztörténet – talán nem véletlenül – kisebb felvirágzáson esett át a rendszerváltozással, bár még mindig nem túl jelentős. A gazdaságtörténet Csatkai periódusában dominált, ezzel párhuzamba állítható, hogy a korszakban az ipar az élet számos szintjén jelentős szerepet töltött be. [329\(329\)](#) A hadtörténet a 70-es évek-től vált gyakoribb témává, elsősorban a II. világháború katonatörténeti feldolgozásai, de főképpen Fogarassy László munkássága miatt. A politikatörténet aránya mindmáig növekszik, míg Heimler idejében szinte ismeretlen műfaj volt, mára meghatározóvá vált. A régészetnek a közelmúltig jelentős súlya volt, a város és környéke állandóan „szállította” az aktuális kutatási eredményeket. A településtörténet Mollay alatt ért el nagyobb arányt, mára viszont visszaesett, nem így a szűkebben vett társadalomtörténet, amelynek súlya mindvégig a legjelentősebb volt.

A kultúrtörténet főkategórián belül a szűkebb vagy egyéb kultúrtörténeti munkák részesedése átmeneti csökkenés után ma megint magas. Az irodalomtörténet Csatkai és Mollay főszerkesztőségekor volt jelentős, gondoljunk Kelényi Ferenc vagy Fried István munkáira. A művészettörténeti dolgozatok jelentősége mára töredékére csökkent, míg a néprajz az újraindítás után könyvelhetett el nagyobb visszaesést. A jelenlegi évfolyamokban némi növekedést regisztrálhatunk a nyelvtörténet és a színháztörténet terén, a pedagógia- és a zenetörténet viszont az újraindítás óta nagyjából egyenletesen magas arányú.

A társadalomtudományok nem játszanak fontos szerepet a lap életében, Thirring Gusztáv (és Major Jenő) örökségének továbbvitele kérdéses, Sopronban ezek a területek hiányszakmának tekinthetők. A műszaki tudományok terén építészet és városépítészet között egy ideje állandósult az arány. [330\(330\)](#) A természettudományoknál feltűnő a biológia tévesztése, ezt elsősorban a történeti vonalú tájtörténet és történeti ökológia jelenleg is tartó fellendülésének, önállósulásának a következménye.

A tanulmányok által érintett történelmi korszakok vizsgálata is jelezhet némely érdekes tendenciát. [331\(331\)](#) Megállapíthatjuk, hogy a legrégebbi történelmi korok aránya a régészet súlyvesztésével párhuzamosan lecsökkent. Némileg meglepő, hogy a középkor aránya nem Mollay idejében a legmagasabb. A koraújkor részesedése a Heimler-érában volt a legnagyobb, ma újra közelíti az arány a korabeli értéket. A modernkor a Mollayperiódusban vette át a domináns szerepet az újkor időszakától. Ma már viszont újra az újkor történetével foglalkozó cikkek vannak túlsúlyban, a második világháború, [420](#) a felszabadulás témájával szemben ismét inkább 1848, illetve Széchenyi István kora érdekli a kutatókat (9. táblázat). [332\(332\)](#)

A 10. táblázat alapján első olvasatra azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Soproni témák

dominanciáját leginkább Heimler idejében, illetve mostanság sikerül(t) oldani, Sopron vármegye, és az egykori megyei területről származó falvak, városok gyakrabban adtak témát a cikkeknek. A táblázat alapján talán hiányolni lehet a kimondottan Sopron egykori jobbágyszerveivel foglalkozó, vagy éppen Sopron és Bécs kapcsolatát vizsgáló írásokat. Igaz, hogy a jobbágyszervek gyakran, de némelykor Bécs is előkerül egy-egy soproni témába ágyazottan. A korábban elmondottak alapján választ kaphatunk Brennerbánya nagyobb súlyára Csatai idejében (Faller Jenő), Burgenland részarányára 1970–1997 között (Fogarassy László), vagy éppen a soproni táj kategóriájának csökkenésére is.

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 411Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004)318 / Összefoglalás

Összefoglalás

Megállapíthatjuk tehát, hogy a főszerkesztő személye csak az egyik faktor a folyóiratok arculatának változásában, a szerkesztőbizottság tagjai, azok aktivitása is szerepet játszik. Egyértelmű, hogy az adott kor körülményei, társadalmipolitikai berendezkedése is meghatározó. Heimler időszakában még nem foglalkoztak a tanácsköztársasággal, a Horthy-korszak elejével, ma is még várat magára a szocializmus évtizedeinek mai szempontú értékelése, bár egyes témák már előkerültek (pl. Páneurópai Piknik). Az 1955–1989 közötti évfolyamok viszont kevésbé vártak ki a közelmúlt értékelésével, vélhetően a kor szemléletéből következett mindez. Egyes területeken – új-kori, kora újkori témák, földrajzi tárgy – némi visszarendeződés tapasztalható tehát a Heimler időszak és jelenünk között.

Egyik fő – lineáris irányú – változásként lehet megemlíteni, hogy az újraindítás után a Soproni Szemle kultúrtörténeti folyóiratból társadalomtörténetivé vált. A társadalomtörténet dominánssá válásában azt a tudományágak specializációjával párhuzamos jelenséget, tendenciát véljük felfedezni, hogy a Szemle a szigorúan történettudományi profil felé mozdult el – ennek megfelelően bővült a szerzői gárda is –, ezekben a témákban igencsak magasra téve a tudományos mércét, amivel elismert szakmai folyóirat címét vívta ki magának. Más tudományterületeken viszont csak a laikusok számára is érthető szakmai nívót várja el.

Emlékezhetünk Szádeczky-Kardoss Elemér tanulmányára, amely egyedüli maradt a geológiai tudományos színvonalú dolgozatok sorában. Hosszabb távon azok a természettudományos témák maradtak meg a Szemlében, amelyek könnyebben „emészthetőek” a kevésbé hozzáértők számára, másrészt a történettudománnyal határos természet- és társadalomtudományi részdiszciplínák előtt van szélesre tárva az ajtó.³³³⁽³³³⁾ A tájtörténet fellendülését már regisztrálhattuk, viszont például a történeti földrajz igencsak adós még a tanulmányokkal.

⁴²¹Egyértelmű, hogy más publikálási lehetőségek is megszabják, módosítják a lap arculatát. Így különbözőképpen hatnak a hasonló profilú lapok (pl. Arrabona, Vasi Szemle, vagy a VÁRhely és mások), amelyek a Szemlére profilszűkítő, vagy konkurens hatással lehetnek, illetve a szaktudományos folyóiratok – gondolok itt most a történettudományon kívüli diszciplínákra – amelyek elvonzzák az egyébként Soproni témájú írásokat. Ma már ugyanis ritkán van erejük a kutatóknak a párhuzamos publikálásra, s a szakmák érhetően a rangos szaklapokat értékelik nagyobbra a tudományos teljesítmények mérlegre tévésekor.

Ezek miatt nem találkozhatunk gyakran kutatói létszámához képest az Egyetem, és főképpen az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézetének dolgozóival, illetve tudományosságával a Szemle lapjain. A társadalomtudományok gyenge reprezentáltsága más úton is magyarázható, hiszen nem a „közérthetőségben” rejlik a probléma, egyszerűen a kutatóbázis, és az ebből is következő

szakemberhiány az ok. Thirring Gusztáv követőire egyelőre még várunk kell.

Meglátjuk, hogy mit hoz a jövő. Talán egy ilyen tudománymetriai számvetés is jó alkalmat adott a Soproni Szemle jövőjéről való elgondolkozáshoz.

Anton Sigel: Bánfalvi utcaképlet a Mária Magdolna templommal, évsz. n. Akvarell, toll.
A Szépművészeti Múzeum letétje. Ltsz.: K.2001.12

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékkülés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 411Jankó Ferenc: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004)318 / 422Táblázatok

422Táblázatok

1. táblázat. A Soproni Szemle 1937 és 2004 között megjelent számai és publikációi

	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen
	Publikációk száma, db				
Évfolyam	8	15,5	27,5	7	58

	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen
	Publikációk száma, db				
Szám	36	62	110	28	236
Szám*(334	30	58	109	28	225

2. táblázat. A publikációk száma és terjedelme

	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összes	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összes
	Publikációk száma, db					Publikációk terjedelme, oldal				
Tanulmány	72	200	273	110	657	1269,0	3108,9	5997,7	1848,9	12224,5
Közlemény	215	589	420	60	1285	614,9	1948,3	2065,9	410,8	5041,7
Ezekből vitacikk	4	19	19	3	45	13,7	55,1	128,3	11,6	208,7
Egyéb	216	291	739	166	1411	386,0	620,9	2310,7	570,7	3886,5
Összesen	503	1080	1432	336	3351	2269,9	5678,1	10374,3	2830,4	21152,7

3. táblázat. A publikációk aránya, átlagos terjedelme.

	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen
	Publikációk terjedelmi aránya, %					Publikációk átlagos terjedelme, oldal				
Tanulmány	55,9	54,8	57,8	65,3	57,8	17,6	15,5	22,0	16,8	18,7
Közlemény	27,1	34,3	19,9	14,5	23,8	2,9	3,3	4,9	6,8	3,9
Ezekből vitacikk	0,6	1,0	1,2	0,4	1,0	3,4	2,9	6,8	3,9	4,6
Egyéb	17,0	10,9	22,3	20,2	18,4	1,8	2,1	3,1	3,4	2,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	4,5	5,3	7,2	8,4	6,3

4. táblázat. A publikációk szerzői.

	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen
--	---------	---------	--------	--------	----------

	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen
Publikációk száma, db	503	1080	1432	336	3351
Terjedelem, oldal	2269,9	5678,1	10374,3	2830,4	21152,7
Szerzők száma, fő	91	309	422	177	836
Egy szerzőre jutó publikáció, db	5,5	3,5	3,4	1,9	4,0
Egy szerzőre jutó publikáció, oldal	24,9	18,4	24,6	16,0	25,3

4235. táblázat. 1% (0,7%) feletti szerzők, korszakok szerint.

Összes publikáció, Heimler					Tanulmány, kisebb közlem		
1937-1944		Int.	oldal	%	1937-1944		Int
1	Csatkai Endre	M	188,0	8,4	1	Csatkai Endre	M
2	Mollay Károly	Bp	108,7	4,8	2	Rajczy Mária M.	V
3	Rajczy Mária M.	V	108,1	4,8	3	Storno Miksa	S
4	Csipkés Kálmán	M	106,0	4,7	4	Mollay Károly	Bp
5	Storno Miksa	S	87,4	3,9	5	Németh Sámuel	K
6	Veszélka László	E	83,1	3,7	6	Veszélka László	E
7	Németh Sámuel	K	79,5	3,5	7	Thirring Gusztáv	Bp
8	Thirring Gusztáv	Bp	73,7	3,2	8	Györfi János	E
9	Györfi János	E	64,6	2,8	9	Becht Rezső	S
10	Lauringer Ernő	K	62,1	2,7	10	Östör József	S
11	Ruhmann Jenő	K	59,3	2,6	11	Legény János	?
12	Becht Rezső	S	57,0	2,5	12	Csipkés Kálmán	M
13	Östör József	S	50,2	2,2	13	Schindler András	S
14	Legény János	?	46,4	2,0	14	Házi Jenő	L
15	Házi Jenő	L	45,4	2,0	15	Bergmann Pál	S
16	Schindler András	S	42,2	1,9	16	Csemegi József	S
17	Varga Lajos	E	41,0	1,8	17	Udvardi Lakos János	?
18	Bergmann Pál	S	40,5	1,8	18	Soós Imre	L
19	Csemegi József	?	38,2	1,7	19	Lauringer Ernő	K
20	Udvardi Lakos János	?	38,2	1,7	20	Ruhmann Jenő	K
21	Soós Imre	L	36,4	1,6	21	Missuray-Krúg Lajos	?
22	Heimler Károly	S	33,6	1,5	22	Varga Lajos	E
23	Missuray-Krúg Lajos	?	33,0	1,5	23	Tompos Ernő	S
24	Tompos Ernő	S	32,7	1,4	24	Thirring Lajos	Bp

Összes publikáció, Heimler					Tanulmány, kisebb közlem		
1937-1944		Int.	oldal	%	1937-1944		Int
25	Thirring Lajos	Bp	28,5	1,3	25	Főző Géza	?
26	Főző Géza	?	24,9	1,1	26	Angyal Endre	V
27	Berecz Dezső	S	24,6	1,1	27	Thier László	S
28	Angyal Endre	V	24,5	1,1	28	Kárpáti Zoltán	Bp
29	Thier László	S	24,0	1,1	29	Zügn Nándor	S
30	Kárpáti Zoltán	K	22,5	1,0			
	Összesen		2269,9	100		Összesen	

4245. táblázat (folytatás)

Összes publikáció, Mollay					Tanulmány, kisebb közlem		
1970-1997		Int.	oldal	%	1970-1997		Int
1	Mollay Károly	Bp	827,2	8,0	1	Mollay Károly	Bp
2	Hiller István	E	610,6	5,9	2	Fogarassy László	V
3	Fogarassy László	V	467,0	4,5	3	Hiller István	E
4	Hárs József	S	363,5	3,5	4	Hárs József	S
5	Szabó Jenő	S	265,1	2,6	5	Mikó Sándor	Bp
6	Horváth Zoltán	L	258,9	2,5	6	Szita Szabolcs	Bp
7	Szita Szabolcs	Bp	251,4	2,4	7	Horváth Zoltán	L
8	Mikó Sándor	Bp	249,1	2,4	8	Gömöri János	M
9	Gömöri János	M	223,9	2,2	9	Szabó Jenő	S
10	Mastalírné Zádor Márta	E	213,4	2,1	10	Katona Imre	Bp
11	Katona Imre	Bp	153,0	1,5	11	Király Tibor	S
12	Domonkos Ottó	M	151,7	1,5	12	Németh Alajos	S
13	Környei Attila	M	146,3	1,4	13	Tompos Ernő	S
14	Király Tibor	S	139,4	1,3	14	Baumann József	S
15	Tompos Ernő	S	132,8	1,3	15	Berecz Dezső	S
16	Kovács József László	Bp	132,2	1,3	16	Domonkos Ottó	M
17	Németh Alajos	S	127,7	1,2	17	Kovács József László	Bp
18	Berecz Dezső	S	115,3	1,1	18	Fried István	Bp
19	Baumann József	S	106,0	1,0	19	Majer Antal	E

Összes publikáció, Mollay				Tanulmány, kisebb közlemény			
1970-1997		Int.	oldal	%	1970-1997		Int
	Összesen		10374,3	100		Összesen	

Jelmagyarázat: *Int* = képviselt intézmény, munkahely; *Bp* = budapesti munkahely (többnyire felsőoktatás) *E* = Nyugat-Magyarországi Egyetem és elődintézményei, Ev. Teológia; *K* = soproni középiskolák; *L* = Soproni Levéltár; *M* = Soproni Múzeum, Bányászati Múzeum; *S* = soproni egyéb; *V* = vidék

4256. táblázat. Főbb szerzők publikációs adatai, korszakok szerint.

Heimler 1937-1944	Publikációs időszak	Tanulmány			Kisebb közlemény			
		db	oldal	%	db	oldal	%	
Csatkai Endre	1937-1944	5	61,5	35,1	68	111,6	64,9	építész
Storno Miksa	1937-1944	4	57,9	66,2	8	29,5	33,8	ri
Mollay Károly	1938-1943	4	59,7	73,1	7	21,9	26,9	társad.
Németh Sámuel	1937-1943	3	36,6	46,0	9	42,9	54,0	csal.
Veszélka László	1938-1942	1	53,0	67,7	15	25,3	32,3	pedag.
Thirring Gusztáv	1937-1941	5	65,9	91,1	5	6,4	8,9	történe
Csatkai 1955-1970	Publikációs időszak	Tanulmány			Kisebb közlemény			
		db			oldal	%	db	
Csatkai Endre	1955-1969	9	108,3	29,4	92	260,4	70,6	társad.
László Ernő	1956-1969	0	0,0	0,0	23	34,7	100,0	társad.
Mollay Károly	1955-1969	11	281,7	91,6	10	25,9	8,4	társad.
Kelényi Ferenc	1958-1968	9	129,1	72,2	12	49,8	27,8	isko
Faller Jenő	1955-1966	8	130,3	88,9	3	16,3	11,1	gazda
Hiller István	1960-1970	7	90,2	65,9	10	46,6	34,1	csal.
Csapody István	1955-1969	5	86,3	69,9	9	37,2	30,1	b
Bergmann Pál	1957-1969	7	98,4	79,7	5	25,0	20,3	várc
Házi Jenő	1956-1968	5	69,0	57,9	13	50,2	42,1	telepi
Bóna István	1960-1964	3	98,6	100,0	0	0,0	0,0	ri
Domonkos Ottó	1955-1969	3	65,0	71,3	7	26,2	28,7	kult
Mollay 1970-1997	Publikációs időszak	Tanulmány			Kisebb közlemény			
		db			oldal	%	db	
Mollay Károly	1970-1995	21	566,3	83,1	20	115,3	16,9	társad.
Fogarassy László	1970-1997	10	361,9	83,9	11	69,6	16,1	ha
Hiller István	1970-1993	7	228,7	79,7	11	58,1	20,3	társad.
Hárs József	1971-1997	9	199,5	82,5	12	42,4	17,5	kult

Heimler 1937-1944	Publikációs időszak	Tanulmány			Kisebb közlemény			
		db	oldal	%	db	oldal	%	
Mikó Sándor	1970-1995	8	198,1	82,8	7	41,2	17,2	társad.
Szita Szabolcs	1971-1997	6	202,6	85,2	8	35,3	14,8	polit
Horváth Zoltán	1970-1995	8	193,0	92,5	3	15,7	7,5	telep
Gömöri János	1974-1997	7	146,8	79,2	6	38,6	20,8	r
Szabó Jenő	1972-1992	3	155,0	85,5	7	26,3	14,5	társad.
Katona Imre	1972-1993	5	74,2	48,8	12	77,8	51,2	kult

4266. táblázat (folytatás)

Összesen 1937-2004	Publikációs időszak	Tanulmány			Kisebb közlemény			
		db	oldal	%	db	oldal	%	
Mollay Károly	1938-1995	36	915,4	85,3	41	155,4	14,7	társad.
Csatkai Endre	1937-1971	14	169,8	28,5	189	424,6	71,5	építés
Fogarassy László	1960-1997	10	361,9	82,3	14	77,6	17,7	hac
Hiller István	1960-1993	16	332,9	76,1	21	104,7	23,9	politi
Hárs József	1961-1997	15	283,5	87,0	12	42,4	13,0	kult
Mikó Sándor	1961-1995	10	230,1	81,7	10	51,5	18,3	társad.
Szita Szabolcs	1968-1998	7	214,1	81,1	12	50,0	18,9	politi
Horváth Zoltán	1955-1995	9	203,5	90,2	5	22,0	9,8	társad.
Gömöri János	1974-2002	8	177,8	82,2	6	38,6	17,8	r
Domonkos Ottó	1955-2004	4	161,8	77,0	10	48,4	23,0	kult
Kelényi Ferenc	1958-1975	10	160,4	76,3	12	49,8	23,7	pedag
Szabó Jenő	1968-1992	3	155,0	79,6	9	39,7	20,4	társad.
Lovas Gyula	1964-2001	10	166,8	88,4	4	21,9	11,6	gazda
Tompos Ernő	1940-1984	7	141,0	75,4	12	45,9	24,6	kult
Kubinszky Mihály	1955-2004	6	108,7	64,4	12	60,2	35,6	váro
Házi Jenő	1937-1973	8	103,1	59,5	17	70,3	40,5	telepü
Bergmann Pál	1939-1969	9	138,9	84,7	5	25,0	15,3	váro
Csapody István	1955-1993	6	104,3	67,8	11	49,5	32,2	bi
Katona Imre	1972-1999	5	74,2	48,8	12	77,8	51,2	kult
Winkler Oszkár	1957-1997	7	145,5	98,7	1	1,9	1,3	váro
Faller Jenő	1955-1966	8	130,3	88,9	2	16,3	11,1	gazda
Kovács József László	1968-2003	7	106,5	72,9	10	38,2	27,1	pedag
Winkler Gábor	1965-2003	6	133,3	92,8	2	10,3	7,2	építés

Összesen 1937-2004	Publikációs időszak	Tanulmány			Kisebb közlemény			
		db	oldal	%	db	oldal	%	
Fried István	1963-1993	3	29,7	20,8	29	113,3	79,2	irodal
Király Tibor	1982-1994	2	125,2	89,8	3	14,2	10,2	kultu
Németh Alajos	1978-1990	1	104,0	83,4	4	20,7	16,6	társada
Németh Sámuel	1937-1960	6	78,6	63,1	10	45,9	36,9	pedagi

427 7. táblázat. A publikációk tudományterületi megoszlása.

Összes publikáció	Heimler	Csatkai	Mollay oldal	Szende	Összesen
Társadalomtörténet	678,4	2883,6	4656,3	1482,7	9701,0
Kultúrtörténet	692,2	1336,3	2366,2	436,3	4832,2
Társadalomtudományok	70,9	64,0	69,5	62,5	266,9
Műszaki tudományok	193,5	397,1	568,2	133,6	1292,4
Természettudományok	182,9	297,4	348,5	100,1	928,9
Tudomány módszertan és forrásközlés	108,4	61,3	87,8	44,6	302,1
Egyéb	343,6	638,4	2277,8	570,7	3829,2
Összesen	2269,9	5678,1	10374,3	2830,4	21152,7
Összes publikáció	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen
Társadalomtörténet	29,9	50,8	44,9	52,4	45,9
Kultúrtörténet	30,5	23,5	22,8	15,4	22,8
Társadalomtudományok	3,1	1,1	0,7	2,2	1,3
Műszaki tudományok	8,5	7,0	5,5	4,7	6,1
Természettudományok	8,1	5,2	3,4	3,5	4,4
Tudomány módszertan és forrásközlés	4,8	1,1	0,8	1,6	1,4
Egyéb	15,1	11,2	22,0	20,2	18,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tanulmányok, kisebb közlemények	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	Összesen
Társadalomtörténet	35,2	57,2	57,5	65,6	56,0
Kultúrtörténet	35,9	26,5	29,2	19,3	27,9
Társadalomtudományok	3,7	1,3	0,9	2,8	1,5

Összes publikáció	Heimler	Csatkai	Mollay oldal	Szende	Összesen
Műszaki tudományok	10,0	7,9	7,0	5,9	7,5
Természettudományok	9,5	5,9	4,3	4,4	5,4
Tudomány módszertan és forrásközlés	5,6	1,2	1,1	2,0	1,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4288. táblázat. A fő tudományterületek belső arányai.

	Heimler	Csatkai	Mollay %	
Társadalomtörténet	100,0	100,0	100,0	
Család- (és személy-) történet	29,4	13,3	8,5	
Egyház- és vallás történet	3,3	0,8	2,1	
Gazdaság- és közlekedéstörténet	15,8	22,8	14,6	
Hadtörténet	0,7	2,2	12,4	
Politikatörténet	1,6	7,9	12,3	
Régészet	10,4	7,5	6,9	
Társadalomtörténet	29,3	34,1	32,2	
Technika és tudománytörténet	0,7	1,9	0,9	
Településtörténet	8,7	9,5	10,1	
Kultúrtörténet	100,0	100,0	100,0	
Irodalom	7,9	0,0	0,5	
Irodalomtörténet	5,9	17,6	11,3	
Kultúrtörténet	34,2	28,2	38,7	
Művészettörténet	16,1	12,6	11,8	
Néprajz	13,6	6,5	5,0	
Nyelvtörténet	0,6	1,5	0,8	
Pedagógiatörténet	14,5	17,6	19,5	
Színháztörténet	3,5	3,6	4,3	
Zenetörténet	3,8	12,5	8,0	
Társadalomtudományok	100,0	100,0	100,0	
Demográfia	51,2	56,3	14,0	
Szociológia	0,0	0,0	55,1	
Társadalomföldrajz	0,0	32,8	30,9	
Történeti statisztika	48,8	10,9	0,0	
Műszaki tudományok	100,0	100,0	100,0	
Építészettudomány, építőművészet	70,8	48,5	52,6	
Városépítészet, településrendezés	29,2	41,6	39,6	

	Heimler	Csatkai	Mollay %	
Kertépítészet	0,0	9,9	7,8	
Természettudományok	100,0	100,0	100,0	
Biológia és természetvédelem	70,8	61,3	38,2	
Geológia, geofizika, talajtan	16,8	5,3	3,5	
Hidrológia	0,0	11,3	10,1	
Meteorológia	0,0	0,0	9,1	
Tájtörténet, történeti ökológia	12,4	22,1	39,1	
Tudományódszertan és forrásközlés	100,0	100,0	100,0	
Forrásközlés	45,1	95,1	57,0	
Tudományódszertan és –elmélet	54,9	4,9	43,0	
Egyéb	100,0	100,0	100,0	
Bibliográfia	21,2	8,1	18,7	
Interjú	0,0	0,0	2,0	
Kiállítás	17,4	6,4	12,4	
Könyvismertetés	30,4	22,7	18,2	
Köszöntő, megemlékezés	17,3	36,6	25,4	
Krónika	13,6	26,1	23,2	

4299. táblázat. A publikációk tárgya történelmi korszak szerint

	Heimler	Csatkai	Mollay oldal	Szende	
Őskor	17,9	24,6	47,5	10,5	
Római kor	80,1	90,2	154,7	0,0	
Középkor	123,7	666,2	810,0	275,2	
Kora újkor	500,7	830,5	1503,0	486,1	
Újkor	661,8	1797,5	1981,8	750,8	
Modernkor	250,0	1414,3	3391,6	696,9	
korabeli aktualitás	91,7	497,3	896,5	128,8	
Összesen	1634,1	4823,3	7888,6	2219,4	
	Heimler	Csatkai	Mollay	Szende	
Őskor	1,1	0,5	0,6	0,5	
Római kor	4,9	1,9	2,0	0,0	
Középkor	7,6	13,8	10,3	12,4	
Kora újkor	30,6	17,2	19,1	21,9	
Újkor	40,5	37,3	25,1	33,8	
Modernkor	15,3	29,3	43,0	31,4	
korabeli aktualitás	5,6	10,3	11,4	5,8	
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	

10. táblázat. A publikációk földrajzi tárgya

	Heimler	Csatkai	Mollay oldal	Szen
Sopron	1113,9	3352,4	5177,7	1292,
Brennbergbánya	25,7	161,4	13,4	10,2
Sopronkőhida	0,0	27,8	61,0	0,0
Sopron úrbéres falvai	18,5	47,5	60,0	18,7
Sopron vármegye	270,5	434,7	758,1	358,6
Sopron vármegyei települések	221,6	369,0	812,9	169,5
Soproni táj	159,9	306,1	309,3	95,6
Burgenland	6,3	102,4	283,5	29,4
Bécs	4,5	23,6	6,2	0,0
Magyarország egyéb	29,7	79,3	519,8	273,5
Összesen	1850,6	4904,1	8001,8	2248,
	Heimler	Csatkai	Mollay	Szen
Sopron	60,2	68,4	64,7	57,5
Brennbergbánya	1,4	3,3	0,2	0,5
Sopronkőhida	0,0	0,6	0,8	0,0
Sopron úrbéres falvai	1,0	1,0	0,7	0,8
Sopron vármegye	14,6	8,9	9,5	16,0
Sopron vármegyei települések	12,0	7,5	10,2	7,6
Soproni táj	8,6	6,2	3,9	4,3
Burgenland	0,3	2,1	3,5	1,3
Bécs	0,2	0,5	0,1	0,0
Magyarország egyéb	1,6	1,6	6,5	12,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 336Emlékezés a Soproni Szemle újraindításának 50. évfordulójára (1955–2005) / 430Kubinszky Mihály: Az emlékezés zárszava*

430Kubinszky Mihály: Az emlékezés zárszava ^{*(335)}

A rendezvény - úgy hiszem – több tekintetben is sikeresnek mondható. Először is mert hangsúlyosan rávilágított arra, hogy a Soproni Szemle az elmúlt fél évszázadban a helytörténet legkülönbözőbb témáit sokoldalúan és magas színvonalon tárta az olvasók és az utókor elé. Az egymást követő négy főszerkesztővel jellemzett időszakokra bontva – beleértve ebbe a lap első nyolc évfolyamát is – ez statisztikailag is nyomon követhető. Másodszor is, mert az elhangzott előadások alapján a lap tudományos szintje kirajzolódott, nem kevésbé az a törekvés is, hogy közérthető maradjon és széles olvasótáborhoz szóljon. Végül a rendezvényen megjelent közönség érdeklődése is igazolja a lap

jelentőségét. A Soproni Szemle a város kulturális életének egyik pillére.

A Városszépítő Egyesület egymaga a Szemlét anyagilag fenntartani nem tudja, ezért – kezdet óta – Sopron város anyagi támogatására szorul. Köszönet érte! Az előfizetők számának lehető gyarapítása pedig az olvasottság révén biztosítja a terjesztett példányszámot, ami a kiadás feltétele. E tekintetben a lapot kiadó Egyesület az elmúlt években nagyot lépett előre: létrehozta az egyesületi tagdíjnak és a Szemle előfizetésének lehető kombinálását. Bízom benne, hogy ez a visszaemlékező, jubiláló ülőszak is a lap előfizetői és olvasói számának lehető további emelkedését szolgálja.

Végül köszönetet kell mondanom mindazoknak, akik a mai napon előadásukkal hozzájárultak a színvonalas visszatekintéshez, mindazoknak, akik a rendezvényt előkészítették, akik a lap szerkesztésében, kiadásában és terjesztésében részt vesznek, és azoknak, akik megjelenésükkel járultak hozzá a rendezvény sikeréhez.

Anton Sigel: A pihenőkereszt háttérben a várossal, évsz. n. Akvarell, toll.
A Szépművészeti Múzeum letétje. Ltsz.: K.2001.13

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / 431Közlemény

A Soproni Városszépítő Egyesület az adózók 1%-os felajánlásából ez évben 129.930 Ft-ot kapott, amelyért az Egyesület elnöksége ezúton is kifejezi köszönetét. Az összeget a Balfi országút mentén álló, városi tulajdonban levő Pihenőkereszt felújításának kőfaragó munkáira fordítjuk. Mivel ez lényegesen meghaladja a fenti összeget, azt kiegészítjük és a költségeket a várossal megfizetve reméljük az értékes műemlék mielőbbi megújítását.

Sopron, 2005. november hó

Dr. Kubinszky Mihály elnök

2005. LIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Munkatársaink

Munkatársaink

Askercz Éva művészettörténész, 9400 Sopron, Színház u. 17.

Dominkovits Péter főlevéltáros, Soproni Levéltár, 9401 Sopron, Pf. 82.

Domonkos Ottó ny. múzeumigazgató, Soproni Múzeum, 9401 Sopron, Pf. 68.

Gömöri János régész, Soproni Múzeum, 9401 Sopron, Pf. 68.

Horváth József könyvtárigazgató, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár,
9021 Győr, Baross u. 4.

Jankó Ferenc geográfus, 9400 Sopron, Mátyás király u. 11.

Kovács József László ny. egyetemi tanár, 2040 Budaörs, Szivárvány u. 8. II. 12.

Kubinszky Mihály ny. egyetemi tanár, 9400 Sopron, Kökényes köz 3.

Kücsán József néprajzkutató, Soproni Múzeum, 9401 Sopron, Pf. 68.

Németh Ildikó főlevéltáros, Soproni Levéltár, 9401 Sopron, Pf. 82.

Szende Katalin egyetemi adjunktus, Közép-Európai Egyetem, 1051 Budapest, Nádor u. 9.

Tóth Imre történész, Soproni Múzeum, 9401 Sopron, Pf. 68.

Turbuly Éva levéltárigazgató, Soproni Levéltár, 9401 Sopron, Pf. 82.

Varga Imréné levéltáros, 9400 Sopron, Templom u. 12.

Walter Dezső, Sopron Megyei Jogú Város Polgármestere, 9400 Sopron, Fő tér 1.

432INHALTSVERZEICHNIS

Ödenburger Rundschau, Lokalhistorische Quartalschrift, Redaktion: Katalin Szende

Grußwort der Redaktion 331

József László Kovács: Zum 70. Geburtstag von Sándor Sarkady 332

Mihály Kubinszky: Zum 80. Geburtstag von József Hárs 334

GEDENKTAGUNG ZUM 50. JUBILÄUM DES NEUBEGINNS
DER ÖDENBURGER RUNDSCHAU (1955–2005)

Dezső Walter: Zum Jubiläum der Ödenburger Rundschau 336

József Horváth: Die Bedeutung der Ödenburger Rundschau und anderer
lokalhistorischer Zeitschriften in der ungarischen Geschichtsschreibung 337

Gyöngyi Varga: Die Rolle von Károly Heimler bei der Gründung der Ödenburger
Rundschau 345

Ottó Domonkos: Endre Csatkai und die Ödenburger Rundschau 349

Éva Turbulý: Károly Mollay und die Ödenburger Rundschau 352

János Gömöri: Archäologische Studien in der Ödenburger Rundschau 359

Katalin Szende: Mediävistische Studien in der Ödenburger Rundschau 366

Péter Dominkovits: Die historische Forschung des Ödenburger Komitats in der
Ödenburger Rundschau 374

Imre Tóth: Zeitgeschichte in der Ödenburger Rundschau 380

József László Kovács: Die Bedeutung der Ödenburger Rundschau für die
Literaturgeschichte 386

Ildikó Németh: Unterrichts- und Schulgeschichte in der Ödenburger Rundschau 393

József Kücsán: Ethnographie in der Ödenburger Rundschau 399

Éva Askericz: Kunst- und kulturgeschichtliche Studien in der Ödenburger Rundschau	404
Mihály Kubinszky: Bau und Architektur in der Ödenburger Rundschau	408
Ferenc Jankó: Die wissenschaftsmetrische Untersuchung der Ödenburger Rundschau	411
Mihály Kubinszky: Schlußwort	430

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Győr-Moson-Sopron megye időszaki sajtójának bibliográfiája (1779–1995). Szerk., bev.: Horváth József. Győr, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, 2000 [2001]. 912 o., ill. (A továbbiakban: Sajtóbibliográfia.).

2 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 718. tétel (476-477. o.); a pontosság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a folyóirat címe két ízben is változott: 1895-től *A Magyarországi Papi Imaegyesület és Eucharistia-Társulat Értesítője*, majd 1912-től megszűnéséig *Eucharisztikus Értesítő* címmel jelent meg.

3 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 951. tétel (627-628. o.).

4 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 610. tétel (413-415. o.).

5 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 361. tétel (264-265. o.). Az 1945. szeptember 8-án megindult szociáldemokrata *Győri Munkás* és az 1946. december 1-jén indított kommunista *Győri Újság* egyesítéséből jött létre 1948. május elsejétől a *Győrmegyei Hírlap*, mely Győr, Moson és Sopron megyék egyesítése után, 1950. március 15-től *Győr-Sopronmegyei Hírlap* címmel élt tovább.

6 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 338. tétel (246-249. o.).

7 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 463. tétel (327-328. o.).

8 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 349. tétel (254-256. o.).

9 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 874. tétel (572-576. o.).

10 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 391. tétel (282-283. o.). A kiadványról részletesebben ld.: Kanozsay Margit: A Győri Történelmi és Régészeti Füzetek (1861–1865). In: Arrabona 1. köt. Szerk.: Uzsoki András. Bp., 1959. 38-44.; Tóth László: A Győri Történelmi és Régészeti Füzetekről (1861–1868). In: Arrabona 26–30. köt. Szerk.: Dávid Lajos. Győr, 1991. 210-215. o.

11 (Megjegyzés - Popup)

R. Várkonyi Ágnes: A pozitivisták történetképzése a magyar történetírásban. Bp., Akadémiai Kiadó,

1973. II. köt. 272. o.; idézi: Tóth László i. m. 211. o.

12 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 382. tétel (277-278. o.).

13 (Megjegyzés - Popup)

Jászberényi Ferencné: A Győri Szemle (1930-1944) repertórium. Győr, 1999.

14 (Megjegyzés - Popup)

Gunst Péter: Szemlék szemléje II. Bemutatkozik a Debreceni Szemle. SSz. 58. (2004) 193.

15 (Megjegyzés - Popup)

Galambos Sándor: Szemlék szemléje IV. Bemutatkozik a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, SSz. 58. (2004) 406-408.

16 (Megjegyzés - Popup)

Márfi Attila: Szemlék szemléje I. Bemutatkozik a Pécsi Szemle. A várostörténeti folyóirat első öt évéről (1998–2003). SSz. 58. (2004) 85-88.

17 (Megjegyzés - Popup)

Gyurátz Ferenc: Szemlék szemléje III. A Vasi Szemle. SSz. 58. (2004) 298-300.

18 (Megjegyzés - Popup)

A *Vasi Szemle* történetével kapcsolatos szakirodalom meglehetősen bőséges; ld. pl.: Kuntár Lajos: Vasi Szemle kontra Írott Kő (Adalék a vasi irodalom századeleji történetéhez). *Életünk*, 1997. 8. sz. 884-904.; Nagy Éva: A Vasi Szemle első tizenegy éve. *Vasi Szemle*, 1993. 1. sz. 4-6.; Kiss Gyula: A Vasi Szemle újraindulása (1956–1959). *Vasi Szemle*, 1978. 3. sz. 321-329.

19 (Megjegyzés - Popup)

Gyurátz Ferenc i. m. 298.

20 (Megjegyzés - Popup)

Csurgai Horváth József: Székesfehérvár történeti irodalmának áttekintése, 59. In: Uő: „... dicsőség helyén emelkedő emlék”. Székesfehérvár, Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára, 2002. 51-75.

21 (Megjegyzés - Popup)

Sajtóbibliográfia, 904. tétel (600-601. o.).

22 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: A régi és az új „Soproni Szemle”, SSz. 9. (1955) 5-12. (itt: 5.).

23 (Megjegyzés - Popup)

Beköszöntő, SSz. 1. (1937) 1-2.

24 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Sajtóbibliográfia, 792-796.; pl.: Varga Imréné: Adalékok a Sopronban és Sopron megyében megjelent magyar nyelvű újságok történetéhez. SSz. 22. (1968) 155-160.; Bertalan Judit: A soproni német nyelvű sajtó történetéből. SSz. 50. (1996) 39-50.

25 (Megjegyzés - Popup)

A Soproni Szemle tartalomjegyzéke (1937–1944, 1955–1956). SSz. 11. (1957) 335-352.

26 (Megjegyzés - Popup)

Győr-Sopron megyei helyismereti irodalom (1867–1980). Összeáll.: Jászberényi Ferencné. Bp., 1981. 93.

27 (Megjegyzés - Popup)

Rábaköz. Helyismereti-helytörténeti bibliográfia. Válogatás (1985). Szerk.: Gáll Mária. Csorna, 1986.

28 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Horváth József: „Falumonográfiák” Győr-Moson-Sopron megyében 1989–2002. In: Acta Papensia, 3. évf. 2003. 1-2. sz. 33-68.

29 (Megjegyzés - Popup)

Kelemen István: Fertőhomok 1274–2001. Bp., Croatica Kht, 2001. 267-274.

30 (Megjegyzés - Popup)

Varjú Sándor: Nagycenk gazdasági néprajza. Sopron, 1998. 167-171.

31 (Megjegyzés - Popup)

Mikó Sándor: Nagylózs – egy Sopron környéki falu története. Nagylózs, 1998. 254-264.

32 (Megjegyzés - Popup)

Czingráber András: Egy Répce menti település, Zsira község története. Zsira, Zsira Község Önkormányzata, 2001. 247-252.

33 (Megjegyzés - Popup)

Baranyai Lenke: Kultúrtörténeti böngésző a Rábaköz és Beled történetéhez. Sopron, Szerzői kiadás, 2000. 290-293.

34 (Megjegyzés - Popup)

Katona Imre: Csapod. Falu a történelem sodrában. Csapod, 2003. 447-459.

35 (Megjegyzés - Popup)

Hárs József: Fertőrákos. Bp., Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., 2000. 182-188.

36 (Megjegyzés - Popup)

Briber József – Pájer Imre: Sopronhorpács. Bp., Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., 2000. 176-183.

37 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Lajber Imre: Fertőszéplak község története. (A kezdetektől a II. világháborúig.) Fertőszéplak, (Polgármesteri Hivatal), 1993. [38]-[43].

38 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Rozsonits Géza: Fertőszentmiklós rövid története és látnivalói. [Fertőszentmiklós, 1992]. 76. o.

39 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Szalay Béla: Otthonunk, Dör. Szemelvények Dör község múltjából, történetéből, a közelmúlt eseményeiből. Győr, Hazánk Kiadó, 1994. 127. o.

40 (Megjegyzés - Popup)

Pájer Imre: Bodonhely. Falutörténeti vázlatok. Bodonhely, 2000. 63.

41 (Megjegyzés - Popup)

Szabó István – Csiszár Attila: Babót. Fejezetek egy rábaközi falu történetéből és néprajzából. Babót, 2002. 95-97.

42 (Megjegyzés - Popup)

Böhm András: Ágfalvi mozaik – Agendorfer Mosaik. [Sopron, Patriot Kiadó, 1996.] 172.

43 (Megjegyzés - Popup)

Csiszár Attila: Hövej. Fejezetek a falu történetéből és néprajzából. Hövej, Hövej Község Önkormányzata, 2004. 231 o.

44 (Megjegyzés - Popup)

Rozsonits Géza: Petőháza krónikája. Sopron, Edutech Kiadó, [1997]. 102-103.

45 (Megjegyzés - Popup)

Szende Katalin: Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen. Bp., MTA Történettudományi Intézet, 2004. 245-271.

46 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Magyarország története 1526–1686. Főszerk.: Pach Zsigmond Pál; szerk.: R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1985. 1748. o.

47 (Megjegyzés - Popup)

Magyar néprajz nyolc kötetben. Anyagi kultúra 2. Kézművesség. Főszerk.: Domonkos Ottó. Szerk.: Nagybákay Péter. Bp., 1991. 780. o.

48 (Megjegyzés - Popup)

Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága. I-II. In: Soproni Szemle, 25. évf. 1971. 1. sz.

66-75. o.; 2. sz. 145-165. o.

49 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly irodalmi munkássága. In: Soproni Szemle, 47. évf. 1993. 403-422. o.; kiegészítését ld.: Soproni Szemle, 51. évf. 1997. 198. o.

50 (Megjegyzés - Popup)

F. Bárczi Éva: Környei Attila irodalmi munkássága (1964-1999). In: Soproni Szemle, 54. évf. 2000. 3. sz. 217-223. o.

51 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: Házi Jenő élete és munkássága. In: Házi Jenő Emlékkönyv. Szerk.: Dominkovits Péter, Turbuly Éva. Sopron, 1993. 9-26. o.

52 (Megjegyzés - Popup)

Hiller István 1970-től 1976-ig egyedül jegyezte e bibliográfiát, 1977-től Mastalírné Zádor Mártával együtt készítették Hiller István haláláig.

53 (Megjegyzés - Popup)

Ld. pl.: Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája a 2001. évre. In: Soproni Szemle, 57. évf. 2003. 1. sz. 85-110. o.; Uő.: Sopron bibliográfiája a 2002. évre. In: Soproni Szemle, 58. évf. 2004. 2. sz. 197-215. o.

54 (Megjegyzés - Popup)

Szabó Jenő: A Soproni Városszépítő Egyesület Története 1869–1984. Klny. Sopron, 1983–84.

55 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Levéltár (a továbbiakban: SL) XXI/504. Polgármesteri Személyzeti iratok. Törzslap; Soproni és Sopronmegyei fejek. Sopron, 1930. 75.

56 (Megjegyzés - Popup)

SL. Közgyűlési jegyzőkönyv (a továbbiakban: Kgy. jkv.) 14713/196. kgy. 1936. okt. 3.

57 (Megjegyzés - Popup)

SL. X/226. Soproni Városszépítő Egyesület (a továbbiakban: SVE) iratai. 1928.évi évi jelentés.

58 (Megjegyzés - Popup)

Leitner József: Heimler Károly és a Soproni Városszépítő Egyesület. SSz. 9 (1955) 13.

59 (Megjegyzés - Popup)

Hanzmann Károly: A Soproni ág. hitv. Evangélikus egyházközség története 1900–1950. II. kötet. Sopron, 2003. 326.

60 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Evangélikus Levéltár (a továbbiakban: SEL) Soproni Protestáns Egyesület jkv. 1937. május 14.

61 (Megjegyzés - Popup)

SEL. Egyesületi iratanyag.

62 (Megjegyzés - Popup)

SL. X/226. SVE. 1937. március 5-i jkv.

63 (Megjegyzés - Popup)

SL. X/226. SVE. 1937. március 9. jkv.

64 (Megjegyzés - Popup)

U.o. titkári jelentés 1937. május 1.

65 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: A régi és új Soproni Szemle. SSz. 9 (1955), 6.

66 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Szemle 1937. Beköszöntő.

67 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Szemle 1937. 1-2. sz.

68 (Megjegyzés - Popup)

SL. Közgyűlési jkv. 1937. október 12.

69 (Megjegyzés - Popup)

Mollay K.: i.m. 5.

70 (Megjegyzés - Popup)

SL. X/226. SVE. 1939. május 11. jkv.

71 (Megjegyzés - Popup)

SL. X/226. SVE. 1938. május 14. jkv.

72 (Megjegyzés - Popup)

Pár szó Sopron szépségeiről. Sopronvármegye 1917. IX. 11.

73 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Kazinczy és a művészetek. Bp., 1983.

74 (Megjegyzés - Popup)

André Csatkai – Dagobert Frey: Österreichische Kunsttopographie, Band XXIV. Wien, 1932.

75 (Megjegyzés - Popup)

Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága. SSz. 25. (1971) 66-75, 145-165.

76 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Levéltár. XXVIII/13.1 (Soproni Szemle levelezése)

77 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre – Dercsényi Dezső (szerk.): Sopron és környéke műemlékei. Budapest, 1953.

78 (Megjegyzés - Popup)

Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve I. SSz. 59 (2005) 3-26.

79 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Levéltár XXVIII/13. 1-3.

80 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Múzeum, Helytörténeti Gyűjtemény.

81 (Megjegyzés - Popup)

I. m. 49-50.

82 (Megjegyzés - Popup)

Lásd Jankó Ferenc cikkét jelen számunkban: A Soproni Szemle tudománymetriai vizsgálata (1937–2004).

83 (Megjegyzés - Popup)

Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve. A folyóirat újraindítása 1955-ben. SSz.59. (2005) 3-26.

84 (Megjegyzés - Popup)

SL XXVII/13. 1-3d.

85 (Megjegyzés - Popup)

Turbuly Éva: Mollay Károlyra emlékezve SSz. 51. (1997) 193–198. Az életrajzi adatok forrásai: Mollay Károly életrajza 1969. november, kézirat; Mollay Károly: Anyanyelvi önéletrajzom: Anyanyelvünk vonzásában Nyelvtudósok, nyelvészek és nyelvművelők Győr-Moson-Sopron megyében Győr, 1997., 134-136; Hiller István: Mollay Károly 70 éves: SSz. 37. (1983) 325-327; Mollay Károly: Ajánlás: Sopron és környéke 1922–1990 Korrajz és családi lexikon Főszerkesztő: Sarkady Sándor, Mécs László Lap- és Könyvkiadó Bp, 1992, 7–13; Mollay Károly: Amikor a Kaukázusban orvos voltam: Soproni Füzetek 1993 (Szerk.: Sarkady Sándor) 231-266.

86 (Megjegyzés - Popup)

Környei Attila: Gondolatok a helytörténész Mollay Károlyról SSz. 51.(1997) 199-203.

87 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 2. (1938) 273-288., 3.(1939) 17-23. és 7. (1943) 161-170.

88 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: A vármegye történeti vázlata 1848-ig (Különös tekintettel Sopron és a megye műemlékeire) 37-95. In: Magyarország műemléki topográfiája II. kötet, Győr-Sopron megye műemlékei I. rész Sopron és környéke műemlékei szerk. Dercsényi Dezső, írták: Csatkai Endre et al. Bp., 1953., 1956²

89 (Megjegyzés - Popup)

A korona elrablása: Kottanner Jánosné emlékirata 1439–1440. Bp. 1978. 106.

90 (Megjegyzés - Popup)

Első telekkönyv/Erstes Grundbuch 1480-1553. Sopron város történeti forrásai A/sorozat 1. kötet Sopron, 1993. (1994) 235., Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz/Moritz Pál üzleti könyve 1520-1529. Sopron város történeti forrásai B/sorozat 1.kötet Sopron, 1994. 99., Hausarznei-und Essigbüchlein von Hans Seyfridt/Hans Seyfridt házipatikája és ecetes könyvecskéje 1609-1633. Sopron város történeti forrásai B/sorozat 2. kötet Sopron, 1995. 139.

91 (Megjegyzés - Popup)

Környei A.: i. m. 201.

92 (Megjegyzés - Popup)

G. Szende Katalin: „Én most is minden nap Sopronban vagyok...” Születésnap beszélgetés Mollay Károllyal: SSz. 47. (1993) 296-305.

93 (Megjegyzés - Popup)

Domonkos O.: i.m. 4., 14-16.

94 (Megjegyzés - Popup)

SL XXVII/13. Mollay Károly levele, Budapest, 1965. május 22.

95 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Mollay Károly levele, Budapest, 1961. február 20.

96 (Megjegyzés - Popup)

SL XXVII/13. 2.d. Jegyzőkönyv a Soproni Városszépítő Egyesület 1980. július 22-iki rendkívüli elnökségi üléséről.

97 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Mollay Károly levele , Siófok, 1961. július. 20.

98 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly levele a szerzőnek, Budapest, 1995. november 15.

99 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre, Nováki Gyula és e sorok írójának korábbi lelőhelymutatóit és a Soproni Múzeum Régészeti Gyűjteményének leltárát, Adattárát és a publikációkat felhasználva és rendszerezve, a lelőhelyeket 1:10.000-es térképen rögzítette Németh Patricia, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal adatrögzítője.

100 (Megjegyzés - Popup)

A régészeti beszámolók vagy vázlatosan, a múzeumi jelentések részeként jelentek meg, vagy jobb esetben az ásató régésznek a lelőhelyet és a leleteket kissé részletesebben bemutató írásaként. A SSz. azonban nem múzeumi évkönyv, így nem tették közzé minden évben a jelentéseket. Csatkai Endre igazgatósága idején a „múzeum vezetősége”, Domonkos Ottó múzeumvezetésekor az igazgató foglalta össze vázlatosan a múzeumi munka s ezen belül az ásatások eredményeit, a további múzeumigazgatók nem jelentettek meg a Szemlében évi jelentéseket. A fontosabb ásatásokról sem olvashattunk rendszeresen a SSz-ben, mert azokat jobbára országos kiadványokban ismertették a régészek, a rövid ásatási jelentések a Magyar Nemzeti Múzeum Adattára által évente kiadott Régészeti Füzetekben találhatók.

101 (Megjegyzés - Popup)

Pl. Bóna István a késő avar korról és a frank térítés kezdeteiről: SSz. 18. (1964), 218-233., 127-141., 319-328.; 19. (1965), 32-41.

102 (Megjegyzés - Popup)

A múzeum állandó régészeti kiállításairól és alkalmanként az időszakos kiállításokról: SSz. 17 (1963), 182-184; SSz. 33(1979), 77-94.; SSz. 36 (1982), 348-357.; SSz. 54 (2000), 343-373.

103 (Megjegyzés - Popup)

A SSz 1976. évfolyamában jelentek meg „A fiatal régészek és történészek soproni konferenciáján 1973. szept. 8-án elhangzott (soproni vonatkozású) előadások”, pl. Tóth Sándor írása, amelyben a falkutatással a Tábornok-ház (Fő tér 7) kapualjában feltárt gótikus ülőfülkét a 13. századra keltezi (329-344.), vagy Gömöri János cikke a Sopron környéki kohófeltárásokról (239-255).; Kifejezetten régészeti konferencia volt az 1986. november 10-11. közötti soproni nemzetközi „Vörös-sánc tanácskozás”, amelynek majd minden előadásszövege megjelent a SSz. 1987. és 1988. évi számaiban, köztük külföldi szerzők magyarra fordított cikkei is: Karl Kaus: Darufalva (Drassburg), Locsmánd (Lutzmannsburg) és Pinkaóvár (Burg). SSz. 41. (1987), 330-339.; Tatjana Stefanovičova: A szlovákiai égett sáncok kérdéséhez. SSz. 41. (1987), 340-347. A Scarbantai Társaság 2000. évi szabadegyetemén elhangzott régészeti előadások közül Szőke Béla Miklós (2000, 310-342) és Gömöri János (2000, 343-373) jelentek meg. Hiányolhatjuk, hogy a soproni nemzetközi „Osthallstattkultur” konferenciákról nem olvashatunk beszámolókat a Szemle hasábjain.

104 (Megjegyzés - Popup)

A más hazai és külföldi régészeti szakfolyóiratokban megjelent soproni vonatkozású dolgozatok jegyzéke sajnos nem lehet teljes a SSz. évente közölt „Sopron-bibliográfiá”-jában, mert ezek a kiadványok sokszor elérhetetlenek a helyi könyvtárak számára. Hasznos lenne, ha a kutatók

kiadványaik különlenyomatait, vagy legalább a cikkek xerox-másolatait megküldenek a Városi Könyvtárnak, a soproni Egyetemi Könyvtárnak, esetleg a Múzeum könyvtárának. Hiszen (csak a hazai kiadványokat említve) az Archaeológiai Értesítő, az Acta Archaeologica, a Communicationes Archaeologicae, a múzeumi évkönyvek, emlékkönyvek, konferencia-kötetek számos soproni régészeti lelőhelyről vagy leletről tudósítanak.

105 (Megjegyzés - Popup)

Lauringer Ernő: Bella Lajos (1850–1937) SSz. 1 (1937), 81-86.; Gömöri János: Bóna István (1930–2001) és Sopron környéki kutatásai. SSz. 56 (2002), 162-164.

106 (Megjegyzés - Popup)

Arrabona – a győri Xántus János Múzeum Évkönyve, Archaeológiai Értesítő, Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Communicationes Archaeologicae Hungaricae, illetve különböző konferencia-kiadványok, pl. az Iparrégészet, vagy az önálló kötetek.

107 (Megjegyzés - Popup)

A kérdést a soproni városház-feltárások régészeti eredményei válaszolták meg, amint azt először Nováki Gyula: Sopron topográfiai fejlődésének vázlata az újabb ásatások alapján. SSz. 16. (1962), 135-138. c. dolgozatában vázlatosan ismertette.

108 (Megjegyzés - Popup)

Bottyán Árpád – Nemeskéri János: A sopronbánfalvi ásatás (1942. okt. 22. és nov. 4. között). SSz. 6. (1942), 304-306.

109 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 9. (1955). 5.-

110 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 1. (1937), 120-123.

111 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 1. (1937), 140-146.

112 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 1. (1937), 45-49.

113 (Megjegyzés - Popup)

U. o., 199-204.

114 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 9. (1955), 143-146.; 10. (1956), 256-260.

115 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 7. (1943), 248-254.

116 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 9. (1955), 131-135.

117 (Megjegyzés - Popup)

Patek Erzsébet: Ásatások a soproni Várhelyen (Burgstall) 1973-ban. SSz. 28. (1974), 55-65.; A soproni Várhely (Burgstall) őskori földvára 1974. évi kutatásának eredményei. SSz. 29. (1975), 272-282.; A Sopron-várhelyi ásatások 1975. évi eredményei. SSz. 31. (1977), 150-160.

118 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János: Két új régészeti kiállítás Sopronban és a helyreállított Várostorony. SSz. 28 (1974), 372-279.

119 (Megjegyzés - Popup)

Jerem Erzsébet – Rudner Edina Zita: Vaskori környezet- és tájrekonstrukció botanikai-, pollen- és faszénleletek alapján. SSz. 55. (2001), 17–27.

120 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: Későkelta-kori lakóházak Ivánban. SSz. 15. (1961), 247-251.

121 (Megjegyzés - Popup)

Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban. SSz. 25. (1971), 17-28, 109-117.

122 (Megjegyzés - Popup)

Sági Károly: Jelképes temetkezés a Sopron-bécsidombi késővaskori temetőben. SSz. 11. (1957), 95-96.

123 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 12. (1958), 335-341.

124 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 18. (1964), 236-243.

125 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 12. (1958), 63-66.

126 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: A Scarbantiából Savariába vezető római kori út. SSz. 10. (1956), 157-159.; Varga Lajos: Adatok a Scarbantiába vezető római út topográfiájához. SSz. 10. (1956), 387-388. A római út vonalában talált temetőmaradványokról.

127 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János: Római út és tégláégető kemence Fertőrákoson. SSz. 35. (1981), 59-67.

128 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 25. (1971), 214-226, 322-334.

129 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 51. (1997), 247-251.

130 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 13. (1959), 158-162.

131 (Megjegyzés - Popup)

Kiadatlan római feliratos kövekről a soproni Liszt Ferenc Múzeumban. SSz. 15. (1961), 352-357.;
Római feliratos kő Újkérről. SSz. 19. (1965), 247-250.

132 (Megjegyzés - Popup)

Két Silvanus oltár Sopronkőhidáról. SSz. 10. (1956), 344-346.

133 (Megjegyzés - Popup)

Stornó Miksa: Római-kori leletek Sopron Belvárosából. SSz. 2. (1938), 221-234.

134 (Megjegyzés - Popup)

Reliefdíszű tálnegatív töredéke Scarbantiából. SSz. 12. (1958), 245-249.

135 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 13. (1959), 2-6.

136 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 5. (1941), 201-216.

137 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 59. (2005), 138-163.

138 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 19. (1965), 330-335.

139 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 39. (1985), 1-24, 97-118, 193-212, 289-298.

140 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 36. (1982), 348-357.

141 (Megjegyzés - Popup)

Tomka Péter: Későrómai sírok a Hátulsó utcában. SSz. 21. (1967), 245-253., T. Szőnyi Eszter:
Előzetes jelentés a Május 1. téri római temető feldolgozásáról. SSz. 31. (1977), 340-345.

142 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 11. (1957), 262-265.

143 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 14. (1960), 223-241.; 15. (1961), 131-140.; 17. (1963), 136-144.

144 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula, SSz. 12. (1958), 166-167.

145 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János, SSz. 30. (1976), 143-150.

146 (Megjegyzés - Popup)

„Inter Sabariam et Carnuntum” SSz. 26. (1972), 320-333.

147 (Megjegyzés - Popup)

Cundpald fecit. A petőházi kehely és a frank térítés kezdetei a Dunántúlon. SSz 18. (1964), 218-233., 127-141., 319-328.; 19. (1965), 32-41.

148 (Megjegyzés - Popup)

A Karoling művészet Pannóniában, a Cundpald kehely. SSz. 24. (1970), 210-224, 289-306.

149 (Megjegyzés - Popup)

IX. századi sírok Sopronkőhidán. SSz. 9. (1955): 3-4, 5-68.

150 (Megjegyzés - Popup)

A keresztény térítés kezdetei Pannóniában a karoling korban. (A petőházi Cundpald kehely és a sopronkőhidai temető helye és szerepe) SSz. 54. (2000), 310-342

151 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 30. (1976), 239-255.; SSz. 54. (2000), 343-373.

152 (Megjegyzés - Popup)

Holl Imre: Sopron városfalai. SSz. 22. (1968), 289-302. Uő: Scarbantia-Sopron városfalai. SSz. 51. (1997), 289-306.

153 (Megjegyzés - Popup)

A soproni belváros vörös sánca kutatásának eredményei. SSz. 41. (1987), 38-48.

154 (Megjegyzés - Popup)

Régészeti adatok az Elő- és Hátsókapu történetéhez. SSz. 42. (1988), 137.

155 (Megjegyzés - Popup)

Régészeti adatok a győri, mosoni és soproni koraközépkori sáncváarak történetéhez. SSz. 41. (1987), 147-155.

156 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 41. (1987), 48-57.

157 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 42. (1988), 78-82.

158 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 41. (1987), 236-240.

159 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 41. (1987), 141-146.

160 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 42. (1988), 126-127.

161 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 42. (1988), 122-123.

162 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 41. (1987), 240-245.

163 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 42. (1988), 125-126.

164 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János, SSz. 30. (1976), 343-348. a bánfalvi úti házról.; 54. (2000), 364-369. a fertőszentmiklósi házakról és Sopron, Új utcai sövényfonatos épületről.

165 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 16. (1962), 227-241, 312-318.

166 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 51. (1997), 335-355.

167 (Megjegyzés - Popup)

SSz 3. (1939), 51-57.

168 (Megjegyzés - Popup)

Sodró László: A Sopron környéki őskori vaskohászatra vonatkozó eddigi kutatások. SSz. 10. (1956), 335-344.

169 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 9. (1955):1-2, 136-137.

170 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János, SSz. 30. (1976), 239-255.

171 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János: A soproni Kovácsszeren 1440-ben lebontott házak régészeti feltárása. SSz. 47. (1993), 332-338.

172 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János: SSz. 33. (1979), 222-242.

173 (Megjegyzés - Popup)

Stornó Miksa: A soproni kulcsleletek alaki változásai. SSz. 4. (1940), 233-238.

174 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János, SSz. 31. (1977), 140-149.

175 (Megjegyzés - Popup)

Gömöri János, SSz. 34. (1980), 164-168.

176 (Megjegyzés - Popup)

SSz. 39. (1985), 170-177.

177 (Megjegyzés - Popup)

Kiss Andrea – Paszternák István: Hol volt Urkony ? Adalékok a Fertővidék középkori településtörténetéhez. SSz. 54. (2000), 402-419.

178 (Megjegyzés - Popup)

Ld. Jankó Ferenc tudományometriai írásának 9. táblázatát jelen számunkban. Köszönöm Jankó Ferencnek, hogy a felméréséhez készített részletes táblázatot áttekintésem elkészítéséhez felhasználhattam.

179 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Sopron a középkor végén. SSz. 10 (1956) 31.

180 (Megjegyzés - Popup)

Pl. A soproni plébániai iskola (1939/3) A soproni polgárjog megszerzésének története (1941/4). Itt és a továbbiakban helykímélés céljából csak a cikkek megjelenésének évét és azon belüli folyóiratszámát adom meg. A pontos publikációs adatok ez alapján a Soproni Szemle CD-ROM kiadásából (Arcanum, Budapest, 2005) visszakereshetők.

181 (Megjegyzés - Popup)

Pl. Gugelweit János, a Soproni virágének lejegyzője (1939/3), Soproni élet a 15. század második felében. A Haberleiter család története (1941/2). Személyéről ld. Turbuly Éva írását jelen számunkban, további irodalommal. Teljes bibliográfiáját ld. az 1993/4. ill. 1997/2. számunkban.

182 (Megjegyzés - Popup)

Sopron vármegye középkori történelmének nyelvészeti és történeti kérdése (1939/4). Belitzky válasza: uo.5-6. szám.

183 (Megjegyzés - Popup)

A darufalvi ezüstkincs (1962/3), Cunpald fecit. A petőházi kehely és a frank térítés kezdetei a Dunántúlon (1964/2). Személyéről ld. Gömöri János: Dr. Bóna István és Sopron környéki kutatásai (2002/2).

184 (Megjegyzés - Popup)

A Csákok és a Kőszegiek harca Sopron megyében (1966/4); A locsmándi várispánság és felbomlása (1969/2).

185 (Megjegyzés - Popup)

A magyarországi zsidóság története a középkorban (1995/1); Főúri és nemesi végrendeletek a Jagelló-korban (1999/4).

186 (Megjegyzés - Popup)

A feltárt középkori soproni zsinagóga (1958/4); Középkori zsidó sírkő-töredékek Sopronban (1960/4); Héber nyelvű oklevél a XV. századi Sopronból (1974/4); A középkori soproni zsidóság Salom Neustadt héber műveiben (1979/2).

187 (Megjegyzés - Popup)

Karl Mollay: Scarbantia, Sopron, Ödenburg. Siedlungsgeschichte und Ortsnamenkunde. Budapest, 1944. (Ostmitteleuropäische Bibliothek 49).

188 (Megjegyzés - Popup)

A régészeti témájú írásokról részletesebben ld. Gömöri János cikkét jelen számunkban.

189 (Megjegyzés - Popup)

Teljes egészében Sopronnal és környékével, és ezen belül is főleg középkori emlékekkel foglalkozott például a Magyar Műemlékvédelem Évkönyv 1973/74. évi, 1977-ben Budapesten megjelent kötete. A legutóbbi tematikus összeállítás a Műemlékvédelem c. folyóirat 2004/2. száma volt.

190 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Magyar–német nyelvi érintkezések a XVI. század végéig. Bp., 1982. A kötet bevezető tanulmányai és egyes szócikkei sok részletét visszatükrözik a szerző Soproni Szemlében megjelent korábbi írásainak.

191 (Megjegyzés - Popup)

A latin kódextöredékek teljességre törekvő feldolgozását az MTA Fragmenta Codicum munkacsoportja végzi, Madas Edit vezetésével. Az eredményeiket közreadó kötet várhatóan 2006 folyamán fog megjelenni. Az újabb kutatások több ponton jelentősen módosították Szigeti meghatározásait.

192 (Megjegyzés - Popup)

A későbbiekben Scheiber Sándor határozta meg pontosabban a töredékeket: Scheiber Sándor: Héber kódexmaradványok magyarországi kötéstáblákban. A középkori magyar zsidóság könyvkultúrája (Hebräische Kodexüberreste in ungarischen Einbandstafeln. Die Buchkultur der ungarischen Juden im Mittelalter). Budapest, 1969., ahol külön fejezetet szentel Sopronnak is.

193 (Megjegyzés - Popup)

Grünvald Fülöp és Scheiber Sándor (szerk.): Magyar-Zsidó Oklevéltár V/1. és V/2. kötetek, Bp., 1959-1960; VI. kötet. Bp, 1961., ld. ezekről: Mollay Károly: Zsidó történeti emlékek, SSz. 1962/1. és 1964/4.

194 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: Sopron középkori egyháztörténete. Sopron, 1939.

195 (Megjegyzés - Popup)

Pl. Házi Jenő emlékkönyv, szerk. Dominkovits Péter és Turbuly Éva, Sopron, 1993. (Mollay Károly, Kubinyi András és Szende Katalin tanulmányai); A város térben és időben. Sopron kapcsolatrendszerének változásai. Szerk. Turbuly Éva. Sopron, 2002. (Zsoldos Attila, Kubinyi András és Szende Katalin tanulmányai). A Szemlében ld. Szende Katalin: Fidelitas és politika. Kihez és miért volt hűséges Sopron városa a középkorban. (2110/4.)

196 (Megjegyzés - Popup)

A szerkesztőség: Beköszöntő. SSz. 1. (1937) 1-2, 2. A továbbiakban csak a legszükségesebb esetben hivatkozom a Soproni Szemle egyes tanulmányaira, írásaira, ugyanis 2004-ig bezáróan az összes elérhető: Soproni Szemle. A Soproni Városszépítő Egyesület és Sopron város helytörténeti folyóirata. 1937–1944., 1955–2004. évfolyamok. CD-ROM [Bp.] ARCANUM, [2005.]

197 (Megjegyzés - Popup)

Tirnitz József: Sopron város úrbéres falvainak lakossága a 18. század első felében. In: A Dunántúl településtörténete I. 1686–1768. Szerk.: Farkas Gábor, Veszprém, 1976. 158-165.

198 (Megjegyzés - Popup)

Soós Imre: Heves vármegye levéltárának történetéből. In: Levéltári Közlemények, 20-23. (1942–1945) 260-289.

199 (Megjegyzés - Popup)

Kutatásait máig is kézikönyvként használt munkákban összegezte: Ősi sopronmegyei nemzetségek. Képek a sopronmegyei községek és családok történetéből. Szerk.: Horváth László. H. n. é. n. [Sopron, 1940.], Az Úrbéri Törvényszék iratanyaga Soós Imre: Az úrbéri birtokrendezések eredményei Sopron

megyében. Sopron, 1941.

200 (Megjegyzés - Popup)

Vö.: Molnár József: Egy parasztcsalád leszármazása és kapcsolatai. In: Magyar Családtörténeti Szemle, (1940) 1, 4-13., 2, 32-38., 3, 60-65., 4, 90-92., 5, 111-112., 6, 136-139., 7, 158-163.

201 (Megjegyzés - Popup)

Nem szabad feledni, hogy a lap hasábjain ez időben folyt a módszertani tanulságok sorát hozó, a Szekfű tanítvány Belitzky János és Mollay Károly közötti, középkori megyemonográfia-vita is!

202 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Beköszöntő. In: SSz. 9. (1955) 1, 1.

203 (Megjegyzés - Popup)

Életútjáról: Horváth Zoltán: In: Levéltári Közlemények, Madarász Lajos: Takáts Endre In: Levéltári Szemle, 35. (1985) 1, 103-104.

204 (Megjegyzés - Popup)

A kérdéskör történeti kutatásáról Sopron vármegyére is vonatkozó szakirodalommal: Horváth Zita: A Zala megyei parasztság helyzete a 18. században az úrbérrendezés forrásainak tükrében. In: Korall. Társadalomtörténeti folyóirat. 19-20. sz., 2005. (Rurális társadalmak) <http://www.korall.org>.

205 (Megjegyzés - Popup)

Pl. Vasi Szemlében megjelent munkáira: Dalmi Kálmánné – Takács Miklós: A Vasi Szemle repertórium 1933–1976. Szombathely, 1978. Nr. 2948., 3150., 3209., 3713.

206 (Megjegyzés - Popup)

Mikó Sándor: Nagylózs. Egy Sopron környéki falu története. [Nagylózs], 1998.

207 (Megjegyzés - Popup)

Pl. Mikó Sándor: A kapuvári uradalom gabonadézsma-jegyzéke 1587-ből. In: Agrártörténeti Szemle, 36. (1994) 1-4, 510-521., Katona Imre: Élet és gazdálkodás a Nagyerdőben a XVI–XIX. században. In: Agrártörténeti Szemle, 38. (1996) 1-4, 257-277.

208 (Megjegyzés - Popup)

A település kutatásból kistérségi vizsgálatok irányába történő elmozdulás eredményei várhatók a 2003-ban jelenkori tanulmánnyal jelentkező Kelemen István Hidegség, Hegykő, Fertőboz centrumú kutatásaiból.

209 (Megjegyzés - Popup)

Maksay Endre [!] szerzőséggel jelent meg. E munka is egy országos kutatási program speciális megyei esettanulmánya volt. A leíró, elemző tanulmány egységes adattárba szerkesztett változata: Maksay Ferenc: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. 2. kötet. Bp. 1990. 661-679. Az életpályára: Bélay Vilmos: Maksay Ferenc (1916–1984). In: Levéltári Szemle, 35. (1985) 1, 99-100.

210 (Megjegyzés - Popup)

A következő évben a burgenlandi településkutatásra aktualizált változata is megjelent: Turbuly, Éva: Quellen der burgenländischen Geschichte im Archiv von Sopron. In: Archivar und Bibliothekar. Bausteine zur Landeskunde des burgenländisch-westungarischen Reumes. Festschrift für Johann Seedoch zum 60. Geburtstag. Hgg. Felix Tobler – Norbert Frank, Eisenstadt, 1999. 499-509. (Burgenländische Forschungen, Sonderband. 22.)

211 (Megjegyzés - Popup)

Az Acta Papensia 2003. 1-2. száma megyénként, a dunántúli község-történetírás helyzetével foglalkozik. A megyéről: Horváth József: „Falumonográfiák” Győr-Moson-Sopron megyébe 1989–2001. In: Acta Papensia 3. (2003) 1-2, 33-67.

212 (Megjegyzés - Popup)

Koppány Tibor munkásságára ld.: Bardoly István: Koppány Tibor irodalmi munkássága. In: Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk.: Bardoly István – László Csaba, Bp. 1998. 25-33. (Művészettörténet – műemlékvédelem)

213 (Megjegyzés - Popup)

Maár Károly és Mollay Károly: A soproni és sopronmegyei helytörténetírás módszere s feladatai. SSz. 2. (1938) 273-288.; 3 (1939) 17-22.

214 (Megjegyzés - Popup)

Maár-Mollay 1938., 275.

215 (Megjegyzés - Popup)

E szándék fedezhető fel Mollaynak a megye középkori történetét megíró Belitzky Jánossal folytatott vitájában is. Lásd Mollay Károly: Sopron vármegye középkori történelmének nyelvészeti és történeti kérdései (Szélgjegyzetek Belitzky János könyvéhez). SSz. 3 (1939) 232-239.

216 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Újabb szempontok a helytörténetírás műveléséhez. SSz. 7 (1943) 161-170.

217 (Megjegyzés - Popup)

A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala első hozzájárulását 1955. február 4-én visszavonta. V.ö.: Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve I. SSz. 59 (2005) 3-26, különösen 9-13.

218 (Megjegyzés - Popup)

Győr-Sopron Megyei Hírlap, 1954. november 16.

219 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: A régi és az új „Soproni Szemle”. SSz. 9 (1955) 5-12.

220 (Megjegyzés - Popup)

Ezzel kapcsolatban lásd Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiáig. SSz. 59 (2005) 235-241, különösen 238.

221 (Megjegyzés - Popup)

A Soproni Szemlének, mint kútforrásnak felbecsülhetetlen részét képezi a folyóirat képeinek, fotóinak gyűjteménye. A kliséikét a Soproni Múzeum őrzi.

222 (Megjegyzés - Popup)

G. Soós Katalin: Adalékok a Magyar Tanácsköztársaság és az Osztrák Köztársaság kapcsolatainak történetéhez. SSz. 13. (1959) 289-304.

223 (Megjegyzés - Popup)

Fogarassy László: A nyugat-magyarországi kérdés katonai története I–III. SSz. 25. (1971) 291-302.; 26. (1972), 23-39. és 115-129. o. Fogarassy cikkei egyébként 1960-tól jelentek meg a Szemlében.

224 (Megjegyzés - Popup)

Bellér Béla: Az osztrák–magyar viszony és a burgenlandi kérdés (1922–1926). SSz. 29. (1975) 232-244.; Uő: Az osztrák–magyar viszony és a burgenlandi kérdés (1927–1928). SSz. 37. (1983) 17-37.

225 (Megjegyzés - Popup)

Tóth Imre: A konszenzus művészete-avagy a diplomácia technikái a nyugat-magyarországi kérdés kezelésében (1922–1929). SSz. 57. (2003) 20-40.

226 (Megjegyzés - Popup)

A kérdésről lásd Mollay Károly: A címervita, SSz. 44. (1990), 149-154.

227 (Megjegyzés - Popup)

Polgár Tamás: Az 1848-as országgyűlési választások Sopron vármegyében, különös tekintettel a kismartoni választókerület eseményeire. SSz. 47. (1993), 195-213.

228 (Megjegyzés - Popup)

Kelényi Ferenc: Sopron kereskedelme és ipara a kiegyezés évében. SSz. 18. (1964), 307-318.

229 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: Sopron gazdasági és politikai gondjai a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet idején (1828–1865). SSz. 43. (1989), 97-125.

230 (Megjegyzés - Popup)

Lásd pl.: Boronkai Szabolcs: Haza és hazafiság a 19. századi soproni német nyelvű prédikációkban. SSz. 54. (2000) 229-248.

231 (Megjegyzés - Popup)

Raab Márton: Sopron zsidóságának múltjából és jelenéből. SSz. 11. (1957) 244-252.

232 (Megjegyzés - Popup)

Csekő Ernő: Adatok és források a soproni zsidóság gazdasági megsemmisítéséről. SSz. 59. (2005) 27-45.

233 (Megjegyzés - Popup)

A témához Környei Attila: A soproni társadalmi egyesületek kutatása c. cikkében adott útmutatót. SSz. 47. (1993) 378., de előzményként megemlíthetjük Kelényi Ferenc: Sopron művelődési, jótékony célú és egyéb intézményei 1846-ban című írását is. SSz. 16. (1962) 147-157.

234 (Megjegyzés - Popup)

Idézi: Romsics Ignác: Mítoszok, legendák és tévhitek a 20. századi magyar történelemből. Budapest, Osiris 2003. 19.

235 (Megjegyzés - Popup)

Kovács József: Esterházy Miklós levele malmáról, SSz. 11 (1957), 306-307.

236 (Megjegyzés - Popup)

Kovács József László: Die Chronik des Marx Faut und Melchior Klein / Faut Márk es Klein Menyhért krónikája 1526–1616. Sopron–Eisenstadt, 1995. (Sopron Város Történeti Forrásai, C sorozat 1. kötet / Burgenländische Forschungen, Sonderband XVII)

237 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Vörösmarty Mihály soproni kapcsolatai, SSz. 9. (1955), 124-126.

238 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Többsz nyelvűség a középkori Sopronban. SSz. 21. (1967),155-171., 205-223., 317-333.; 22 (1968), 37-58, 130-150.

239 (Megjegyzés - Popup)

Kovács József: Wirt Mihály soproni diák Wittenbergben. SSz. 30. (1976), 1-9.

240 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: A világi zene jelentkezése Sopronban. (1430–1629) SSz. 28. (1974), 4-40.,127-133.

241 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Soproni diákverselők a 17. század derekán. SSz. 9. (1955) 1-2., 75-85.

242 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre :Dobner Ferdinánd a könyvbarát SSz. 11. (1957) 300-301., Borsa Gedeon – Csatkai Endre: Rennauer Fülöp soproni nyomdájának munkái. SSz. 15. (1961) 52-54.

243 (Megjegyzés - Popup)

Fried István: Rummy Károly soproni évei. SSz. 17. (1963) 69-74.; Uő: Egy elfelejtett Gellert levél. SSz. 25 (1971) 267-68.; Uő: Gottschedianus pietista folyóirat Sopronban (1779). SSz. 38. (1984) 29-42.

244 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Schiller és Sopron. SSz. 13 (1959) 358-360.

245 (Megjegyzés - Popup)

Fried István: Kis János klasszicizmusához. SSz. 28. (1974) 345-352.

246 (Megjegyzés - Popup)

Terestyéni Ferenc :Kis János nyelvének egységesítő hatása a magyar irodalmi nyelvre. SSz. 10 (1956) 43-50.,147-155.

247 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Állítólagos Petőfi forradalmi vers soproni diákok versgyűjteményében SSz. 13. (1959) 144-150.

248 (Megjegyzés - Popup)

Pröhle Jenő: Petőfi költészete és szelleme a soproni evangélikus líceumban a kiegészítésig SSz. 28 (1974) 97-126.

249 (Megjegyzés - Popup)

Boronkai Szabolcs : A soproni Kolbenheyer Mór „Toldi“-fordításai. SSz. 48. (1994) 302-306.; Moritz Kolbenheyer levelezése Fiedrich Hebbellel. SSz. 50. (1996). 66-70.; Arcképek Sopron XIX. századi német nyelvű irodalmi életéből. SSz. 51. (1997) 17-21., 135-39., 242-246., 1998. 44-49.

250 (Megjegyzés - Popup)

Sarkady Sándor: Az Ady-viták soproni visszhangja. SSz. 23. (1969) 343-50.

251 (Megjegyzés - Popup)

Hiller István: Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes soproni szereplései. SSz. 15. (1961) 71-74., Uő: Századunk ismert magyar íróinak szereplése a Frankenburg Körben. SSz. 20. (1966) 61-68.; Mollay Károly: Kunszery Gyula (1906–1973). SSz. 27. (1973) 276.

252 (Megjegyzés - Popup)

Sarkady Sándor: A mai Sopron irodalmi élete. SSz. 32. (1978) 274-77.; Kovács József László: Wathay Ferenc Sopronban. SSz. 32. (1978) 247-53.

253 (Megjegyzés - Popup)

Kovács József László: A soproni Parnasszus. Sopron–Ödenburg két nyelvű irodalma a kezdetektől napjainkig. Lucidus Kiadó, Budapest, 2003.

254 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: A soproni plebániai iskola. SSz. 3. (1939) 103-116.

255 (Megjegyzés - Popup)

Losonczy Zsuzsanna: A soproni Laehne-féle nevelőintézet és gimnázium (1853–1903) SSz. 26. (1972) 228-245., 289-307.

256 (Megjegyzés - Popup)

Taschner Frigyes: A Soproni Foglalkoztató Kisegítő Iskola és Nevelőotthon története (1947–1977) SSz. 34. (1980) 235-248.

257 (Megjegyzés - Popup)

Szabó Jenő: A rajzoktatás száz éve a soproni Széchenyi István Gimnáziumban. SSz. 30. (1976) 272-273.

258 (Megjegyzés - Popup)

Becht Rezső: Líceumi diákélet a század elején. SSz. 27. (1973) 154-167.; Emresz Károly: A soproni evangélikus gimnázium a reformkorban és az abszolutizmus korában SSz. 22. (1968) 20-36.

259 (Megjegyzés - Popup)

Benkő László: A soproni Nemes Magyar Társaság. A legrégebb magyar önképzőkör. SSz. 4. (1940) 62-67.; Horváth István – Terray Barnabás: A Metternich-rendszer támadása az irodalmi diáktársaságok ellen a soproni Magyar Társaságban előadott művek nyomán SSz. 34. (1980) 159-163.; Soós István: Adalékok a soproni „Magyar Társaság” történetéhez. SSz. 41. (1987) 67-68.

260 (Megjegyzés - Popup)

Roller Kálmán: Az Erdőmérnöki Főiskola tíz éve SSz. 9. (1955) 3–4., 131–134.

261 (Megjegyzés - Popup)

. Papp István: Az első magyar proletárhatalom és a Sopronba került Bányászati és Erdészeti Főiskola 1919-ben. SSz. 23. (1969) 26-37.; Hiller István: Sopron harca a hajdani selmecbányai főiskola ide telepítéséért 1919-ben SSz. 23. (1969) 97–106.

262 (Megjegyzés - Popup)

Légrádi Imre: A Széchenyi István Gimnázium és Postaforgalmi Szakiskola jubileuma. SSz. 30. (1976) 268-271.; Baráth Zoltán: A Berzsenyi Dániel Gimnázium jubileuma. SSz. 36. (1982) 37-39.

263 (Megjegyzés - Popup)

Egész Kálmán: Tízéves a soproni Kempelen Farkas Gépipari Technikum. SSz. 15. (1961) 65-68.; Uő: 25 éves a soproni Kempelen Farkas Gépészeti Szakközépiskola. SSz. 30. (1976) 353-356.

264 (Megjegyzés - Popup)

Mikó Sándor: A lozsi iskola a XIX. század végén. SSz. 21. (1967) 269-271.; Krammer Jenő: Néhány mozzanat a 90 éves kismartoni polgári iskola (Hauptschule) múltjából. SSz. 26. (1972) 76-81.

265 (Megjegyzés - Popup)

Berecz Dezső: Kortörténeti tanulságok százegynéhány éves apai intelmekből (Berecz József tanító levelei Sopronban tanuló Ábel fiához 1860–1860). SSz. 27. (1973) 307–320.; Uő: Régi levelek kortörténeti tanulságai. (Berecz József tanító levelei fiához, Ábelhez 1868–1894). SSz. 29. (1975) 252-258.

266 (Megjegyzés - Popup)

Csapody István: Gombocz Endre soproni diákévei. SSz. 13. (1959) 164-169.

267 (Megjegyzés - Popup)

Tompos Ernő: Bünker János Rajnárd (1863–1914). SSz. 33. (1979) 357-361.

268 (Megjegyzés - Popup)

Németh Ildikó: Dr. Wallner Ignác. SSz. 50. (1996) 265-267.

269 (Megjegyzés - Popup)

Pósvai Vilmos: Hauser Károly soproni festőművész 1841–1911. SSz. 13. (1959) 345-352.

270 (Megjegyzés - Popup)

Prokopp Gyula: A fertőrákosi üvegfestő műhely és Wilfing József. SSz. 10. (1956) 179-182.

271 (Megjegyzés - Popup)

Lauringer Ernő: Bella Lajos (1850–1937). SSz. 1. (1937) 81-84.

272 (Megjegyzés - Popup)

Augusztinovicz Elemér: Lauringer Ernő (1883–1944). SSz. 9. (1955) 157-158.

273 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Mihályi Ernő (1887–1969). SSz. 24. (1970) 278-280.

274 (Megjegyzés - Popup)

Dominkovits Péter: Kozák Lajos tanár úr (Pályakép vázlat). SSz. 57. (2003) 382-384.

275 (Megjegyzés - Popup)

Dávidházy István: I. Ferenc József Sopronban 1884. május 31. – június 1. SSz. 55. (2001) 330–336.

276 (Megjegyzés - Popup)

Polgár Tamás: „A tudomány és a hit igazságai egyesüljenek az új épületben”: Horthy Miklós kormányzói látogatása Sopronban, 1930. október 19. SSz. 57. (2003) 142-156.

277 (Megjegyzés - Popup)

Mesterházy Sándor: Első kísérletek a telefonnal Sopronban (1877). SSz. 32. (1978) 85-88.

278 (Megjegyzés - Popup)

Várkúti János: Meteorológiai megfigyelések és észlelések Sopronban SSz. 27. 1973. 58-63.

279 (Megjegyzés - Popup)

Boronkai Szabolcs: Arcképek a XIX. századi Sopron német nyelvű irodalmi életéből. 3. Petz Lipót. 4. Kolbenheyer Mór. 5. Király József Pál SSz. 51. (1997) 17-21., 242-246.

280 (Megjegyzés - Popup)

Hammerl Lajos: Soproni magánintézetek a XIX. században SSz. 20. (1966) 143-150.

281 (Megjegyzés - Popup)

Legény János: A magyar nyelv és a nemzeti szellem fejlődése a soproni iskolákban 1867 előtt. SSz. 8. (1944) 41-73., 117-130.

282 (Megjegyzés - Popup)

Augusztinovicz Elemér: Sopron gimnáziumai 1945–1975. SSz. 30. (1976) 1-20.

283 (Megjegyzés - Popup)

Venez Ernő: Az oktatási és közművelődési intézmények együttműködése Sopronban. SSz. 37. (1983) 330-334.

284 (Megjegyzés - Popup)

Környei Attila: Adatok és gondolatok a soproni iskolai oktatás XIX. és XX. századi állapotáról. SSz. 50. (1996) 188-207.

285 (Megjegyzés - Popup)

Mészáros István: Adalékok Sopron iskolatörténetéhez. SSz. 50 1996. 137-150.

286 (Megjegyzés - Popup)

Kubinszky Mihály: Adatok Sopron 20. századi iskola-építkezéseihez. SSz. 57. (2003) 374-381.

287 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: Lorettói óra a soproni orsolyita zárda iskolai múzeumában. SSz. 1. (1938) 168.; Uő: Ehrlinger János, soproni rajztanár SSz. 1. (1938) 317-318.; Uő: Egy soproni matematika-könyv 1810-ből. SSz. 14. (1961) 174-176.

288 (Megjegyzés - Popup)

Verbényi (Veszélka) László: A soproni rajziskola története 1778–1909. SSz. 2. (1938) 203-220., 300-304.; 3. (1939) 58–70.; 116-121., 195-203.; 4. (1940) 3-10.; Uő: A soproni evangélikus líceum bezárása 1849-ben (Adalék a Haynau-korszak nevelésügyének történetéhez). SSz. 4. (1941) 243-244.; Uő: Iparostanulók magyarul tanulnak (Adalékok a magyar nyelv terjedésére Sopronban 1830). SSz. 10. (1956) 77-78.

289 (Megjegyzés - Popup)

Németh Sámuel: A soproni evangélikus líceum tanulóiújúsága a XVIII. században. SSz. 10. (1957) 1-12., 99-117.; Uő: A soproni evangélikus líceum könyvtárának érdekességei: inkunabulák, unikumok. SSz. 2. (1938) 289-299.; Uő: A soproni „Deákkuti Vármegye” (1827–1883). SSz. 13. (1960) 265-267.; Uő: Wietoris Jonathán, a soproni evangélikus líceum rektora (1783–1802). SSz. 5. (1942) 300-303.

290 (Megjegyzés - Popup)

Kelényi Ferenc: Pálffy József a népoktatásról és a tanítóképzésről. SSz. 18. (1964) 40-53.; Uő: Az első soproni felsőbb leányiskola a XIX. században. SSz. 20. (1966) 239-245.; Uő: A soproni óvónőképítés kezdetei. SSz. 22. (1968) 75-79.

291 (Megjegyzés - Popup)

Beköszöntő. SSz. 1. (1937) 2.

292 (Megjegyzés - Popup)

Bővebben ld.: Ortutay Gyula (főszerk.): Magyar Néprajzi Lexikon [a továbbiakban: MNL] 3. köt. Bp. 1980. 499-500. megfelelő címszavát. A szerzők közül Bátky Zsigmond földrajz szakos tanári, Györffy István történelem–földrajz szakos tanári, Viski Károly latin–magyar szakos tanári oklevéllel rendelkezett, s még folytathatnánk a sort.

293 (Megjegyzés - Popup)

Szegeden Solymossy Sándor vezette 1934-ig, Budapesten pedig Györffy István 1939-ig. (Bővebben ld. MNL 4. köt. 6-7. és a kapcsolódó címszavak.)

294 (Megjegyzés - Popup)

A Soproni Szemle első tíz évfolyamának (1937–1944, 1955–1956) cikkei és szerzői. SSz. 11. (1957) 333-352., ebben „XIV. Néprajz” 343-344.

295 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Vitnyédi fejfák. SSz. 4. (1940) 253-262.; Storno Ferenc: Régi soproni borsajtók, hordók és mércékről. SSz. 4. (1940) 358-369.

296 (Megjegyzés - Popup)

Missuray-Krúg Lajos: Hany Istók, rábaközi regék hőse. SSz. 7. (1943) 24-57.

297 (Megjegyzés - Popup)

Weger Imre: Néprajztérképek módszere. SSz. 5. (1941) 299-314.; Mollay Károly – Weger Imre: A Sopronmegyei Kultúratlasz Közleményei. SSz. 6. (1942) 76-85, 146-147.

298 (Megjegyzés - Popup)

Maár Károly – Mollay Károly: A soproni és sopronmegyei helytörténetírás módszere és feladatai. SSz. 2 (1938) 273-288.; 1939. 17-23.; Mollay Károly: Újabb szempontok a helytörténetírás műveléséhez. SSz. 1943. 161-170.; Soós Imre: A sopronmegyei községtörténetírás forrásai. SSz. 3 (1939) 153-159., 204-210.

299 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: A régi és az új „Soproni Szemle”. SSz. 9 (1955) 8. Mollay is megemlítette a kezdeményezést, meghíúsulását anyagi okokkal magyarázta, de az anyag sorsáról nem szólt.

300 (Megjegyzés - Popup)

Maár K.– Mollay K. 1938. i.m. 279. p., 17. jegyzet. Fél Edit a 20. századi magyar néprajztudomány egyik meghatározó egyénisége volt, szak- és módszertani cikkei a mai napig hatással vannak a néprajzi kutatásra.

301 (Megjegyzés - Popup)

Ennek bizonyosságául ld. Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága. SSz. 25. (1971) 66-75., 145-165., különös tekintettel a második rész „Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek” c. fejezetére!

302 (Megjegyzés - Popup)

Részben erre utalt Mollay Károly: Helytörténetírás: minek? kinek? SSz. 47 (1993), 140. vonatkozó bekezdése is.

303 (Megjegyzés - Popup)

Ld. Soós Imre 1939. i.m.

304 (Megjegyzés - Popup)

Storno Miksa: Adatok a soproni festészet történetéhez I. SSz. 1. (1937) 210-223.; II. SSz. 2. (1938) 23-31.

305 (Megjegyzés - Popup)

Veszelka László: A soproni rajziskola története 1778–1799. I. SSz. 2. (1938) 203-220.; II. SSz. 2. (1938) 300-304.; III. SSz. 3. (1939) 58-70.; IV. SSz. 3. (1939) 116-121; V. SSz. 3. (1939) 195-203. VI. [Verbényi (Veszelka) László néven] SSz. 4. (1940) 3-10.

306 (Megjegyzés - Popup)

Storno Miksa: A Storno család magángyűjteménye. SSz. 6. (1942) 184-195.

307 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Soproni órakiállítás. SSz. 1. (1937) 124-139.

308 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Üveg és kerámiakiállítás Sopronban. SSz. 2. (1938) 85-92.

309 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Régi soproni egyházi ruhák. SSz. 2. (1938) 235-240.

310 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Régi soproni cégek. SSz. 3. (1939) 240-249.

311 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Régi bábsütő emlékek. SSz. 4. (1940) 106-113.

312 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Céhedényeink. SSz. 5. (1941) 223-233.

313 (Megjegyzés - Popup)

Csipkés Kálmán: Sopron szabad királyi város múzeumának céhládái. SSz. 7. (1943) 136-147.

314 (Megjegyzés - Popup)

Weinberger Adolf: ifj. Storno Ferenc (1851–1938). SSz. 2. (1938) 241-245.

315 (Megjegyzés - Popup)

Takács Menyhért: Modern világnézet, modern művészet. SSz. 8. (1944) 101-116.

316 (Megjegyzés - Popup)

Rózsa György: Lackner Kristóf, a rézmetsző. I. SSz. 24. (1971) 194-207.; II. SSz. 24. (1971) 312-322.

317 (Megjegyzés - Popup)

Staud Géza: Iskolai színházok Sopronban (1615–1776) SSz. 30. (1977) 11-33.

318 (Megjegyzés - Popup)

Jelen sorokkal is szeretnék köszönetet mondani özv. Friedrich Károlynénak, aki rendelkezésemre bocsátotta a Soproni Szemle valamennyi évfolyamát, így megkönnyebbítve az adatbevitt. Tanácsaiért, jobbító észrevételeiért mindenekelőtt Szende Katalinnak, továbbá Turbuly Évának, Varga Imrénének, Domonkos Ottónak, Kücsán Józsefnek kell köszönet mondanom.

319 (Megjegyzés - Popup)

SSz 1. évf. (1937) 1. sz. 1-2.

320 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: A régi és az új „Soproni Szemle”. SSz 9. (1955) 1-2. 5-12. Az újraindításról:
Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve. A folyóirat újraindítása 1955-ben. SSz 59. (2005) 1. 3-26.

321 (Megjegyzés - Popup)

Az összehasonlíthatóságot a Szemle időközben megváltozott szedése egyes esetekben – amikor az összevetés abszolút számok mentén történik – némileg rontja, azonban a fő tendenciák így is biztosan kirajzolhatók. Adott számítástechnikai bázis rendelkezésre állása esetén szóba jöhetne a karakterszám, mint súlyozási eszköz, akkor viszont az ábrák, képek, mint esetenként valós szellemi termék (nem csak illusztráció) számbavétele sikkadna el.

322 (Megjegyzés - Popup)

Az egyes szerzők, illetve cikkek kvalitásának megítélése az Olvasó feladata.

323 (Megjegyzés - Popup)

A tanulmányok pontos forráshivatkozásától a tudománymetria műfajára való tekintettel eltekintek.

324 (Megjegyzés - Popup)

Ezeket a gazdaságtörténethez soroltam.

325 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai még visszatartotta írásait, a korabeli viszonyok között még nem lehetett közölni azokat – Domonkos Ottó szíves közlése alapján.

326 (Megjegyzés - Popup)

S az adatok nem is pontosak, hiszen Csatkai és Mollay számos bibliográfiát állított össze, amelyeket aztán névtelenül közöltek. – Domonkos Ottó közlése.

327 (Megjegyzés - Popup)

Az 1943-as évfolyamban Csatkai Endre által közzétett naplórészletet nem vettem be a vizsgálatokba.

328 (Megjegyzés - Popup)

Az elnevezések változásáról lásd Mollay i. m. 5. o.

329 (Megjegyzés - Popup)

Vö: Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiáig. SSz 59. (2005) 3. 235-241.

330 (Megjegyzés - Popup)

Ezekről és kapcsolódó témákról lásd: Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve II. Várostörténet, műemlékvédelem, múzeumügy. SSz. 59. (2005) 2. 116-124.

331 (Megjegyzés - Popup)

Kategorizálásomban a régészeti korbeosztást alkalmaztam az őskor (a rómaiak magyarországi megjelenése előtt), és a római kor típusaival. A kora újkort Amerika felfedezésétől, ill. Moháctól a francia forradalomig számítjuk. Az újkor végét az I. világháború végére tettem.

332 (Megjegyzés - Popup)

Bár nem szabad elfeledni, hogy ma már tematikus számok jelennek meg, amelyek témáját gyakran a finanszírozási lehetőségek befolyásolták. 2005 és 2006 folyamán a II. világháború lezárása, illetve az 1956-os forradalom évfordulóján ismét növekedni fog a modernkorral kapcsolatos publikációk száma. (Szende Katalin szíves közlése).

333 (Megjegyzés - Popup)

Vö: Domonkos Ottó: A Soproni Szemle 50 éve III. A természettudományoktól a bibliográfiáig. SSz.

59. (2005) 235-241.

334 (Megjegyzés - Popup)

*az összevont számokat egynek véve

335 (Megjegyzés - Popup)

* A családi haláleset miatt ebben akadályozott dr. Bartha Dénes professzor, a Soproni Szemle Alapítvány kuratóriumának elnöke helyett a zárszót dr. Kubinszky Mihály, a Soproni Városszépítő Egyesület elnöke mondta el.